

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4/1'2015

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Постанова президії ВАК України від 06 жовтня 2010 р. № 1-05/6. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 4384 від 18 липня 2000 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №8 від 31 березня 2015 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №15 від 16 квітня 2015 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 17.04.2015

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт
видавничої
справи

© "Аналітик", 2015

© "Економіка. Фінанси. Право", 2015

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, директор Науково-навчального інституту регіонального управління та місцевого самоврядування, завідувач кафедри економіки підприємства Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Мішійлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Маницевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Л.С. ДЕНИСЕНКО. Методологія дослідження кон'юнктурутворюючих факторів	4
О.А. КОВАЛИК. Інфраструктура підтримки малого бізнесу: сучасний стан та перспективи розвитку	7
О.В. ПЕТРАКОВСЬКА. Класифікація кредитів для потреб обліку, аналізу та аудиту	10
О.В. ПРОХОРЕНКО. Організаційно-економічний механізм управління аутсорсингом на підприємстві	16
Ю.В. ШТИК. Формування облікової політики щодо витрат на оплату праці в Україні	22
С.А. ТКАЧЕНКО. Процес організації калькулювання собівартості виробництва готової продукції-виробів з урахуванням додаткових витрат на підвищення її якісних характеристик та технічних параметрів як основа розроблення економічно обґрунтованих оптових цін	27
О.А. ВАРЧУК. Формування інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу та їх контролювання	30
В.В. ЗАДРОЖНА, Л.О. ЗАВОЛОКА. Впровадження та гармонізація європейських стандартів в системі українського страхування	35

ФІНАНСИ

Т.С. ГАВРИЛЯК. Аналіз інвестиційної активності страхових компаній країн Європи	39
О.І. КОНДЮХ. Теоретичні підвалини формування бюджетних ресурсів держави	43
В.П. ЛЕВЧЕНКО. Роль регулятора в підвищенні надійності страхового ринку України	46
Н.М. МОРОЗ. Система синдикативного кредитування: сутність та структура	51
О.А. ПЕТРИК, І.О. МАРИНІЧ. Особливості оцінки та обліку вартості основних засобів	54
С.С. ЗАДВОРНИХ. Доповнення методики розрахунку рівня тіньової економіки для сфери готельно-ресторанного бізнесу України	58

ДЕНИСЕНКО

Людмила Сергіївна
Denysenko_l_s@ukr.netаспірантка, Національний
університет біоресурсів і
природокористування
України

УДК 338.439.5:167

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРОУТВОРЮЮЧИХ
ФАКТОРІВMETHODOLOGY OF RESEARCH OF A CONJUNCTURE'S FORMING
FACTORS

У статті розглядаються основні етапи дослідження кон'юнктури ринку, умови та особливості її формування. Визначено роль кон'юнктурутворюючих факторів.

В статье рассматриваются основные этапы исследования конъюнктуры рынка, условия и особенности ее формирования. Определена роль конъюнктуруобразующих факторов.

The article considers the main stages of market conditions research and peculiarities of its formation. The role of a conjuncture's forming factors is certain.

Ключові слова: кон'юнктура, дослідження ринку, фактори формування кон'юнктури

Ключевые слова: рынок, исследование рынка, конъюнктуруобразующие факторы

Keywords: conjuncture, market research, factors of conditions forming

ВСТУП

Продовольча безпека на всіх етапах розвитку суспільства була і залишається однією з найважливіших проблем стабільного економічного розвитку країни. Тому, ринок агропродовольчої продукції потребує глибокого дослідження і прогнозування попиту та пропозицій. Бачення напрямків дослідження кон'юнктури продовольчого ринку дає змогу виявляти тенденції його розвитку з метою прогнозування ситуації та вчасного прийняття рішень щодо попередження кризових явищ на ньому та забезпечення продовольчої безпеки регіону. Дослідженням кон'юнктури ринку займалися відомі вчені, серед яких І. Біляєвський [2], В. Карпов [1], Г. Кассель [3], М. Кондратьев [4], Д. Костюхін [5], В. Кучеренко [1], Ф. Левшин [6], Л. Оболенцева [7], А. Румянцев [8], Г. Супіханов [9] та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у висвітленні етапів дослідження кон'юнктури ринку, умов її формування та класифікації кон'юнктурутворюючих факторів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Найголовнішим напрямком дослідження ринку є вивчення та прогнозування його кон'юнктури (сукупності різноманітних чинників і умов в їх

постійному розвитку і взаємодії). Вона відображається у визначеному співвідношенні попиту, пропозиції, динаміки цін, товарних запасів тощо.

Кон'юнктурні дослідження - це цілеспрямований безперервний збір, аналіз та обробка інформації про стан економіки, товарного ринку, аналіз і виявлення особливостей та тенденцій їх розвитку, прогнозування основних параметрів і розроблення можливих альтернатив для прийняття рішень [7].

Основна мета вивчення кон'юнктури ринку – встановити зв'язок між діяльністю підприємства і ринком, забезпечити рівновагу попиту і пропозиції – виявлення і модулювання тенденцій та закономірностей розвитку ринку.

Процес дослідження ринку умовно можна поділити на два етапи:

1) Аналітичний (проводиться оцінка стану агропродовольчих ринків у регіоні) – є складним з точки зору трудомісткості виконання;

2) Проектний (будується модель споживчого попиту на продовольчу продукцію) – є складним з питань об'єктивності оцінок [1].

Кон'юнктурний аналіз ринку дає загальну якісну характеристику його стану (сприятлива або несприятлива кон'юнктура) і визначає кількісні параметри його попиту і пропозиції.

Кон'юнктура світового господарства чи окремої галузі та товарного ринку в кожний конкретний момент часу визначається великою кількістю сукупності факторів, причин і умов розвитку господарства (рис. 1).

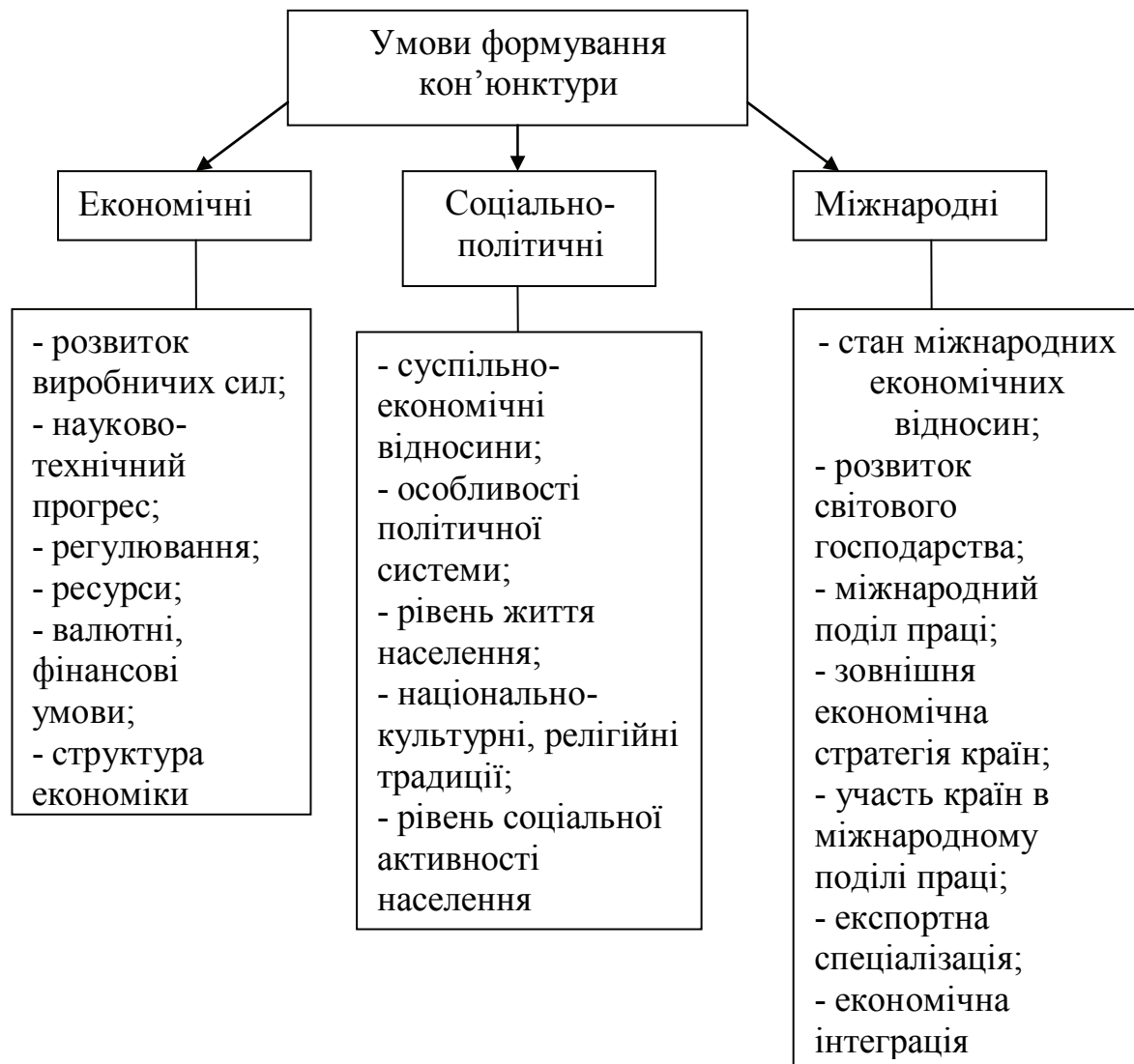

Рис. 1 Умови формування кон'юнктури [розроблено автором на основі [9]]

Розвиток кон'юнктури визначається впливом економічних, політичних, військових, науково-технічних, природнокліматичних, психологічних (чутток, паніки, очікувань), та інших причин.

Вся сукупність кон'юнктурутворюючих факторів структурується на:

- постійно діючі та тимчасові, випадкові, стихійні;
- фактори стимулюючі та фактори, які стримують розвиток економіки;
- фактори циклічні та нециклічні.

Роль факторів є нерівноцінною, адже не всі вони однаковою мірою впливають на формування стану та динаміку товарної кон'юнктури. Існують також супутні фактори, які лише випадково впливають на кон'юнктуру та суттєві умови, що також мають значний вплив на неї.

Інфляція суперечливо впливає на кон'юнктуру товарних ринків: напрями впливу і ступінь впливу залежать від темпів інфляції.

Сезонність періодично впливає на кон'юнктуру багатьох товарних ринків: на ринки продуктів сільського господарства, рибальства, лісового господарства, на ринки товарів деяких сезонних

галузей промисловості - цукрової, консервної, будівельної, виноробної. Наприклад, пропозиція сільськогосподарської продукції буде більшою після збирання врожаю; обсяг будівельних робіт розширюється у літні місяці і скорочується в зимові тощо.

Дослідження ринкової ситуації має охоплювати ряд показників:

- показники, що характеризують попит та пропозицію, ступінь збалансованості ринку (коефіцієнт еластичності попиту і пропозиції, динаміка виробництва та споживання, індекси цін);
- масштаби ринкових операцій і ступінь ділової активності (обсяг ринку, виробничий потенціал, рівень капіталовкладень, ступінь зносу, оновлення і вибуття основних виробничих фондів, рівень завантаженості виробництва, ринкова доля сільгоспідприємств і приватних господарств населення);
- торгівлі (сальдо торгівельного балансу, зміни в товарній структурі, збутові можливості пропозиції тощо);
- рівень комерційного ризику (курс акцій, обсяг продажу акцій, кількість угод, обсяг інвестицій,

наявність інфраструктури фондового ринку, інвестиційні та непередбачувані ризики);

- положення ринку в визначеній точці економічного чи сезонного циклу.

Після проведення аналізу формуються висновки, в яких дається оцінка ситуації і якісна градація стану ринку. Наприклад: сприятлива кон'юнктура (ознакою якої є збалансований, сталий ринок і зростаючий обсяг продажу тощо) або ж несприятлива (ознакою якої є диспропорція ринку, відсутність чи несприятливі зміни в попиті, різкі коливання збуту, дефіцит товарів, і т.д.).

З-поміж багатьох критеріїв, які характеризують ринок можна виділити основні:

- потреби в продукції;
- перспективи розвитку ринку;
- ступінь конкурентоздатності продукції;
- ступінь сталості ринку [1].

Кожен з них має відповідну оцінку.

Багато з вищевказаних показників потребують не статистичного опису подій і співвідношень, а аналізу динамічних процесів. Деякі з них надають характеристику структури явища, співвідношення та їх зсуви. Окремі кон'юнктурні характеристики можуть бути отримані тільки в результаті відповідного моделювання (наприклад тенденції та їх усталеність).

Вагомим показником є попит, який може бути реалізованим, незадоволеним, потенційним та таким, що формується. Під прогнозуванням купівельного ринкового попиту на товари підприємств аграрної сфери розуміється визначення різних варіантів пропонованого обсягу попиту на продукцію аграрної сфери економіки. Важливою рисою прогнозування є його багатоваріантний характер. Прогнозування відбувається не у вигляді єдиної послідовності подій, а шляхом побудови поліваріантних прогнозів та вибору найбільш оптимального з них.

Прогнозування попиту базується на нормативних методах, методах експертних оцінок, структурних

моделях, коефіцієнтах еластичності попиту та економіко-математичному моделюванні.

ВИСНОВКИ

Розрахунок наведених показників дає можливість проводити ґрунтовне дослідження стану співвідношення попиту і пропозиції на ринках агропродовольчої продукції. Дане питання є особливо актуальним у зв'язку з втратою державою важелів регулювання товарно-грошових відносин у сільськогосподарській сфері, а також із одночасною недосконалістю існуючих інститутів ринкової інфраструктури, що часто призводить до кризових явищ на ринку продовольства.

Список використаних джерел

1. Андрейченко А.В., Горбаченко С.А., Грінченко Р.В., Карпов В.А., Кучеренко В.Р. Аналіз ринкової кон'юнктури: навчальний посібник.– Одеса: ОНЕУ, 2014.– 345 с
2. Беляевский И. К., Данченко Л.А., Коротков А.В., Татаркова Н.В. Статистика рынка товаров и услуг / Учебно – практическое пособие., М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2006. – 143 с.
3. Кассель Г. Теория конъюнктуры. – М., 1925. – 146 с.
4. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики.– М.: Экономика, 1989. – 526 с.
5. Костюхин Д.И. Конъюнктура мирового капиталистического хозяйства. – М.: Международные отношения, 1973. – 310 с.
6. Левшин Ф.М. Мировые товарные рынки (Методология изучения конъюнктуры). – М.: Международные отношения, 1978. – 360 с.
7. Оболенцева Л.В. Кон'юнктурні дослідження галузевого ринку: підручник / Л.В. Оболенцева; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 249 с.
8. Румянцев А.П., Коваленко Ю.О. Світовий ринок послуг: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 456 с.
9. Супіханов Г.Б. Формування кон'юнктури ринку ріпаку / Супіханов Г.Б., К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 140 с.

КОВАЛИК

Оксана Анатоліївна
piomon@yours.com

УДК 334.012.6

ІНФРАСТРУКТУРА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУINFRASTRUCTURE OF SUPPORT OF SMALL-SCALE BUSINESS: CURRENT
SITUATION AND PROSPECTS OF DEVELOPMENTасистент, Одеський
національний
політехнічний
університет

В статті розглядається інфраструктура підтримки малого бізнесу, її основні елементи та сучасний стан. Висвітлені основні проблеми в сфері підтримки малого підприємництва та шляхи їх подолання.

В статье рассматривается инфраструктура поддержки малого бизнеса, ее основные элементы и текущее состояние. Освещены основные проблемы в сфере поддержки малого предпринимательства и пути их преодоления.

In the article the infrastructure of support of small-scale business, its basic elements and modern state are examined. Basic problems of support of small enterprise and ways of their overcoming are illustrated.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, інфраструктура, фінансові установи, держава

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, инфраструктура, финансовое учреждение, государство

Keywords: small-scale business, entrepreneurship, infrastructure, financial institution, state

ВСТУП

Малий бізнес відіграє важливу роль в зниженні рівня безробіття, так як створюється велика кількість нових підприємств, що забезпечує багато нових робочих місць. Крім того, малий бізнес насичує ринок товарами та послугами, що сприяє розвитку конкуренції. Тому актуальним є питання створення відповідної інфраструктури саме для малого підприємництва. Розвиток та перспективи діяльності малого підприємництва висвітлено в наукових працях О. Амоші, Л. Антонюка, М.Єрмошенко, В.Кобилко, М.Козоріз, Ю. Бажала, З. Варналія, В. Гейця, Т.Меркулова, К. Мазур, І. Чернявського та ін. Однак авторами приділяється недостатньо уваги елементам інфраструктури підтримки малого підприємництва.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні інфраструктурного забезпечення малого бізнесу відповідно до законодавства, виявленні недоліків та напрямків підвищення ефективності його функціонування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дана стаття була написана з використанням методів аналізу і синтезу. Аналіз допоміг виділити окремі елементи інфраструктури, а синтез дав можливість показати, в яких формах вона притаманна економічній дійсності.

В якості інформаційної бази використанні періодичні видання, ресурси Internet та нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

В порівнянні з великими підприємствами, малий бізнес має вищі потенційні можливості відносно платоспроможності, виплат податків та обсягів прибутку.

В усіх регіонах України існують спеціалізовані органи виконавчої влади, які регулюють та підтримують мале підприємництво, створюються фонди підтримки та реалізуються регіональні програми.

На державному та регіональному рівнях існують спеціальні інститути, які забезпечують підтримку малого бізнесу, а саме створюють необхідні умови для їх існування і ефективної діяльності.

Для безперервного розвитку в умовах ринку, малий бізнес потребує ефективну інфраструктуру підтримки, на яку він би міг опиратися. Ця інфраструктура класифікується за способом заснування, за статусом, за формою, за видами діяльності і складається з організаційних структур, заснованих на різних формах власності.

Інфраструктура підприємництва складається з державних, приватних та громадських інститутів, які взаємодіють з суб'єктами підприємницької діяльності для сприяння підвищення ефективності їх діяльності. Основні види інфраструктури підприємництва: організаційно-технічна (торгові доми, товарні біржі, асоціації підприємців, транспортні комунікації та засоби зв'язку, лізингові компанії), фінансово-кредитна (банки, страхові й гарантійні установи, кредитні спілки, фінансові біржі, інвестиційні фонди та компанії, фонди громадських об'єднань) та інформаційно-аналітична (бізнес-центри і бізнес-інкубатори, консультативні центри, юридичні фірми, аудиторські організації).

Хоча на сьогодні відсутній чітке визначення нормативно-правовими актами України всіх елементів, що можуть бути віднесені до групи об'єктів інфраструктури підтримки малого бізнесу, можна виділити наступні установи:

1) фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом [1];

2) кредитна установа – це фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик [1];

3) кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [2];

4) бізнес-інкубатори. Інкубатор – це спеціалізована організація (або підрозділ великої компанії), головним завданням якої є створення локального сприятливого для діяльності малих ризикових фірм підприємницького середовища [3]. Все частіше в Україні створюються бізнес-інкубатори. Їх діяльність пов'язана з наданням суб'єктам малого підприємництва певних послуг, основні серед яких наступні:

- консалтингові;
- інформаційні;
- юридичні;
- пошук інвесторів;
- підготовка кадрів та інші.

5) бізнес-центри – це установи, які надають інформаційні, консалтингові, маркетингові, тренінгові та інші послуги суб'єктам підприємництва та особам, які бажають займатися підприємницькою діяльністю [4];

6) технологічний парк – це юридична особа або об'єднання на підставі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції [5];

7) лізинговий центр – це установа, діяльність якої спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингоодержувачу у виключне користування на визначений строк майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [6].

У формуванні інфраструктури малого підприємництва в Україні, в першу чергу, бере участь держава, яка надає фінансову допомогу через Український фонд підтримки підприємництва. Крім державних фондів, створюються регіональні фонди підтримки малого бізнесу, які залучають кошти місцевих бюджетів та громадських об'єднань.

Створення та розвиток суб'єктів інфраструктури підтримки малого бізнесу не можливе без застосування певних фінансових інструментів. Місцеві бюджети мають спрямовувати фінансові ресурси на підтримку суб'єктів малого

підприємництва. Це б дозволило зміцнити національну економіку та вирішити більшість соціально-економічних проблем в регіонах.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств малого бізнесу створенні фінансові інститути. До фінансових інститутів можна віднести банки, фонди підтримки підприємництва, інвестиційні та інноваційні фонди, лізингові компанії, страхові компанії, кредитні спілки тощо [7]. Через них можна отримати кредити, придбати приміщення, землю, устаткування в оренду, зменшити комерційні ризики за рахунок страхування.

Важливе місце в інфраструктурі підтримки малого бізнесу займають освітні та професійні програми підготовки та перепідготовки зайнятих та безробітних, які складаються з професійних навчальних курсів за різними напрямками, бізнес-тренінгів, семінарів, «круглих столів», консультацій, які можуть допомогти підприємцю започаткувати власний бізнес.

Як підтверджує світовий досвід, бізнес-асоціації є дієвим елементом інфраструктури підтримки підприємництва. Тому бажано сприяти зростанню ролі бізнес-асоціацій в підтримці малого бізнесу, як ключового і дієвого елемента інфраструктури підтримки малого підприємництва. Бізнес-асоціації можуть ефективно співпрацювати з органами влади. Представники громадських організацій активно приймають участь у радах та комітетах, створених при органах виконавчої влади та намагаються вплинути на рішення та прийняття законопроектів відносно малого підприємництва. Хоча були спроби бізнес-асоціацій створити коаліції у регіонах, ефективність цих заходів не дали бажаного результату.

Основними напрямками розвитку інфраструктур підтримки малого бізнесу на рівні держави являються відновлення довіри до національної валюти, банківського сектору, небанківських фінансових установ, оптимізація регулювання грошового обігу, гальмування інфляції [8].

Суб'єкти інфраструктури підтримки малого бізнесу залежать від ефективності організації фінансового процесу. Регіональна фінансова політика має підтримувати стійкий економічний розвиток регіону за рахунок ефективного використання фінансових ресурсів. Однак в умовах економічної кризи підтримати високу ефективність регіональної політики в сфері фінансів дуже важко. Не можливо в повній мірі використовувати фінансові ресурси, бо вони спрямовані насамперед на підтримку платоспроможності регіону та здатність виконувати поточні фінансові зобов'язання.

Хоча існує багато міжнародних організацій, які фінансують малий бізнес в Україні, залучені кошти використовуються не ефективно, що заважає розвитку малого підприємництва, а тому і залученню нових організацій, зацікавлених в інвестуванні коштів в українські малі підприємства.

ВИСНОВКИ

В Україні існує багато інститутів підтримки розвитку малого бізнесу, однак відсутня єдина

система їх взаємодії, відповідна нормативна та законодавча база, ефективна державна підтримка в фінансовій, ресурсній, кредитній та інформаційній сфері. Держава на даному етапі свого існування не може забезпечити відповідний рівень фінансування малих підприємств, хоча в Україні і діє закон «Про державну підтримку малого підприємництва». В освітній сфері підготовки малих підприємців необхідно розробляти єдину програму підготовки спеціалістів та перепідготовки кадрів.

Необхідно постійно контролювати та проводити перевірку роботи всіх елементів інфраструктури підтримки малого бізнесу, особливо у сфері соціальної політики та їх взаємодії з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 1: Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
2. «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 р. № 2908-111: Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.
3. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2008. – 302 с.
4. «Про затвердження Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва» 21 травня 2009 р. № 510: Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/510-2009-%D0%BF>.
5. «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» від 16 липня 1999 р. № 991-XIV: Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
6. «Про лізинг» від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР: Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qdpro.com.ua/document/340>.
7. Богун К.В. Організаційно-правове забезпечення фінансової інфраструктури малого підприємництва в Україні / К.В. Богун // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 1 (48). – С. 269-275.
8. Колісник Г.М. Формування ефективної інфраструктури державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні / Г.М. Колісник // Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі: Науковий вісник. – 2007. – Вип. 17. 3. – С. 271-276.

ПЕТРАКОВСЬКА

Олена Володимирівна
petrakov-lena@mail.ru

УДК (657.213.005) 657.62+657.6

КЛАСИФІКАЦІЯ КРЕДИТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

CLASSIFICATION OF CREDITS IS FOR NECESSITIES OF ACCOUNT,
ANALYSIS AND AUDIT

кандидат економічних наук, доцент, Національна академія статистики, обліку та аудиту

В статті наведено критичний огляд підходів до класифікації кредитів в економічній літературі. Представлено висновки і власне бачення проблеми класифікації кредитів.

В статье рассматривается критический обзор подходов к классификации кредитов в экономической литературе. Представлены выводы и собственное видение проблемы классификации кредитов.

The article provides a critical review of approaches to the classification of credit in the economic literature. Conclusions and own vision the problem classification of credits are presented.

Ключові слова: кредит, класифікація кредитів, класифікаційні ознаки

Ключевые слова: кредит, классификация, классификационные признаки

Keywords: credit, classification of credit, classification attribute

ВСТУП

Банківський сектор є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку та відіграє ключову роль у структурі економіки. Одним з головних завдань, що постають перед керівництвом банку є правильна розробка кредитної діяльності. Ефективність проведення кредитних операцій банками багато в чому залежить від ідентифікації їх приналежності до того чи іншого виду, оскільки саме від цього залежить точність обліку та інформації про кредитні операції, що необхідно для прийняття ефективних управлінських рішень. На даний час існує значна кількість класифікацій кредитів, що свідчить про актуальність та проблемність обраної теми дослідження.

Питання класифікації кредитів банку розглядали багато науковців: О. В. Дзюблюк [2], І. А. Волкова [3], Г. М. Курило [9], Н. Б. Литвин [11], А. М. Мороз [1] та інші. Аналіз результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних учених свідчить, що розробки з класифікації кредитів відображають ґрунтовне розуміння проблем. Проте низка питань щодо класифікації кредитів банків недостатньо досліджені й залишаються невирішеними.

МЕТА РОБОТИ полягає у здійсненні критичного аналізу підходів до класифікації кредитів для виділення ознак класифікації та ідентифікації видів кредитів як об'єкту бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є нормативно – правові документи, наукові праці, матеріали періодичних видань. Під час проведення дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, метод узагальнення та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Найважливішою передумовою раціональної організації обліку, аналізу та аудиту кредитів банку є економічно обґрунтована їх класифікація. Існуючі класифікації мають багато дискусійних, спірних та невирішених питань. Про постійний інтерес до окресленої проблематики, свідчить той факт, що практично жодна з дисертаційних робіт не обходиться без огляду класифікації кредитів.

Так, С.Г. Жуйков [4] у дисертаційній роботі узагальнив класифікацію банківських інвестиційних кредитів за 20 критеріями. Класифікацію банківських інвестиційних кредитів автором доповнено за критеріями: кількості кредиторів (один кредитор, консорціальний) - паралельним видом кредиту; за режимом кредитування (стандартний, пільговий, компенсаційний) – стимулюючим; за ступенем розподілу ризику запропоновано виділяти кредити з частковим та повним регресом на позичальника, перестраховані кредити, а за правовою формою позичальників – юридичні та фізичні особи, відокремлені підрозділи та фізичні особи-підприємці. Уточнена та доповнена класифікація ґрунтовніше відображає специфіку сучасної практики банківського інвестиційного кредитування.

В.В. Куришук [10] удосконалив класифікацію банківського кредитування експортної діяльності підприємств через доповнення її поділом кредитів за такими ознаками: 1) залежно від етапу зовнішньоекономічної діяльності: передекспортне, постекспортне, передімпортне, постімпортне кредитування; 2) залежно від виду експортної діяльності підприємств: кредитування виробничої, торговельної, фінансово-інвестиційної діяльності; 3) за призначенням та цільовим використанням кредитних коштів: інвестиційні кредити; кредитування обігового капіталу, що використовується на стадії виробництва

та закупівлі експортної продукції; кредитування процесу реалізації експортної продукції (кредити можуть надаватися як експортеру, так і імпортеру). Це дозволило обґрунтувати пропозиції щодо подальшого вдосконалення процесу кредитування вітчизняними банками експортної діяльності підприємств.

В.А. Сидоренко [18] удосконалив класифікацію різновидів кредитів за рахунок виокремлення таких класифікаційних ознак, як потреба; характер розрахунків; сталість умов; обов'язковість; наявність посередників; зв'язок з вексельним обігом; умови надання; форма стягнення заборгованості; обліковування; схема фінансування; життєвий цикл ринку.

Д.О. Тесьолкін [20] запропонував вдосконалити сегментацію банківських кредитів виокремленням

ознаки "реструктуризація заборгованості" і розподілом їх на: кредити, які не були реструктуризовані, були реструктуризовані один раз, були реструктуризовані більше одного разу, а також групуванням простроченої заборгованості за категоріями: нульова (0 днів прострочки), перша (1 – 10 днів), друга (11 – 30), третя (31 – 60), четверта (61 – 90), п'ята (91 – 180), шоста (більше ніж 180 днів).

Р. А. Могильницький [12] удосконалив основні види кредитів, що надаються суб'єктам малого підприємництва.

У межах однієї статті неможливо розкрити всі класифікаційні ознаки кредиту банку, які розглядаються в сучасній банківській літературі, однак навіть огляд невеликої кількості літературних джерел надав змогу виокремити 33 ознаки, які є найбільш розповсюдженими (табл. 1).

Таблиця 1

Огляд підходів науковців до класифікаційних ознак кредиту

№ з/п	Класифікаційна ознака	Н. Б. Литвин [11]	Г. М. Курило [9]	А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховіка [1]	В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко [7]	О. В. Дзюблук [2]	О. М. Петрук [13]	О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Роголь, С. В. Сиротян, О. Немой [8]	І. А. Волкова [3]
1	Термін кредитування	+						+	
2	Суб'єкт і об'єкт кредитування	+							
3	Галузева спрямованість кредиту	+							
4	Вид валютних цінностей, в яких надано кредит	+							
5	Забезпечення	+	+	+	+	+	+	+	+
6	Ступінь ризику	+	+	+	+	+	+		+
7	Метод надання	+	+	+	+	+	+		+
8	Спосіб повернення	+		+					
9	Строк повернення	+		+					
10	Характер визначення та спосіб сплати процентів	+		+					+
11	Кількість кредиторів	+	+	+		+			
12	Призначення	+		+					
13	Строк користування		+		+	+	+		+
14	Строк погашення		+				+		
15	Основні категорії позичальників		+						+
16	Цільове спрямування		+						+
17	В залежності від обумовленого в кредитній угоді строку погашення		+						
18	Термін використання			+					
19	Метод погашення				+				
20	Форма залучення (організація)				+				
21	Джерела залучення				+				
22	Економічне призначення				+				
23	Вид відсоткової ставки				+				
24	Роль банку в наданні кредиту					+			
25	Форма банківського кредиту					+			
26	Економічні суб'єкти-позичальники					+			
27	Валюта кредиту					+			
28	Порядок погашення					+			+
29	Характер процентної ставки					+			
30	Суб'єкти одержання						+		
31	Зв'язок кредиту з рухом капіталу						+		
32	Сфера застосування						+		
33	Платність кредиту						+		

На підставі аналізу табл. 1 встановлено, що в економічній літературі немає єдиної думки щодо кількості класифікаційних ознак банківського кредиту. Науковці виділяють в середньому по 8 - 9 ознак. Найбільшу кількість класифікаційних ознак банківських кредитів запропонувала Н. Б. Литвин [11].

За основу розробки класифікації кредитів при проведенні досліджень науковці беруть

законодавство країни, а також вже існуючі розробки науковців. Крім визначених законодавчо видів кредитів кожен автор доповнює класифікацію власними видами і визначеннями.

Критичний аналіз праць науковців дає підстави стверджувати, що в сучасній банківській літературі можна помітити деякі протиріччя та розходження щодо класифікаційної ознаки “основні категорії позичальників” (табл.2).

Таблиця 2

Огляд підходів науковців до класифікаційної ознаки кредиту “основні категорії позичальників”

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид кредиту	Джерело
1	Суб'єкт кредитування	кредити надані банкам	Н.Б. Литвин [11]
		кредити надані небанківським фінансово -кредитним установам	
		кредити надані органам державної влади	
		кредити надані суб'єктам господарювання	
		кредити надані фізичним особам	
2	Економічні суб'єкти-позичальники	кредити органам державного управління	О.В. Дзюблук [2]
		кредити суб'єктам господарювання	
		кредити фізичним особам	
3	Кредити суб'єктного призначення	кредити торговельно-промисловим підприємцям	А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна [1]
		кредити сільськогосподарським підприємцям	
		кредити міжбанківські	
		кредити небанківським фінансово-кредитним установам	
		кредити органам влади	
4	Основні категорії позичальників	кредити галузям народного господарства	І. А. Волкова [3] Г. М.Курило [9]
		кредити населенню	
		кредити державним органам влади	
5	Позичальники	державні підприємства й організації	О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Роголь, С. В., Сиротян, О. Немой [8]
		підприємства приватної форми власності	
		інші банки	
		підприємці, фізичні особи без утворення юридичної особи	
		підприємці, фізичні особи з утворенням юридичної особи	
		фізичні особи	
		інші господарства, в тому числі органи влади, спільні підприємства, міжнародні об'єднання та організації	

Аналіз даних табл. 2 свідчить, що в економічній літературі за основними категоріями позичальників висвітлено різні підходи стосовно видів кредиту, навіть назви цієї ознаки.

І.А. Волкова [3], Г. М. Курило [9] за основними категоріями позичальників виділяють кредити, які надані галузям народного господарства, населенню та державним органам влади, О.В. Дзюблук [2] за економічними суб'єктами-позичальниками виокремлює кредити, які надані органам державного управління, суб'єктам господарювання, фізичним особам.

Ми вважаємо, що такий перелік кредитів є неповним, адже в діючому Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України для основних категорій позичальників призначені рахунки: 152 групи “Кредити, що надані іншим банкам”, 20 розділу “Кредити, що надані суб'єктам господарювання,” 21 розділу “Кредити, що надані органам державної влади”, 22 розділу “Кредити, що надані фізичним особам”.

На нашу думку, кредити, які надані галузям народного господарства потрібно віднести до іншої класифікаційної ознаки.

Погоджуємось з Н.Б.Литвин [11], яка виділяє таку класифікаційну ознаку, як “галузева спрямованість кредиту”.

Значна кількість науковців подає класифікацію кредитів однобічно, розглядаючи види економічних відносин, пов'язаних з кредитом, якщо кредитором є банк. Але банки, не тільки надають кредити, але й отримують. Так, в діючому Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України для отриманих кредитів призначені рахунки: групи 162 “Кредити, що отримані від інших банків”, групи 131 “Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України”, групи 132 “Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України”, групи 270 “Кредити, що отримані від міжнародних та інших організацій” та рахунок 2611 “Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо” [14].

Тому, вважаємо, що класифікацію кредитів доцільно доповнити ознакою "роль банку в кредитних відносинах".

Доречно відзначити, що відповідно до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України з метою складання фінансової звітності передбачена класифікація кредитів за видами економічної діяльності: державне управління; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води; операції з нерухомим майном,

оренда, інжиніринг та надання послуг; торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; сільське господарство, мисливство, лісове господарство; інші [6].

На підставі аналізу праць науковців встановлено, що за класифікаційною ознакою «строк користування» у більшості авторів є розбіжності стосовно видів кредиту, навіть назви цієї ознаки, що призводить до виникнення плутанини й неточностей у трактуванні (табл. 3).

Таблиця 3

Огляд існуючих підходів науковців до класифікаційної ознаки кредиту "строк користування"

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид кредиту	Джерело
1	Термін кредитування	короткострокові	Н. Б. Литвин [11]
		середньострокові	
		довгострокові	
2	Строк користування	короткострокові	О. В. Дзюблюк [2], І. А. Волкова [3], Г. М. Курило [9], В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко [7]
		онкольні (за вимогою банку)	О. В. Дзюблюк [2], І. А. Волкова [3]
		середньострокові	О. В. Дзюблюк [2], І. А. Волкова [3], Г. М. Курило [9], В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко [7]
		довгострокові	О. В. Дзюблюк [2], І. А. Волкова [3], Г. М. Курило [9], В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко [7]
		прострочені	І. А. Волкова [3]
		відстрочені (продовжані)	І. А. Волкова [3]
3	Термін використання	короткострокові	А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна [1]
		середньострокові	
		довгострокові	
4	Залежно від терміну	короткострокові	О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Роголь, С. В. Сиротян, О. Немой . [8]
		середньострокові	
		довгострокові	

На підставі аналізу табл. 3 встановлено, що найбільш поширеними та застосовуваними видами кредиту за строком користування є короткострокові, середньострокові і довгострокові.

Так, Н.Б. Литвин [11], за терміном кредитування А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [1] за терміном використання виокремлюють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити. Г.М. Курило [9], В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко [7], О. М. Петрук [13] за строком користування, О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С. Роголь, С.В. Сиротян, О. Немой [8], залежно від терміну також розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити, розуміючи одне й те саме їх призначення, проте О. В. Дзюблюк [2] окрім короткострокових, середньострокових, довгострокових кредитів виділив в окрему групу онкольні кредити, а І.А. Волкова [3] виокремили ще прострочені, і відстрочені (продовжані) кредити, що, на нашу думку, не мають відношення до класифікаційної ознаки "строк користування".

Погоджуємось з Н.Б. Литвин [11], А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [1] стосовно включення пролонгованих і прострочених кредитів до класифікаційної ознаки "строк повернення".

Слід відзначити, що в Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України від 27.12.2007 № 481 [5] кредити розглядаються як: короткострокові (кредит на строк, що не перевищує один рік) і довгострокові (кредити на строк більше ніж один рік), тобто в обліковій банківській системі середньострокові кредити не використовують.

О. Скаско вважає, що такий підхід свідчить про недосконалість механізмів обліку кредитних операцій, оскільки як управлінський апарат, так і потенційні клієнти банку не мають змоги реально оцінити показники його ліквідності [19].

Отже, якщо розширити облік кредитних операцій за строками користування, шляхом передбачення в Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України рахунків для обліку середньострокових

кредитів, то це дозволить відображати в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності більш реальний стан ліквідності банку. Варто відзначити, що в Положенні Національного банку України "Про кредитування" від 28.09.1995 № 246, яке втратило чинність [16], кредити, які надаються банками, за строками користування поділялися на короткострокові - до 1 року, середньострокові - до 3 років, довгострокові - понад 3 років.

Значна кількість науковців при розробці класифікації кредитів не згадують про кредити овернайт, які надаються строком на один день.

Відповідно до Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України 30.04.2009 N 259 [15] Національний банк здійснює підтримку короткострокової (миттєвої) ліквідності банку в національній валюті через постійно діючу лінію рефінансування шляхом надання кредиту овернайт строком на один робочий день.

В Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України [14], для обліку кредитів овернайт призначені рахунки 1521 "Кредити овернайт, що надані іншим банкам" і 1310 "Кредити овернайт, що отримані від Національного банку шляхом рефінансування".

На підставі критичного аналізу літературних джерел встановлено, що за класифікаційною ознакою "забезпечення" у науковців також є розбіжності стосовно видів кредиту.

Найбільш поширеними та застосовуваними видами кредиту за забезпеченням є: забезпечені та незабезпечені [11, 3, 1].

Г.М. Курило [9], В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко [7], згідно з критерієм забезпечення розрізняють: забезпечені заставою, гарантовані, з іншим забезпеченням, незабезпечені. О.В. Дзюблюк [2] за формою забезпечення кредити поділяє на: забезпечені заставою, гарантовані, з іншим забезпеченням, незабезпечені, інші.

Слід відзначити, що з метою складання фінансової звітності в Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [6] передбачена класифікація кредитів в розрізі видів забезпечення: незабезпечені кредити та кредити, що забезпечені грошовими коштами; цінними паперами; нерухомим майном у т.ч. житлового призначення; гарантіями і поручительствами; іншими активами.

Досить розповсюдженою класифікаційною ознакою у літературі є "за ступенем ризику".

Н.Б. Литвин [11], А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [1], В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко [7], Г.М. Курило [9] за ступенем ризику банківські кредити поділяють на стандартні та з підвищеним ризиком. О. В. Дзюблюк [2] за ступенем ризику кредиту розрізняє: стандартні кредити, кредити під контролем; субстандартні кредити; сумнівні кредити; безнадійні кредити.

Варто відзначити, що в Положенні Національного банку України "Про кредитування" від 28.09.1995 № 246 [16], яке втратило чинність, також за ступенем

ризиком розрізняли стандартні кредити та з підвищеним ризиком.

Відповідно до діючого Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями від 25.01.2012 № 23 [17] передбачена класифікація кредиту за категоріями якості з метою розрахунку резервів: I (найвища) - немає ризику або ризик є мінімальним; II - помірний ризик; III - значний ризик; IV - високий ризик; V (найнижча) - реалізований ризик.

В міру розвитку банківської діяльності, появи нових понять та дефініцій ознаки класифікації кредитів можуть доповнюватися й уточнюватися. Розширення і поглиблення класифікації банківських кредитів має надзвичайно важливе значення для якомога найглибшого та найповнішого вивчення теорії і практики проведення банками кредитних операцій.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумок, можна зробити наступні висновки: 1) в сучасній економічній банківській літературі наводиться досить багато спроб класифікації кредитів, що відрізняються між собою за обсягом інформації, яка надається, ступенем укрупненості та деталізації; 2) науковцями розглядаються різні ознаки за якими класифікують кредити, проте і досі не виділено чіткої єдності у виділенні відповідних видів кредитів, немає системності у розкритті класифікаційних ознак; 3) окрім визначених законодавчо видів кредитів та існуючих розробок науковців кожен автор доповнює класифікацію власними видами і визначеннями, при цьому не завжди ґрунтовно їх доводячи; 4) трапляються випадки підміни одних класифікаційних ознак іншими, аналогічними за змістом, що призводить, у свою чергу, до дублювання одних і тих самих ознак. Але, разом із тим, класифікації попередників містять значні й плідні результати, що ляжуть в основу уточненої й узагальненої автором класифікації кредитів, в якій ми їх використаємо і водночас викладаємо власні міркування.

Список використаних джерел

1. Банківські операції: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.
2. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. — Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. — 696 с.
3. Волкова І. А. Бухгалтерський облік у банках: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна; — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 520 с.
4. Жуйков С.Г. Банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / С.Г. Жуйков ; ННЦ "Ін-т аграр. економіки". — К., 2011. — 20 с.
5. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках

України від 27.12.2007 № 481 (із змінами): [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>

6. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України 24.10.2011 N 373 (із змінами): [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11/page>

7. Капран В.І., Кривченко М.С., Коваленко О.К., Омельченко С.І. Банківські операції: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 208 с.

8. Кириченко О.А., Гіленко І.В., Роголь С., Сиротян С.В., Немой О. Банківський менеджмент: Навчальний посібник / К.: Знання-Прес, 2002.- 438 с.

9. Курило Г.М. Банківські операції: навч. — метод. посіб. для сам. вивч. дисципліни / Г.М. Курило; Держкомстат України, Нац. акад. статистики, обліку та аудиту; за ред. д.е.н., проф., академіка І.І. Пилипенко. — К.: ДП Інформ. — аналіт. агентство, 2010. — 271 с.

10. Курищук В. В. Банківське кредитування експортної діяльності підприємств в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / В.В. Курищук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2011. — 20 с.

11. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): Підручник. К.: «Хай - Тек Прес», 2010. — 608 с.

12. Могильницький Р.А. Розвиток ринку банківських кредитів суб'єктам малого підприємництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Р. А. Могильницький; ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". — К., 2011. — 20 с.

13. Петрук О.М. Банківська справа: [навчальний посібник] / за ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинця. — К.: Кондор, 2004. — 461 с.

14. План рахунків бухгалтерського обліку банків України від 17.06.2004 N 280 (із змінами): [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>

15. Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України від 30.04.2009 N 259 (із змінами): [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09>

16. Положення Національного банку України "Про кредитування" від 28.09.1995 № 246, втратило чинність

17. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями від 25.01.2012 № 23 (із змінами): [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

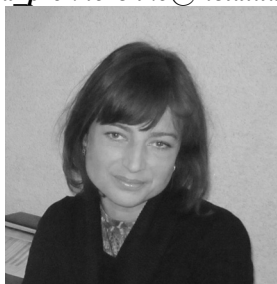
18. Сидоренко В.А. Кредитний процес у комерційних банках України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / В.А. Сидоренко; Ун-т банк. справи Нац. банку України (м. Київ). — К., 2011. — 21 с.

19. Скаско О. Удосконалення механізмів обліку кредитних операцій банку / О. Скаско // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — вип. 19. — С. 430 — 433.

20. Тесьолкін Д.О. Модернізація банківських механізмів забезпечення повернення кредитів агроформувань: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Д.О. Тесьолкін; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2010. — 24 с.

ПРОХОРЕНКО

Олена Вікторівна

e-mail: prokhorenko@meta.ua

старший викладач,
НТУ "ХПІ" кафедра
менеджменту

УДК 338.1:334.7

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ АУТСОРСИНГОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OUTSOURCING THE ENTERPRISE

В статті наведено комплексний організаційно-економічний механізм управління аутсорсингом на підприємстві, що охоплює всі стадії, починаючи з виникнення проблеми, визначення бізнес-процесів в системі, матричної оцінки кожного з процесів і обрання типової стратегії бізнес-процесу; проектування відносин з контрагентом, оцінку і вибор потенційного контрагента, прогнозування ефективності і контроль результатів.

В статье приводится комплексный организационно-экономический механизм управления аутсорсингом на предприятии, охватывающий все стадии, начиная с возникновения проблемы, определение бизнес-процессов в системе, матричную оценку каждого процесса и выбор типовой стратегии бизнес-процесса, проектирование отношений с контрагентом, оценку и выбор потенциального контрагента, прогнозирование эффективности и контроль результатов.

The article provides a comprehensive organizational and economic mechanism of outsourcing in the company, covering all stages, from starting with the problem, finding the business processes in the system, matrix evaluation of each process and the selection of a typical business process strategy, design relationship with the counterparty, evaluation and selection of potential counterparty, forecasting and monitoring the effectiveness of the results.

Ключові слова: аутсорсинг, стратегія, бізнес-процес

Ключевые слова: аутсорсинг, стратегия, бизнес-процесс

Keywords: outsourcing, strategy, business-process

ВСТУП

Коли підприємство починає відчувати труднощі, пов'язані з провадженням певного процесу, виникає об'єктивне запитання про причину ускладнення і шляхи її усунення, або реорганізації існуючої бізнес-системи. Одним із засобів реорганізації бізнес-системи є аутсорсинг, тобто відмова від власного провадження певного процесу на користь здобуття його результатів ззовні. Дослідженням аутсорсингу як засобом реструктуризації підприємств відомі автори Дж.Хейвуд, Б.Анікін, Д.Хлебніков, саме механізму аутсорсингу присвячено роботи А.Курбанова, К.Спірідонової, але зазвичай автори обмежують увагу або прийняттям рішення про запровадження аутсорсингу, або організуванню його реалізації.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є побудова єдиного організаційно-економічного механізму управління аутсорсингом на підприємстві, що охоплює всі стадії, починаючи з виникнення проблеми, визначення бізнес-процесів в

системі, матричної оцінки кожного з процесів і обрання типової стратегії бізнес-процесу; проектування відносин з контрагентом, оцінку і вибор потенційного контрагента, прогнозування ефективності і контроль результатів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

При проведенні дослідження використовувались як загальнонаукові методи узагальнення і абстрагування; так і діалектичні методи пізнання економічних явищ: системний підхід, принцип розвитку як переходу кількісних змін в якісні, монографічний метод, економіко-математичне моделювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Результатами досліджень автора є побудова комплексного організаційно-економічного механізму аутсорсингу, що складається з низки блоків прийняття рішень. Структурно-логічна схема управління аутсорсингом в організації наведена на рисунку 1.

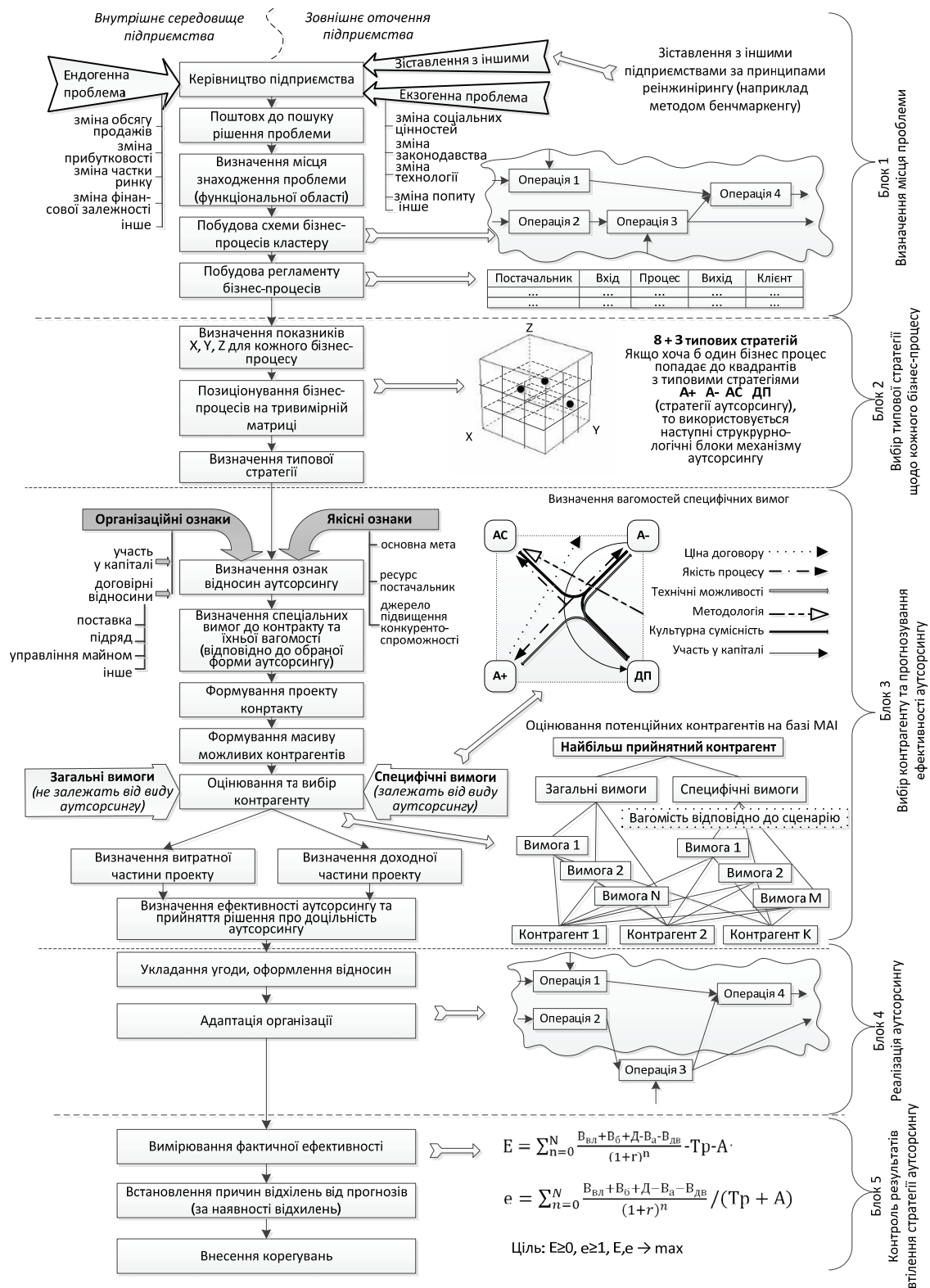

Рисунок 1. Структурно-логічна схема механізму управління аутсорсингом на підприємстві

Блок 1 демонструє, що поштовхом для розгляду можливості змін в організаційно-економічній системі стає будь-який внутрішній (ендогенний) або зовнішній (екзогенний) фактор. Сигналом для перегляду існуючої бізнес-системи є будь-яка небажана зміна внутрішніх показників ефективності власної діяльності, а саме: падіння прибутковості;

зменшення відносної частки ринку підприємства; зростання рівня фінансової залежності у зв'язку з постійно зростаючою заборгованістю; зниження ліквідності; фізичний та моральний знос обладнання; зменшення частки ринку; тощо.

До екзогенних факторів належать, по-перше будь-які ринкові зміни, що впливають на організацію

безпосередньо, викликаючи негативні наслідки: зміни законодавства; зміни технології; зміна соціальних цінностей чи моди; зміни в структурі галузі; зміни в структурі попиту і пропозиції на ринку продукції, що виробляється підприємством, або ж інформація, що інші суб'єкти господарювання виконують певний процес набагато краще. Це спонукає підприємство шукати об'єкт змін, тобто той бізнес-процес або групу процесів, які є причиною проблеми.

Для побудови системи бізнес-процесів можуть бути використані як програмні продукти бізнес-модельовання (ARIS, BPWin тощо), так і табличні методи (рис.1 блок 1).

Блок 2 – це визначення типової стратегії бізнес-процесу шляхом позиціонування процесу в просторі матриці тривимірної триінтегральної матриці [1] (рис.1 блок 2) Вісями матриці є оцінки процесів, що характеризують такі фактори:

- конкурентоспроможність процесу – вісь X;
- місце процесу в загальній системі – вісь Y;
- вплив зовнішніх факторів – вісь Z.

Запропоновані оцінки є біполярними і можуть бути унормовані в інтервалі [-1;1]. Для унормування оцінок пропонується використання лінійної або кусочно-лінійної чи параболічної функції..

Для визначення складової X вважаємо найбільш вдалим варіантом матрицю показників авторів [2] (табл.1).

Для визначення координати X потрібні значення обмежень $X_{\min}$ і $X_{\max}$, або ж певне граничне значення $X_{\text{ср}}$, яким зазвичай приймається середньоринкове значення. До визначення X має бути залучене досить широке коло спеціалістів, а саме технологічної, фінансової і маркетингової областей.

Таблиця 1

Приклади показників групи X

Показники	Вартісні	Часові	Якісні (технічні)
Процесу	Виробнича собівартість одиниці продукту; Сумарні витрати на обсяг виробництва.	Тривалість виробничого циклу	Частка (%) браку
Продукту	Ціна продукту	Термін придатності	Певні технічні параметри продукту
Задоволеності клієнта	Зростання обсягу продаж по 1 клієнту	Термін використання	Кількість скарг і рекламаций

Визначення Y доцільно для того, щоб зрозуміти, наскільки цей процес важливий і чи варто інвестувати в його вдосконалення, або ж наскільки важким буде відокремлення бізнес-процесу із загальної системи. Трактуювання оцінки Y наступне: чим нижче значення Y, тим легше буде використати аутсорсинг. Характеристиками факторів Y пропонується вважати такі: внесок процесу у споживчу вартість продукції підприємства Y_v ; відповідність ключовим факторам успіху (CSF); $Y_{\text{сф}}$ і залученість активів Y_a ..

Визначення координати Z є найбільш суб'єктивним порівняно з X і Y, оскільки передбачає оцінювання факторів, що обумовлюють сприятливий розвиток БП у зовнішньому середовищі: пропозиція продукту процесу на ринку; кількість постачальників продукту процесу на ринку; ставлення власників чи афілійованих осіб або обмеження установчих документів; вплив соціальних факторів; зовнішні ризики.

Для оцінювання Z мають бути залучені власники, топ-менеджмент, відділ маркетингу, відділ з управління персоналом і керівництво підрозділу, що провадить процес. Таким чином, одержані оцінки XYZ визначають позиціонування процесу в просторі матриці і відповідну типову стратегію, що передбачає відсутність активних дій (П); власні активні дії (В); застосування інтеграції (І); застосування аутсорсингу (А) - табл.2.

Якщо досліджуваний процес попадає в область, де рекомендується аутсорсинг, процес заноситься до масиву M2. На цьому блок 2 закінчено.

Блок 3 представляє собою проектування майбутніх відносин аутсорсингу, а саме

формулювання мети і обрання форми відносин з контрагентом, що обумовлені типовою стратегією. Дослідженнями [3] обґрунтовано наявність загальних вимог до контрагенту, значимість яких є однаковою для всіх типових стратегій аутсорсингу; і специфічних вимог, корисність яких змінюється в залежності від типової стратегії. Крок 2 полягає в одержанні інформації щодо можливості потенційних контрагентів задовольнити загальні і специфічні вимоги і крок 3 – у формуванні масиву потенційних контрагентів. Для виконання цієї задачі необхідно залучення фахівців з маркетингу і юридичне супроводження. Кожен елемент масиву підлягає оцінці на відповідність означеним вимогам за методом аналізу ієрархій для вибору найбільш прийняттого контрагента (рис. 1 блок 3).

Наступний крок – прогнозування ефективності. Для обрахування ефективності проекту необхідно визначити грошові потоки процесу, які матимуть місце за умов запровадження аутсорсингу. Проект має бути розглянутий в межах всієї організації як соціально-економічної системи. До витратної частини проекту належать: трансакційні витрати на пошук інформації, проведення переговорів і укладання угоди (Тр); витрати на адаптацію організації до нових відносин, тобто на демонтаж або переобладнання, перепідготовка працівників і т.і.) (А); витрати на безпосередньо оплату послуг аутсорсера (Ва); витрати на підтримку договірних відносин (Вдв). Перші дві статті витрат є одноразовими, тож їх можна вважати інвестиційним витратами. Дві останні мають постійний характер, тобто діють протягом терміну відносин аутсорсингу.

Угрупування основних стратегій бізнес-системи

Базова стратегія		Стратегічні області	
позначка	Опис	Координати	позначка
С	Моніторинг	23[1;0;0], 13[0;0;-1], 11[0;-1;0]	П
«0»	Не підлягає розробці	14[0;0;0]	П
«Р»	Реінжиніринг	4[-1;0;-1]; 7[-1;1;-1]; 16[0;1;-1]	В
«-»	Скорочення або ліквідація	1[-1;-1;-1]	В
«+»	Горизонтальна інтеграція, агресивне зростання	27 [1;1;1]	І
«*»	Вертикальна інтеграція, обмежене зростання	22[1;0;-1]; 25[1;1;-1]; 26[1;1;0]	І
«Д»	Конгломератна інтеграція, диверсифікація	10[0;-1;-1]; 19[1;-1;-1]; 20[1;-1;0]	І
«А+»	Аутсорсинг з управління, основних процесів або Консолідація	8[-1;1;0]; 9 [-1;1;1]; 18[0;1;1]	А/І
«ДП»	Дочірнє підприємство, перетворення допоміжних процесів на основні	12[0;-1;1]; 21[1;-1;1]; 24[1;0;1]	А
«А-»	Аутсорсинг як відмова від власного провадження на користь покупки	2[-1;-1;0]; 3[-1;-1;1] 6[-1;0;1]	А
«АС»	Аутсорсингз передачею активів, виробництво на замовлення, довірче управління, аутстафінг	15[0;0;1], 17[0;1;0], 5[-1;0;0]	А

Доходними складовими проекту є такі: вивільнена частина витрат на власне провадження процесу (Ввл); витрат браку (бракованої продукції) або невиконаних зобов'язань (Вб); додатковий дохід організації (Д) внаслідок збільшення обсягів виробництва і/або реалізації основної або нової продукції; розпорядження вивільненим майном; діяльності аутсорсера у випадку дочірнього підприємства або участі в капіталі.

Прогнозований економічний ефект аутсорсингу визначаються за формулами, наведеними на рис 1. блок 5. Остаточне рішення приймається за критерієм максимальності E і e , за умов обмежень $E \geq 0$ і $e \geq 1$.

Блок 4. Безпосередньо процес передачі полягає в здійсненні заходів, що тягнуть інвестиційні витрати, а саме: укладання угоди; адаптація організації (рис. 1 блок 4).

Блок 5. Контроль результатів втілення аутсорсингу. Контроль за провадженням залучених послуг має здійснюватись з певною періодичністю, і полягатиме в оцінці описаних показників по факту виконання. Основні етапи контролю є такими.

1. Встановлення розміру допустимого відхилення фактичного значення результату $E^{факт}$ від запланованого $E^{план}$.

2. Визначення відхилення.

3. Проведення факторного аналізу відхилення, звертаючи увагу, що: Tr і A – фіксовані фактори, $V_{вл}$ і V_b – це вивільнена сума витрат на початок дії і

змінитись не можуть. Таким чином, змінними факторами можуть бути V_a , $V_{дв}$, D .

4. Якщо відхилення $E^{факт}$ від запланованого $E^{план}$ відбулось внаслідок змін V_a , чи $V_{дв}$, це свідчить про непорядність або непрофесіоналізм контрагента і замовникові варто переглядати відносини з ним. Якщо відхилення відбулось внаслідок зміни D , то в залежності від виду аутсорсингу, причиною можуть бути дії як замовника, так і аутсорсера.

В першому випадку, відхилення відбулось внаслідок того, що: 1) вивільнені активи не були продані або здані в оренду, тож не був одержаний запланований дохід; 2) віддавши один процес в аутсорсинг, вивільнені активи не були направлені на провадження іншого процесу, тобто не відбулась концентрація власних зусиль, і таким чином, не збільшились обсяги діяльності. В другому випадку причини відхилення: 1) створене дочірнє підприємство не знаходить додаткових замовлень і не одержується додатковий дохід; 2) підвищення якості результатів процесу не призвело до збільшення обсягів реалізації (або відповідне підвищення ціни не було виправданим, або споживач не помічав підвищення якості). Обидва випадки свідчать про помилки у плануванні або неналежне виконання процесу, тож замовник має повернутись до пункту визначення прогнозованої ефективності.

Також процес управління аутсорсингом в організації може бути представлений у вигляді алгоритму на рисунку 2.

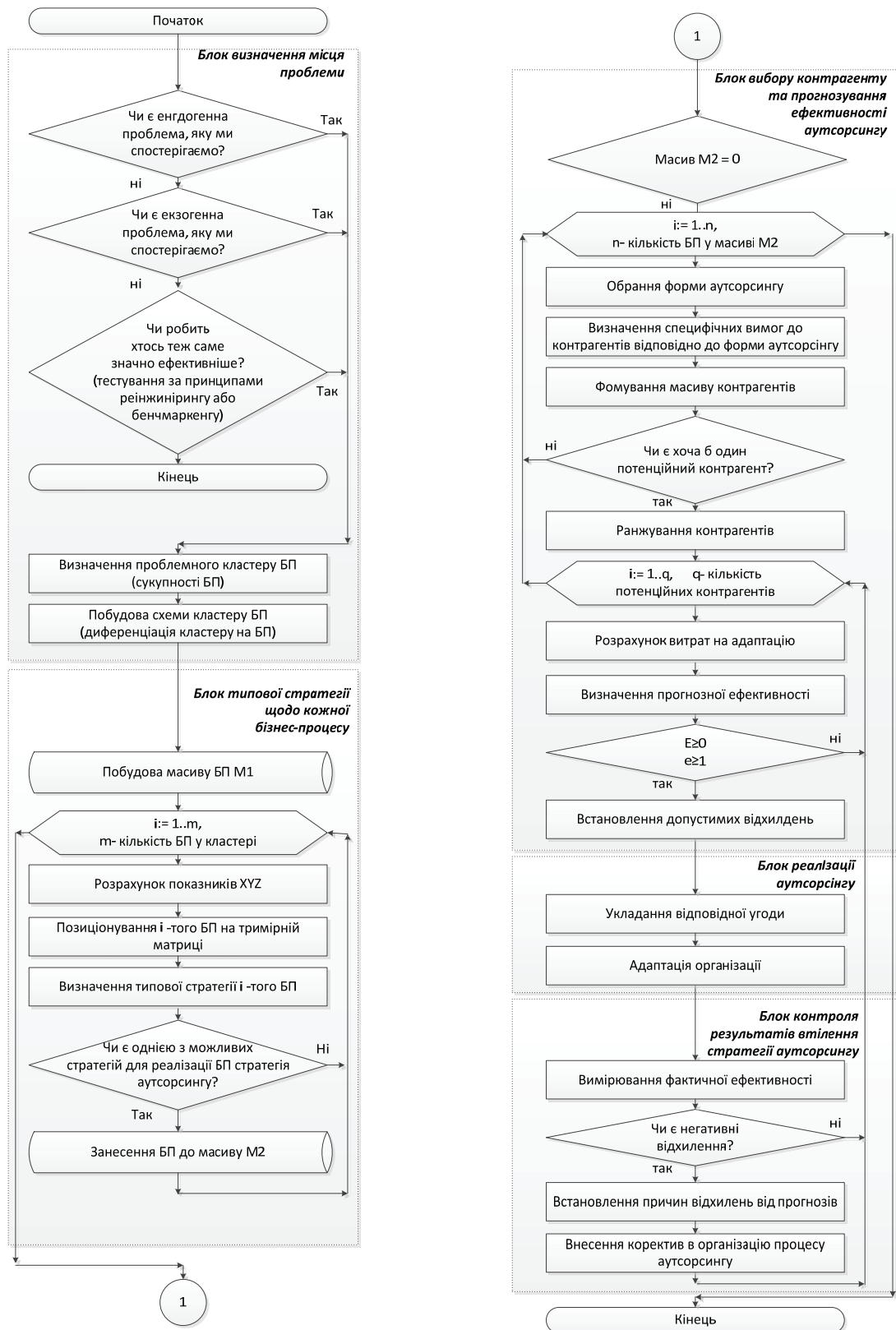

Рисунок 2 Блок-схема алгоритму управління аутсорсингом в організації

Запропоновані засади були апробовані на низці промислових підприємств Харківського району. Було проаналізовано групу процесів і встановлено, які з них можуть бути передані в аутсорсинг. Так, для підприємства ПАТ «ХТЗ» була реалізована стратегія «А» як відмова від власного провадження на користь покупки; для ПАТ «ХАРП» - стратегія «АС» -

аутсорсинг з передачею активів, виробництво на замовлення;- що в обох випадках призвело до одержання додаткового прибутку. Таким чином, запропоновані засади організаційно-економічного механізму аутсорсингу є обґрунтованими і ефективними.

ВИСНОВКИ

Процес аутсорсингу не є дискретним та одномоментним, з точки зору процесного підходу до менеджменту виконання усіх функцій управління є процесом безперервним, на базі аналізу внутрішнього середовища організації та її зовнішнього оточення менеджмент підприємства постійно оцінює можливість застосування різних інструментів підвищення ефективності, одним з яких є аутсорсинг. Механізм аутсорсингу може бути представлений у вигляді алгоритму, послідовне виконання якого охоплює всі стадії втілення аутсорсингу на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Прохоренко О.В. Модель ранжирования бизнес-процессов на основе трехмерной матрицы. Научный журнал ХНЕУ «Економіка розвитку», вересень 2011, №3(59), с.43-46;
2. Елиферов В.Г. Бизнес-процессы: Регламентация и управление / В.Г. Елиферов, В.В. Репин. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 319 с.
3. Брінь П.В., Прохоренко О.В. Обґрунтування вимог до контрагента у відносинах аутсорсингу. Научный вісник Херсонського державного

університету. Серія "Економічні науки", грудень 2014, №9 (2014), с.17-25.

4. Хейвуд Дж.Б. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ: пер. с англ. М.: Изд. дом «Вильямс», 2002.- 176 с.

5. Аникин Б.А., Рудая И.Л. Аутсорсинг и аутстаффинг: высокие технологии менеджмента: учеб.пособие. М.: Инфра-М, 2006. 288 с.

6. Хлебников Д.В. Матрица аутсорсинга / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.strategy.com.ua

7. Курбанов А.Х. Методика оценки целесообразности использования аутсорсинга // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 1; [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.science-education.ru/101-5437

8. Спирідонова К.О., Климова Д.А. Механізм запровадження аутсорсингу для оптимізації витрат: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції "Наука в інформаційному просторі" (Дніпропетровськ, 2011р.) [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.confcontact.com/20110929/ek_spirid.php

ШТИК

Юлія В'ячеславівна
juliashtyk@mail.ru

УДК 657:331

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

FORMATION OF ACCOUNTING POLICIES UNDER COSTS EMPLOYEE BENEFITS IN UKRAINE

Аспірант кафедри обліку та аудиту, ДонНУЕТ ім. М.Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

Стаття присвячена дослідженню облікової політики, як засобу створення необхідної оперативної інформації для заінтересованих користувачів в частині формування та оптимізації витрат на оплату праці в процесі здійснення основної діяльності суб'єкта господарювання.

Статья посвящена исследованию учетной политики, как средства создания необходимой оперативной информации для заинтересованных пользователей в части формирования и оптимизации расходов на оплату труда в процессе совершения основной деятельности субъекта хозяйствования.

The present article is exploration accounting policies as a means of creating the necessary operational information for users, which interested in the formation and optimization costs of employee benefits in the implementation of the core activities of the entity.

Ключові слова: облікова політика, витрати на оплату праці, формування і оптимізація витрат

Ключевые слова: учетная политика, расходы на оплату труда, формирование и оптимизация расходов

Keywords: accounting policies, costs of employee benefits, the formation and optimization of costs

ВСТУП

Рациональне ведення господарської діяльності підприємства в умовах дефіцитності ресурсів, необхідності досягнення високих кінцевих результатів з мінімальними витратами, оптимальною адаптацією підприємства до нових ринкових умов вимагає наявності відповідної облікової системи, яка надає можливість як оцінити результати господарювання за минулий період, так і прийняти рішення на майбутнє.

У сучасних умовах господарювання формування облікової політики є важливим та трудомістким процесом, що забезпечує вибір альтернативних методів обліку в межах чинного законодавства. Економічна мета здійснення господарської діяльності підприємства може бути досягнута лише за умови правильно організованої системи бухгалтерського обліку на підприємстві, ефективність здійснення яких залежить від доцільно обраних методів обліку та розподілу основних прав та обов'язків персоналу підприємства. Саме це і обумовлює актуальність теми дослідження.

Питаннями дослідження сутності та формування облікової політики були висвітлені в працях відомих вітчизняних вчених Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, М.С. Пушкаря, В.Г. Швеця, М.Т. Щирби, І.В. Саух, П.Е. Житного та ін. значний внесок у розвиток теорії бухгалтерського обліку та методологій облікової політики зробили зарубіжні науковці, зокрема: Р.А. Алборов, Х. Андерсен, І. Ансофф, А.С. Бакаєв, Т.С. Безруких, Л.А. Бернстайн, М.Ф. Ван Бреда, С.Л. Брю, А.А. Єфремова, О.Л. Красноперова, М.І. Кутер, К.Р. Макконел, М.Р. Метьюс, Б. Нідлз,

М.Х.Б. Перера, М. Портер, Я.В. Соколов, Е.С. Хендріксен, А.Д. Шеремет, Л.З. Шнейдман та інші. Не применшуючи важливості напрацьованих вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері теоретичних та практичних аспектів облікової політики підприємства, слід зауважити, що нерозглянутими залишаються питання щодо облікової політики у частині врегулювання питань відображення в системі бухгалтерського обліку витрат на оплату праці персоналу.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні формування облікової політики щодо витрат на оплату праці.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти фінансової звітності.

При проведенні дослідження використано методи спостереження, порівняння, аналіз і синтез, дедукція і індукція.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття “облікова політика” (accounting policies) у міжнародну практику обліку офіційно введено у 1975 р. із впровадженням Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 “Розкриття облікової політики”, а в Україні узаконено в процесі реформування бухгалтерського обліку. Потреба в цьому виникла у зв'язку з відмовою України від жорсткої державної регламентації фінансової звітності та введенням національних положень

(стандартів) бухгалтерського обліку, адекватних міжнародним [9, с. 311].

В Україні термін “облікова політика” з’явився в бухгалтерській термінології на початку 90-х років ХХ ст. в результаті перекладу Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Однак поняття “облікова політика” офіційно було впроваджено в міжнародну термінологію бухгалтерського обліку в листопаді 1974 року, у зв’язку з прийняттям, а з 1.01.1975 р. – введенням в дію Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку №1 “Розкриття облікової політики” [6].

Причинами появи облікової політики в ринкових умовах є:

– альтернативні варіанти щодо організації і ведення бухгалтерського обліку передбачені законодавчими документами;

– розширення видів діяльності та організаційно-правових форм суб’єктів господарювання;

– зміна ролі бухгалтера в господарському житті підприємства від простого реєстратора господарських операцій до активного його учасника [9, с. 311].

Відповідно ст.1 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” під поняттям “облікова політика” слід розуміти сукупність принципів, методів і процедур, що використовують підприємством для складання та подання фінансової звітності [4].

У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку № 8 “Облікові політики, зміни в облікових політиках та помилки” облікова політика – це конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб’єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів [7].

Звідси бачимо, що представлені вищенаведені визначення облікової політики у вітчизняному та міжнародному законодавстві є тотожними та мають однаковий смисловий зміст.

У теоретичному плані перш за все слід визначити місце облікової політики у сукупному управлінському процесі та напрямки поглиблення інформаційних можливостей обліку.

Для прийняття компетентних суджень, необхідних для формування облікової політики, використовується інформація внутрішньогосподарського (управлінського) обліку про різноманітні витрати і вигоди, пов’язані з кожним із можливих варіантів організації та ведення обліку. Одним із першочергових завдань управлінського обліку є перетворення різноманітної фактографічної інформації у вартісне вимірювання, аналіз та підготовка цієї інформації для прийняття управлінських рішень. М.Г. Чумаченко зауважує, що особливість управлінського обліку полягає в тому, що, крім обліку витрат, спеціальний обліковий апарат виконує всі операції, пов’язані з управлінням на підприємстві: узагальнення матеріальних, трудових і фінансових нормативів витрат в центрах витрат і відповідальності та на підприємстві в цілому [2, с. 24].

Методологічною основою побудови облікової політики, як і будь-якої наукової теорії взагалі, є діалектичний метод пізнання природи, суспільства і людського мислення, який розглядає всі явища

природи й суспільства у взаємозв’язку і взаємозалежності, у безперервному русі й змінах. Діалектичний метод пізнання дає можливість кожне питання облікової політики розглядати у взаємозв’язку з теорією і практикою.

Житний П.Е. в своїх роботах зазначає, що методологію облікової політики можна поділити на дві складові: загальну та конкретну. Загальна складова – це діалектика, теорія пізнання, що базується на використанні загальнонаукових принципів і логічних методів дослідження, які дають змогу оцінити впливи зовнішнього середовища на господарські процеси. Конкретна складова – це закони бухгалтерської науки, специфічні принципи, що формують прийоми методу бухгалтерського обліку, які відображають в часі та просторі конкретні господарські факти, котрим можна дати кількісну і вартісну оцінку [5, с.94].

Практика формування облікової політики зводиться лише до видання наказу про облікову політику, що не відповідає вимогам МСФЗ і МСБО. Однак слід зауважити, що «наказ» – це остання подія у формуванні облікової політики. Для її досягнення необхідно провести кропітку роботу з визначення процедур організації та ведення господарського обліку, який має відповідати особливостям діяльності виробничої системи та інтересам її власників. Це, в свою чергу, потребує вирішення значної кількості як організаційних, так і обліково-аналітичних завдань. Залишаються не вирішеними питання, пов’язані з визначенням посадових осіб і фахівців, відповідальних за всі етапи формування, оцінки і контролю виконання облікової політики, встановлення технологічної послідовності розробки базисного розпорядчого документа про облікову політику, порядку взаємодії між службами, рівнями управління і обліку.

З одної сторони, облікова політика є документом для внутрішньофірмового використання, практичним керівництвом для співробітників бухгалтерії. У той же час частина облікової політики надається в податковій органі в складі пояснювальної записки при здачі річної бухгалтерської звітності. Таким чином, облікова політика має досить важливе значення як для самого підприємства, так і для зовнішніх користувачів (держави в особі податкових органів). Чітко та грамотно складена облікова політика вважається показником високої бухгалтерської кваліфікації.

Зміст та порядок складання розпорядчого документу про облікову політику жодними нормативними документами не регламентується. Для вирішення цієї проблеми фахівцями запропоновано загальний підхід щодо формування наказу про облікову політику, визначено основні складові та положення облікової політики, а також загальні правила щодо розкриття звітної інформації відповідно до П(С)БО та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

Проте, на думку фахівців, єдиного підходу щодо змістовного навантаження розпорядчого документу про облікову політику на сьогодні ще не існує. З цього питання заслуговують до уваги узагальнені нами пропозиції вчених (табл. 1).

Таблиця 1

Пропозиції вчених щодо змістового навантаження розпорядчого документу про облікову політику

Автор та джерело визначення	Складові елементи облікової політики та зміст розпорядчого документу
1	2
Пушкар М. С. [8, с. 30-33]	1. Теорія облікової політики (принципи обліку, методи збору й обробки даних, правила складання документів, реєстрів, форм звітності). 2. Методологія обліку (процедури отримання первинних даних, оцінки ресурсів, ведення рахунків синтетичного та аналітичного обліку, критерії розмежування основних засобів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, порядок нарахування амортизації, обліку ремонтів, визначення обсягу реалізації, доходів, та інші питання). 3. Технологія обробки даних (план рахунків; форми бухгалтерського обліку; послідовність проходження документів; організація внутрішнього контролю; складання реєстрів обліку; проведення інвентаризації майна та зобов'язань; складання звітів про використання ресурсів). 4. Організацію бухгалтерського обліку – визначення структури бухгалтерії, системи обробки даних, робочих інструкцій бухгалтерів, графіків документообігу, способів ведення обліку та інші аспекти функціонування бухгалтерії.
Завгородній В. П. [3]	1. Загальні положення (організаційно-правова форма підприємства; форма власності підприємства; рівень централізації структурної побудови підприємства; участь у спільній діяльності; головний вид діяльності; процентний склад акціонерів підприємства; наявність пільг з оподаткування та інші питання). 2. Облікова політика на підприємстві (суб'єкти, на які покладено ведення бухгалтерського обліку; фінансово-господарська діяльність підприємства; форма ведення бухгалтерського обліку; робочий план рахунків бухгалтерського обліку; технологія обробки облікової інформації; система внутрішньогосподарського обліку; рівень відкриття внутрішньої інформації та графік надання її працівникам підприємства; форми первинних документів; методи і форма бухгалтерського обліку необоротних активів; методи нарахування амортизації, методи бухгалтерського обліку запасів та їх списання; оцінювання товарно-матеріальних цінностей).
Бутинець Ф. Ф., Войналович О. П., Томаневська І. Л. [1]	1. Методологічні принципи та порядок ведення бухгалтерського обліку (оцінка запасів, незакінченого виробництва, готової продукції; методи амортизації основних засобів; визначення доходів та витрат від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг; варіанти ведення обліку витрат виробництва). 2. Організація роботи облікового апарату. Технічна організація обліку. Організація бухгалтерського обліку. (Форма організації бухгалтерського обліку; форма ведення бухгалтерського обліку, звітності, контролю; затвердження правил документообігу і технології обробки облікової інформації, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку; обов'язки головного бухгалтера).

Облікова політика суб'єкта господарювання повинна містити ряд конкретних умов щодо організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Невизначеність законодавчої регламентації щодо облікового відображення того чи іншого об'єкту впливає на достовірність та повноту надання бухгалтерської інформації управлінському персоналу. Облікова політика в частині облікового відображення розрахунків з оплати праці має на меті встановлення чітких вимог та суб'єктів введення бухгалтерського обліку оплати праці на підприємстві. Чітке регламентування оплати праці з урахуванням особливостей господарської діяльності підприємства у вигляді облікової політики надає змогу суб'єктами внутрішнього контролю завчасно виявити відхилення та передбачити порушення в системі облікового відображення розрахунків з оплати праці.

Для детального дослідження питань, які розкриваються в обліковій політиці в частині оплати праці, нами проаналізовано 15 організаційно-розпорядчих документів вітчизняних підприємств з

метою визначення розкриття інформації відносно витрат на оплату праці.

Здійснивши аналіз 15-ти розпорядчих документів вітчизняних підприємств в частині питань облікової політики встановлено, що лише на 6-ти із досліджених підприємств питання оплати праці не розглядається. У свою чергу, результати дослідження свідчать, що найбільше уваги відносно оплати праці в Наказах про облікову політику підприємств приділено питанню створенню резервів на забезпечення виплати відпусток працівникам, оскільки суб'єктам господарювання надається вибір щодо створення чи не створення такого резерву.

Важливим аспектом облікової політики в частині оплати праці є застосування систем та форм оплати праці на підприємствах, адже правильна їх організація надає змогу достовірно оцінити затрати праці та підвищити її продуктивність.

Зазначимо, що у даних розпорядчих документах також знаходять відображення наступні питання щодо оплати праці: терміни видачі заробітної плати,

встановлення норм добових на відрядження та термінів подачі звіту про використання коштів, відповідальність за зберігання та видачі трудових книжок і виконавчих листів, нарахування заробітної плати відповідно до колективного договору, нарахування доплат до основної заробітної плати, документування розрахунків з оплати праці.

Найменше набули розгляду проблеми розподілу витрат на оплату праці та встановлення додаткових трудових та соціально-побутових пільг. Звідси випливає, що витрати на оплату праці в облікових політиках різних підприємств не розглядаються, що впливає на вибір своєчасних та ефективних управлінських рішень щодо оптимізації розміру витрат на оплату праці.

Основні цілі формування облікової політики в частині витрат на оплату праці на підприємстві полягають у:

– забезпеченні єдиного підходу до організації та методики ведення облікового процесу на підприємстві в частині витрат на оплату праці;

– періодичності проведення контролю за правильністю відображення в системі бухгалтерського обліку витрат на оплату праці;

– організації оплати праці на підприємстві (система та форми оплати праці, тарифікація оплати праці, система преміювання та надання бонусів);

– періодичності створення резерву відпусток витрат на оплату праці;

– наданні об'єктивної та повної інформації управлінському персоналу в частині понесених витрат праці в процесі торгівельної діяльності;

– визначенні відповідальності за порушення норм трудового та цивільно-правового законодавства.

Основними питаннями, що підлягають відображенню в Наказі про облікову політику підприємства з частини оплати праці є визначення системи нормування праці, порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві, встановлення режиму роботи, використання системи преміювання та інші елементи, які надаються на рис. 1.

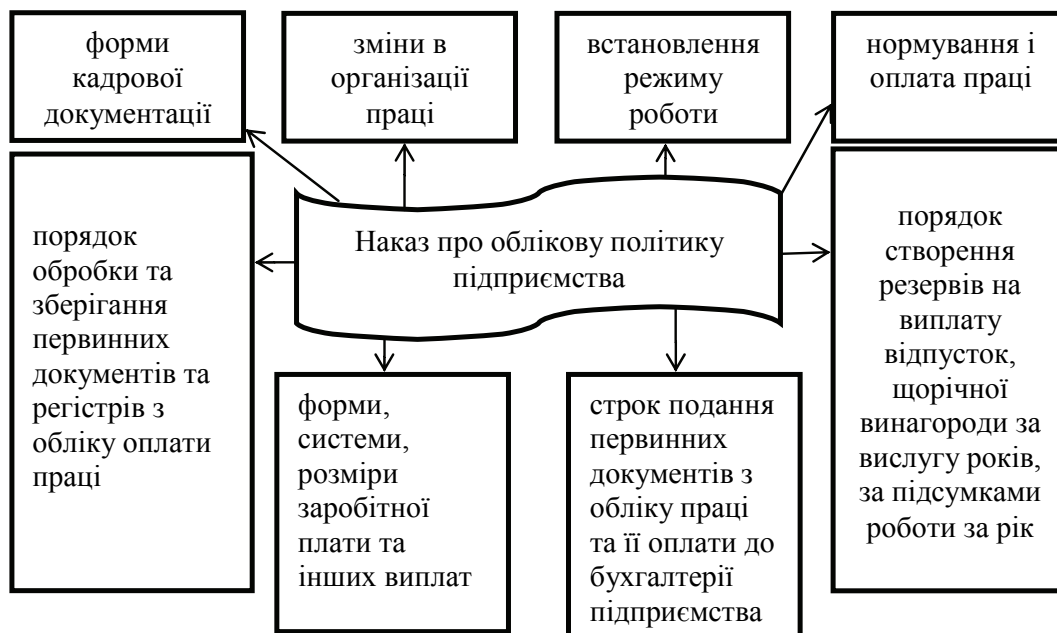

Рис. 1. Основні положення з обліку праці та її оплати, що наводяться в наказі про облікову політику

ВИСНОВКИ

Згідно Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” підприємство самостійно визначає облікову політику, обирає форму бухгалтерського обліку, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів, затверджує правила документообороту і технології обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

У процесі дослідження встановлено проблему відсутності відображення в облікових політиках різних суб'єктів господарювання положень в частині

витрат на оплату праці, що впливає на ефективність організації бухгалтерського обліку даного об'єкту.

Правильно організована система бухгалтерського обліку витрат на оплату праці надасть змогу отримати відповідними користувачами оперативну інформацію з метою їх подальшої оптимізації в процесі здійснення діяльності суб'єкта господарювання. Облікова політика щодо витрат на оплату праці на підприємстві повинна включати перелік встановлених правил обліку даних витрат, в частині яких допускаються альтернативні варіанти.

Виокремлено основні вимоги до складання облікової політики щодо витрат на оплату праці, що забезпечить чітке визначення основних цілей

формування даного розпорядчого документу на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: підруч./ Ф.Ф.Бутинець, О.П. Войнлович, І.Л. Томашевська; ред. Ф.Ф. Бутинець; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир: Рута, 2005. – 528 с.
2. Економічний аналіз: навч. посіб.[для студ. екон. Вузів /М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.]; ред. М.Г. Чумаченко; Київ. нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
3. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні / В.П. Завгородній. – К: А.С.К., 2006. – 846.
4. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” від 16.07.99 р. № 996-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
5. Житний П.Є. Організаційні аспекти формування облікової політики в умовах глобалізації / П.Є. Житний // Становлення облікової політики в Україні: Всеукр. наук. конф., 18-19 травня 2007. – Тернопіль, 2007. – С.94-96.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності - IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_013
7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 (МСБО 8). Облікові політики, зміни в облікових оцінках та [...] IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020
8. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник для студ. вищ.навч.закл. освіти України / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2002. – 628 с.
9. Саух І.В. Документальне забезпечення розрахунків з оплати праці / І.В. Саух // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1(19) / [Відпов. редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець]. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – С. 311-319.

ТКАЧЕНКО

УДК 33

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

**ПРОЦЕС ОРГАНІЗАЦІЇ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ
ВИРОБНИЦТВА ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ-ВИРОБІВ З УРАХУВАННЯМ
ДОДАТКОВИХ ВИТРАТ НА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКІСНИХ
ХАРАКТЕРИСТИК ТА ТЕХНІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ЯК ОСНОВА
РОЗРОБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНО ОБҐРУНТОВАНИХ ОПТОВИХ ЦІН**

**THE PROCESS OF ORGANIZING CALCULATION OF THE COST OF
FINISHED PRODUCTS-PRODUCTS, TAKING INTO ACCOUNT THE
ADDITIONAL COSTS OF INCREASING ITS QUALITY CHARACTERISTICS
AND TECHNICAL PARAMETERS AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF
ECONOMICALLY REASONABLE WHOLESALE PRICES**

кандидат економічних наук, доцент, Проректор з науково-педагогічної роботи ВНЗ "Миколаївський політехнічний інститут"

В статті переконливо доведено, поставлений процес організаційного забезпечення калькулювання собівартості виробництва готової продукції-виробів з урахуванням додаткових витрат на підвищення її якісних характеристик та технічних параметрів слугує основою розроблення економічно обґрунтованих оптових цін і виключає можливості виникнення недоліків в роботі самого промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і їх структурних підрозділів.

В статтє убедительно доказано, поставленный процесс организационного обеспечения калькулирования себестоимости производства готовой продукции-изделий с учётом дополнительных расходов на повышение её качественных характеристик и технических параметров служит основой разработки экономически обоснованных оптовых цен и исключает возможности возникновения недостатков в работе самого промышленного предприятия и научно-производственного объединения и их структурных подразделений.

The article convincingly staged process of organizational support calculation of the cost of finished products-products, taking into account the additional costs of increasing its quality characteristics and technical parameters is the basis for the development of economically reasonable wholesale prices and eliminates the possibility of defects in the work of the industrial enterprises and scientific production association and their structural units.

Ключові слова: додаткові витрати на підвищення якісних характеристик та технічних параметрів товарів-виробів, калькулювання собівартості виробництва готової продукції, розроблення економічно обґрунтованих оптових цін

Ключевые слова: дополнительные затраты на повышение качественных характеристик и технических параметров товаров-изделий, калькулирование себестоимости производства готовой продукции, разработка экономически обоснованных оптовых цен

Keywords: the additional cost of increasing the quality characteristics and technical parameters of goods, products, calculation of the cost of production of finished products, the development of economically reasonable wholesale prices

ВСТУП

За сучасних часів загострення конкурентних відносин і безкомпромісної боротьби за кожного споживача, перед підприємствами та об'єднаннями-виробниками промислових видів готової продукції постало непросте завдання визначення економічно обґрунтованих оптових цін. Для його успішного виконання явно не досить володіти інформацією про рівень якісних характеристик та технічних параметрів товарів-виробів і їх економічну ефективність для конкретного споживача, потрібним виступає

розрахунок собівартості виробництва готової продукції з урахуванням додаткових витрат, пов'язаних із покращенням її якості. На практиці ж організація означеного процесу ведеться на рівні, який не можливо назвати цілковито задовільним, або не ведеться взагалі, що і встановлює проблему у загальному вигляді та підкреслює її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями тощо. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій провідних вітчизняних та іноземних вчених-економістів [1-13], та інші, в яких

започатковано розв'язання даної проблеми і на які ми спираємося, надало нам можливість виділити невіршені раніше частини загальної проблеми. Серед них особливою актуальністю, на наш погляд, відрізняється проміжне питання, пов'язане із удосконаленням організаційного забезпечення процесу ціноутворення на промислових підприємствах та науково-виробничих об'єднаннях країни із поглибленим використанням підсистеми калькулювання собівартості готової продукції-виробів з врахуванням її якісних характеристик та технічних параметрів і ін.

МЕТА РОБОТИ виступає у переконливому доведенні того беззаперечного факту, що організація на промислових підприємствах та науково-виробничих об'єднаннях країни собівартості виробництва готової продукції із урахуванням її якісних характеристик та технічних параметрів виступає підґрунтям в процесі розроблення економічно обґрунтованих оптових цін, ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою наукової публікації виступає діалектичний метод і основні положення функції облікової обробки техніко-економічної інформації, системи управління якістю (довговічністю) промислової продукції та процесу ціноутворення. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних та практичних методик підсистеми облікової обробки техніко-економічної інформації, системи управління якістю (надійністю) готової продукції та процесу ціноутворення); *порівняльний* (при діагностиці сучасного стану функції облікової обробки техніко-економічної інформації, системи управління якісними характеристиками і технічними параметрами (ремонтпридатністю) готової продукції-виробів та процесу ціноутворення на промислових підприємствах і науково-виробничих об'єднаннях країни) ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

В стимулюванні поточних покращень якісних характеристик і технічних параметрів готової продукції, що виготовляється продуцентами промислових видів продукції важлива роль належить системі ціноутворення, яка призвана забезпечити синхронізацію зацікавленості промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань країни в безперервному підвищенні якості (довговічності, надійності, ремонтпридатності тощо) товарів-виробів із інтересами групи окремих споживачів та безпосередньо самого суспільства.

Система оптових цін побудована, як правило, з урахуванням необхідності стимулювати процес виробництва більш якісної готової продукції-виробів і її безпосереднє споживання. Вони диференціюються в залежності від комплексу якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції, за підвищену якість, надійність, довговічність і ремонтпридатність

промислової продукції застосовуються надбавки. Широка сітка приплат встановлена в прейскурантах на прокат і на цемент. Введені приплати за метал, отриманий прогресивними способами – електрошлаковим переплавом, вакуумно-дуговим і вакуумно-індукційним. Передбачені також приплати до звичайної ціни сталі за забезпечення виконання додаткових вимог споживачів до хімічного складу сталі, її механічним властивостям, термічної обробці та інше. Ціни на цемент встановлені за марками і стимулюють промислові підприємства та науково-виробничі об'єднання випускати параметрично високоякісний цемент і інше.

Для розроблення економічно обґрунтованих оптових цін потрібно досконало знати не тільки якість безпосередніх товарів-виробів та економічну їх ефективність для конкретного споживача, але і собівартість виробництва цієї готової продукції з урахуванням додаткових витрат, пов'язаних з покращенням її якісних характеристик та технічних параметрів. В протилежному випадку не буде впевненості, що ціни на ці товари-вироби встановлені обґрунтовано і не скривають шляхом їх необґрунтованого завищення погрішностей у виробничо-господарської діяльності промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань-виробників і недоліки в роботі науково-дослідних та конструкторських структурних підрозділів і відділів дослідження ринку (маркетингу), якості (надійності). Тому, необхідною умовою подальшого удосконалення процесу ціноутворення виступає адекватне організаційне забезпечення підсистеми калькулювання собівартості готової продукції промисловості країни з врахуванням її якісних характеристик та технічних параметрів. Без виконання цієї умови неможливо уникнути недоліків в розробці системи цін, які враховують якісні характеристики та технічні параметри готової продукції, або у встановленні надбавок до ціни за підвищену якість (надійність) промислової продукції і ін.

ВИСНОВКИ

Проведена поглиблена діагностика надає нам можливість сформулювати комплексний висновок з даного дослідження і переконливо наголосити на тому, що поставлений процес організаційного забезпечення калькулювання собівартості виробництва готової продукції-виробів з урахуванням додаткових витрат на підвищення її якісних характеристик та технічних параметрів слугує основою розроблення економічно обґрунтованих оптових цін і виключає можливості виникнення недоліків в роботі самого промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і їх структурних підрозділів. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливою вагомістю, на наш погляд, відзначається проміжне завдання визначення економічної ефективності додаткових витрат, пов'язаних із здійсненням конкретних заходів з підвищення якісних характеристик і технічних параметрів товарів-виробів промисловості та інше.

Список використаних джерел

1. Билтуева И. А. Управленческий учёт затрат и калькулирование себестоимости продукции овцеводства: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.12 – «Бухгалтерский учёт, статистика» / Билтуева Ирина Александровна; [Место защиты: Сибирский государственный университет потребительской кооперации]. – Новосибирск, 2007. – 191 с.: ил.
2. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учёта: Научный доклад / Г.Г. Кирейцев; [издание второе, переработанное и дополненное]. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.
3. Костирко Р.О. Комплексна оцінка вартості підприємства [Текст]: монографія / Р.О. Костирко, Н.В. Тертична, В.О. Шевчук; Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ: СХУ, 2007. – 238 с.: іл.
4. Кравченко Н.А. Совершенствование учёта затрат и калькулирования себестоимости продукции рыбководства: автореферат диссертации ... кандидата экономических наук: 08.00.12 – «Бухгалтерский учёт, статистика» / Кравченко Николай Александрович; [Место защиты: Российский государственный аграрный университет]. – Москва, 2011. – 24 с.
5. Легенчук С.Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки [текст]: Монографія / С.Ф. Легенчук. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 652 с.
6. Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних заходів. / Н.М. Малюга; [за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця]. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 476 с.
7. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Монографія / Л.В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 356 с.
8. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні [Текст]: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: спеціальність 08.06.04 – «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Михайло Семенович Пушкар. – Тернопіль: ТАНГ, 2000. – 422 с.: іл.
9. Хомин П.Я. Парадигма й контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу): Монографія / П.Я. Хомин, Г.П. Журавель. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 299 с.
10. Шигун М.М. Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія [Текст]: монографія / М.М. Шигун. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 632 с.
11. Шматко Ю.А. Управленческий учёт затрат и калькулирование себестоимости продукции в винодельческих организациях: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.12 – «Бухгалтерский учёт, статистика» / Шматко Юлия Александровна; [Место защиты: Северо-Кавказский государственный технический университет]. – Ставрополь, 2011. – 176 с.: ил.
12. Шпак В.А. Організація бухгалтерського обліку: Концептуальний підхід: [монографія] / В.А. Шпак. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – 312с.
13. Anderson Henry R. McHenry Hotels, Inc.: A practice case in managerial accounting. Instructor's manual / Henry R. Anderson, Sandra A. Trease van. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1988. – 32 p. – Мягк. обл. – На англ. языке.

ВАРЧУК

Оксана Анатоліївна
oksvarchuk@mail.ru

старший викладач кафедри
обліку, аналізу і аудиту,
Одеський національний
політехнічний університет

УДК 658.5

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИТРАТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СТАДІЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇХ КОНТРОЛЮВАННЯ

FORMATION OF INNOVATION COSTS FOR INDUSTRIAL ENTERPRISES STAGES OF INNOVATIVE PROCESSES AND THEIR CONTROLPROCESS

У статті досліджено та визначено зміст інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу. Надано тлумачення поняття «контролювання інноваційних витрат». Розглянуті основні етапи контролю та прийоми документального контролю інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу.

В статье исследовано и определено содержание инновационных расходов промышленных предприятий по стадиям инновационного процесса. Представлено толкование понятия «контролирование инновационных расходов». Рассмотрены основные этапы контроля и приемы документального контроля инновационных расходов промышленных предприятий по стадиям инновационного процесса.

In the article investigated and determined the content of innovation costs of industrial enterprises by stages of the innovation process. Represent interpretation of the concept of "control process innovative costs." The main stages of the control and control of innovative techniques of documentary costs of industrial enterprises through the stages of the innovation process.

Ключові слова: інноваційні витрати, інноваційний процес, етапи, стадії, контролювання

Ключевые слова: инновационные расходы, инновационный процесс, этапы, стадии, контролирование

Keywords: innovation costs, innovation process, stages, control process

ВСТУП

В сучасних умовах політичної та економічної нестабільності запровадження інноваційної діяльності промисловими підприємствами дуже актуальне. Нові інноваційні продукти та технології дозволяють забезпечити та підвищити рівень конкурентоспроможності промислового підприємства та його продукції, тому слід ретельно слідкувати за витратами, що формуються під час впровадження інновацій. Також, слід пам'ятати про специфіку інноваційних витрат, яка «полягає в тому, що від їх розміру залежить конкурентоспроможність продукції, що виробляється, необхідний рівень рентабельності та прибутковості виробництва. У зв'язку з цим, слід шукати шляхи зниження витрат, розвивати нові форми і методи управління витратами на інновації» [1], саме тому, доцільно їх контролювати на кожній стадії інноваційного процесу.

Дослідженню інноваційних процесів підприємств [3-18], визначенню сутності та змісту інноваційних витрат [1, 19, 22], їх управлінню [1, 19] та контролю [2, 19-22] присвячено немало наукових праць. Однак, сьогодні і досі потребують узгодження структура інноваційного процесу та теоретичні основи контролювання інноваційних витрат.

Слід зазначити що існує відмінність між поняттями «контроль» та «контролювання». Автор цілком погоджується з думкою Мельник Т.Ю. [2], яка вважає, що «контроль перевіряє стан господарської системи в певний момент часу, а контролювання постійно супроводжує управлінську діяльність, тобто здійснюється паралельно з нею» [2], та може використовувати при цьому методичні прийоми контролю.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Інноваційні процеси, їх етапи та стадії і досі остаються неузгодженими, як на теоретичному, так і на практичному рівні, це пов'язано з різноманітністю інновацій та специфікою їх впровадження, тому необхідне поглиблене дослідження формування інноваційних витрат на стадіях інноваційного процесу.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні формування та визначення змісту інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу та їх контролювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних

видань, ресурси Internet, нормативні та законодавчі акти щодо формування інноваційних витрат та їх контролювання. При проведенні дослідження використано методи теоретичного аналізу, узагальнення, групування та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Зазвичай створення інноваційної продукції займає тривалий час, тому комплекс дій які відбуваються на підприємстві за послідовними етапами та спрямовані

на створення інновації називають *інноваційним процесом*.

Узагальнюючи літературні джерела [3-18], визначені етапи інноваційного процесу (науковий, технічний, комерційний), які в свою чергу поділяються на стадії (фундаментальні та прикладні дослідження, дослідно-конструкторські, експериментальні та технологічні роботи (промислове виробництво) роботи, комерціалізацію інновації, дифузю інновації) (рис. 1).

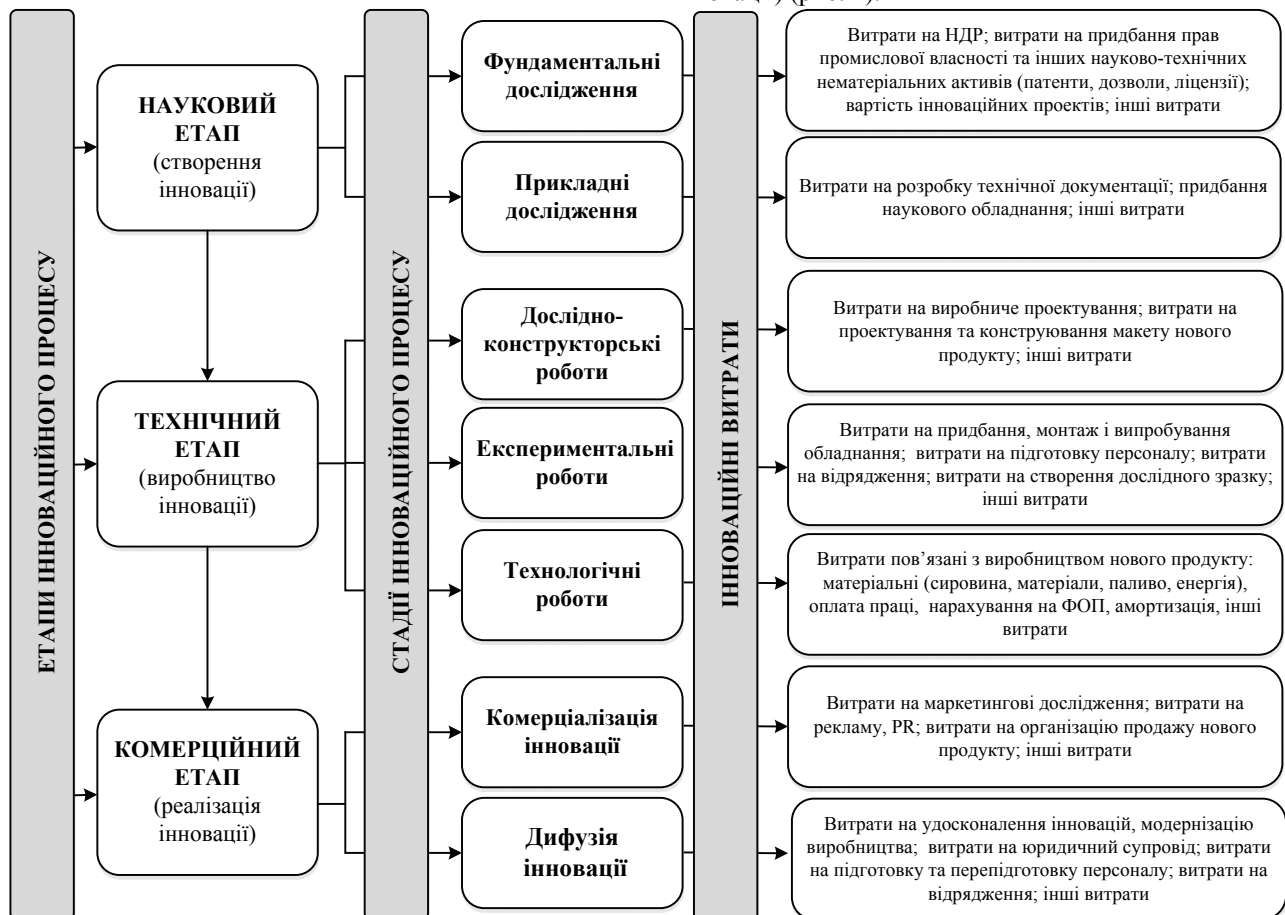

Рис. 1. Формування інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу [розроблено автором на основі [3-18]]

Як бачимо з рис. 1, етапи та стадії пов'язані між собою, здійснюються у певній послідовності та складають повний інноваційний процес. Слід, зазначити, що інноваційний процес може бути «повним» або «не повним», це залежить від того, на якій стадії було розпочато впровадження інноваційна підприємстві.

На науковому етапі відбувається створення інновації. Цей етап включає в себе дві стадії:

- фундаментальні дослідження, тобто зародження ідеї інновації, обґрунтування необхідності інновації, оцінка ефективності інновації;

- прикладні дослідження – розробка способу виробництва, засобів механізації й автоматизації виробництва, систем і методів контролю за якістю нового продукту.

Кінцевим результатом наукового етапу може бути інноваційний проект, патенти, технічна документація тощо.

На технічному етапі, за наступними стадіями, здійснюється виробництво інновації, тобто макету, дослідного зразка та нового продукту:

- дослідно-конструкторські роботи включають технічне і робоче проектування, виготовлення макету нового продукту, коригування та доробка технологічної документації, розробка стандартів, технічних умов;

- експериментальні роботи – виготовлення та випробування дослідних зразків;

- технологічні роботи (промислове виробництво) це вже початкове серійне виробництво та масове виробництво інноваційного продукту.

Комерційний етап це реалізація інновації, її реклама, продаж ліцензій, надання консалтингових та інжинірингових послуг. Цей етап складається з двох стадій:

- комерціалізація інновації – дослідження ринків збуту, розробка маркетингових програм, організація

продажу нового продукту, оцінювання економічної ефективності;

–*дифузія інновації*– розповсюдження нового продукту, формування нових вимог до нового продукту, удосконалення інновацій, модернізація виробництва, обґрунтування доцільності продажу ліцензії на випуск нового продукту іншим підприємствам, юридичний супровід.

На кожній стадії інноваційного процесу формуються певні витрати, пов'язані зі створенням, виробництвом та реалізацією інноваційного продукту, тобто *інноваційні витрати*– це витрати, що виникають на всіх стадіях інноваційного процесу при здійсненні підприємством інноваційної діяльності, а саме: витрати на фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, дослідно-конструкторські роботи, на експериментальні роботи, на технологічні

роботи (промислове виробництво), комерціалізацію інновації, дифузію інновації (див. рис. 1).

Інноваційні витрати є базою для розрахунку ціни нового продукту, тому кожне підприємство прагне до їх оптимізації, що не можливо без їх контролювання.

Контролювання інноваційних витрат це – безперервний процес дослідження витрат, що виникають на кожній стадії інноваційного процесу з метою виявлення відхилень планових показників від нормативних та фактичних, помилок та порушень, що приводять до збитків та впливають на достовірність даних, а також розробка заходів щодо підвищення ефективності управлінських рішень.

Контролювання інноваційних витрат слід здійснювати на всіх стадіях інноваційного процесу (рис. 2).

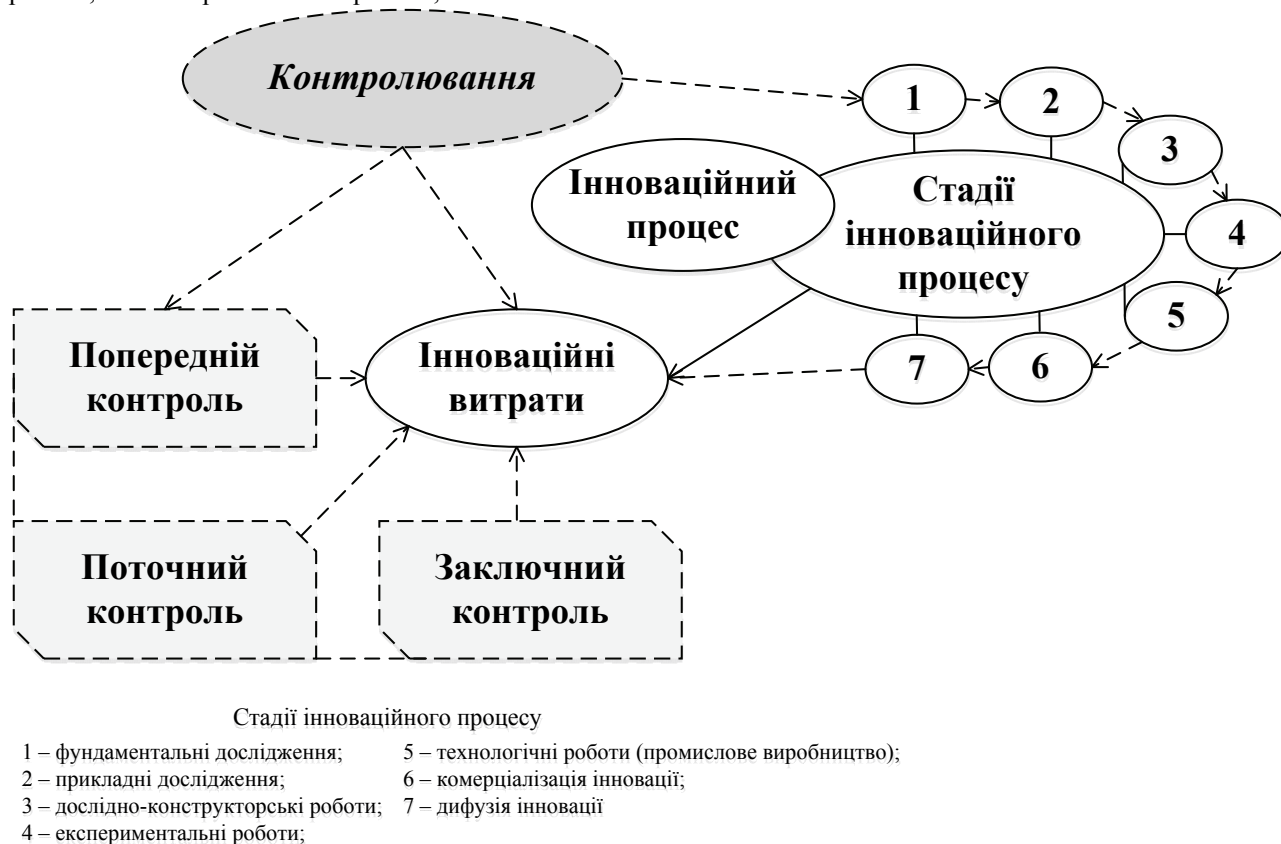

Рис. 2. Контролювання інноваційних витрат за стадіями інноваційного процесу [розроблено автором на основі [19-21]]

Контролювання інноваційних витрат передбачає три етапи їх контролю на кожній стадії інноваційного процесу: попередній, поточний (оперативний) та заключний.

На попередньому етапі здійснюється перевірка складу, структури, обсягів інноваційних витрат на кожній стадії інноваційного процесу на етапі їх планування.

На етапі поточного (оперативного) контролю перевіряється формування та накопичення інноваційних витрат на кожній стадії інноваційного процесу.

Заключний етап передбачає перевірку усіх фактично здійснених інноваційних витрат на кожній

стадії інноваційного процесу та їх порівняння з плановими.

На основі [21] визначено, що для контролювання інноваційних витрат на кожній стадії інноваційного процесу використовують прийоми документального контролю:

– арифметична перевірка – визначення правильності та нарахування та списання інноваційних витрат на фінансові результати;

– формальна перевірка – перевірка правильності оформлення первинних документів, на основі яких робились облікові записи;

– нормативно-правова перевірка – встановлення законності здійснення господарських операцій;

– взаємна перевірка – перевірка різних за характером документів, у яких знаходить своє відображення одна й та сама операція, на предмет їх достовірності й відповідності;

– експертна перевірка – виявлення фактів підробок та дописування в первинних документах, які підтверджують понесення інноваційних витрат.

Ефективне контролювання інноваційних витрат неможливе без їх своєчасного, повного та достовірного бухгалтерського обліку. На жаль, сучасна система бухгалтерського обліку інноваційних витрат в Україні недосконала, це пов'язано з відсутністю відповідного законодавчого, методичного та нормативного забезпечення. «Відсутня єдина система бухгалтерських рахунків та облікових реєстрів для відображення витрат на інноваційні процеси» [22], що ускладнює оперативне отримання достовірної та повної інформації про обсяг та структуру інноваційних витрат. Тому підприємства повинні паралельно вести управлінський облік інноваційних витрат та саме його данні найчастіше є інформаційною базою для проведення контролювання.

ВИСНОВКИ

Визначення змісту інноваційних витрат за стадіями інноваційного процесу має не тільки теоретичну, а й практичну цінність, бо дозволить отримувати детальну та оперативну інформацію про формування та накопичення обсягів інноваційних витрат у розрізі етапів та стадій інноваційного процесу. Щоб ця інформація буда повною та достовірною необхідно паралельно з інноваційним процесом здійснювати процес контролювання інноваційних витрат. Контролювання інноваційних витрат, в першу чергу, передбачає перевірку документування та обліку, тобто за даними первинних документів перевіряється законність, доцільність та правильність проведених господарських операцій, достовірність їх відображення в зведених документах та реєстрах обліку на кожній стадії інноваційного процесу.

Для цілей подальшого дослідження слід більш детально розглянути та визначити методи та інструменти контролювання інноваційних витрат промислових підприємств за стадіями інноваційного процесу.

Список використаних джерел

1. Козаченко Г.В. Управління затратами підприємства [Монографія] / Козаченко Г.В., Погорелов Ю.С., Хлап'юнов Л.Ю., Макухін Г.А. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.

2. Мельник Т.Ю. Визначення об'єктів контролювання в системі управлінської діяльності підприємства / Мельник Т.Ю. // Вісник Хмельницького національного університету, 2010, № 4, Т. 4 С. 112-119. Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_4_4/112-119.pdf

3. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. пос. / Ніна Василівна Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

4. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент: підручник / Т.О. Скрипко. - К.: Знання, 2011. – 423 с. – Бібліогр.: 117 назв. – укр.

5. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учеб. для вузов / Р.А. Фатхутдинов. – 6-е изд., испр. и доп. – СПб.: Питер, 2010. – 448 с.

6. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.

7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підручник. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Т.В. Майорова]; – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. – ISBN 978-966-364-883-5

8. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД “Університетська книга”; К.: Видавничий дім “Княгиня Ольга”, 2005. – 324 с.

9. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Центр “Академія”, 2005, 400 с.

10. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник / Л.І. Федулова – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

11. Чорна М.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : Ч45 монографія / М.В. Чорна, С.В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210с. ISBN 978-966-405-267-9

12. Глухова С.В. Дослідження сутності та взаємозв'язку понять "інноваційна діяльність" та "інноваційний процес" / С. В. Глухова // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Економіка. – 2010. – № 1. – С. 184-188.

13. Ковтуненко К.В. Інноваційний процес та інноваційна діяльність як рушійна сила формування інтелектуального капіталу промислового підприємства [Електронний ресурс] / К.В. Ковтуненко // Економіка. Управління. Інновації: електрон. наук. фах. вид. – №1 (9). – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2013_1/pdf/13kkvkpp.pdf

14. Kovtunencko K.V. Innovative process stages as the basis of an industrial enterprise's innovative activity / К.В. Ковтуненко // Праці Одеського політехнічного університету: Науковий та науково-виробничий збірник. – Одеса, 2013. – Вип. 2(41). – С.331-335.

15. Мігун П.А. Теоретичні аспекти планування інноваційної діяльності на підприємстві [Електронний ресурс] / Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" // 2013. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2628>

16. Мельник І.Ю., Бояринова К.О. Інноваційний процес: наукові підходи та проблеми реалізації [Електронний ресурс] / Актуальні проблеми економіки та управління // Збірник наукових праць молодих вчених // Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-14.pdf>

17. Косцик Р.С. Етапи процесу комерціалізації інноваційної продукції промислових підприємств / Р.С. Косцик // Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка. – 2012. – № 4. –

С. 150-154. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VSU_ekon_2012_4_22.pdf

18. Захаркін О.О. Інноваційна діяльність підприємства: теоретичний аспект / О.О. Захаркін // Проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 274-280. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pekon_2013_4_36.pdf

19. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах: навч. посібник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, У.І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014 – 244 с.

20. Балан А.А. Економічний інструментарій узгодженого контролювання діяльності та розвитку

енергопостачального підприємства: монографія / А.А. Балан, С.В. Філіппова. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2013. – 181 с.

21. Юрченко О.А. Методика внутрішнього контролю витрат іншої операційної діяльності / О.А. Юрченко // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 1-2(2). – С. 52-55.

22. Грицай О.І. Напрями удосконалення обліку витрат на інноваційні процеси // Проблеми економіки та менеджменту / Вісник НУ «ЛП». – Львів: Видавництво НУ „ЛП”, 2010. – № 683 - С. 198-201.

ЗАДОРОЖНА
Віра Валеріївна
Versavi_1@ukr.net

УДК 336.71.339

ЗАВОЛОКА
Лариса Олександрівна
13-11-1956@mail.ru

**ВПРОВАДЖЕННЯ ТА
ГАРМОНІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТАНДАРТІВ В СИСТЕМІ
УКРАЇНСЬКОГО СТРАХУВАННЯ**

**IMPLEMENTATION AND
HARMONIZATION EUROPEAN
STANDARDS IN THE UKRAINIAN
INSURANCE**

студентка, Дніпропетровська
державна фінансова академія

старший викладач кафедри
страхування, Дніпропетровська
державна фінансова академія

У публікації розглянуті актуальні питання щодо сучасного стану страхування в Україні, його перспектив розвитку та подальшого впровадження європейських вимог до якісної системи страхування, яка користується попитом. Наведені шляхи вирішення виявлених проблем та способи популяризації вітчизняного страхування на міжнародному страховому ринку.

В публикации рассмотрены актуальные вопросы современного состояния страхования в Украине, его перспектив развития и дальнейшего внедрения европейских требований к качественной системе страхования, которая пользуется спросом. Приведенные пути решения выявленных проблем и способы популяризации отечественного страхования на международном страховом рынке.

Publication current issues on the current state of insurance in Ukraine and its prospects for the development and subsequent implementation of European standards for quality assurance systems that demand. These solutions to identified problems and ways to popularize domestic insurance international insurance market.

Ключові слова: страховий ринок, Life-страхування, Non-Life-страхування, євроінтеграція

Ключевые слова: страховой рынок, Life-страхование, Non-Life-страхования, евроинтеграция

Keywords: insurance market, Life-Insurance, Non-Life-Insurance, European integration

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблеми євроінтеграції в нинішній час однією з головних тем, які займають думки різних верст населення країни. Активні дискусії точаться навколо політичних рішень загального характеру. Але розвиток фінансового ринку України, як і фінансового ринку будь-якої країни, знаходиться під впливом таких системо-утворюючих процесів, як глобалізація та інтеграція, що потребує наукового осмислювання та доведення досліджень до практичних рекомендацій.

Стосовно перспектив розвитку страхового ринку, як складової частини фінансового ринку, треба зауважити, що для вітчизняної економіки зазначені процеси безумовно мають прояв у формі євроінтеграції. Євроінтеграція є об'єктивним процесом поступового наближення та взаємопроникнення близьких за рівнем розвитку країн та утворення на цій основі спільного політичного, економічного, торгівельного та фінансового і валютного простору. Найбільш загальні теоретичні відображення економічної інтеграції у свій час призвели до появи таких концепцій, як „Європазмінних геометрій”, „Європаконцентричних кіл”, „Різношвидкісної Європи” тощо. Саме ці наукові ідеї були обумовлені всіма етапами, різним рівнем зрілості та проявів інтеграційних процесів. Важлива роль у цих концепціях відводиться фінансово-кредитній системі, до якої належить як разстрахова система. На сучасному етапі наукове

завдання для вітчизняних дослідників полягає у розробці більш конкретних та практичних рішень, до яких належить вирішення проблеми євроінтеграції страхового ринку України. Тому доречно розглянути проблеми, місце, що займає страховий ринок України серед європейських держав та запропонувати реальні шляхи вирішення виявлених мінусів українського страхового ринку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Розглядом питань різних напрямків і шляхів розвитку страхового сегменту фінансового ринку в Україні займаються різні вчені економісти та практики страхового бізнесу, серед яких Н.Н. Внукова, В.Д. Базилевич, В.Г. Баранова, С.С. Осадець, Т.М. Артюх, О.О. Гаманкова, О.М. Залетов, В.М. Фурман та багато інших.

Вітчизняні науковці звертаються до окремих порівнянь української та європейської практики страхової діяльності, але проблема розвитку страхового ринку України через призму європейської інтеграції досі не була повністю розкрита дослідниками.

МЕТА СТАТТІ полягає, по-перше у розгляді сучасної ситуації, тобто виявленні ступені зрілості страхового ринку України з точки зору розвитку ринків країн Європи, визначенні місця України на європейському страховому ринку, співставленні діючих в Україні та досягнутих країнами Європи стандартів страхової діяльності, та по-друге, описанні

можливих перспектив євроінтеграційного розвитку вітчизняного страхового ринку та запропонування конкретних дій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга — страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [1, с.76].

Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів у окремих громадян, підприємств і підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного ринку страхових послуг. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки [2].

В сучасних умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності українського страхового ринку та реформування страхової системи на міжнародній арені страхових компаній.

На сьогоднішній день страхування в Україні ряд проблем, від вирішення яких залежить подальший розвиток не лише страхового ринку, як складової фінансового сектору, але і стабілізації всієї економіки країни.

Провівши аналіз ключових процесів, що відбуваються на страховому ринку, можна зауважити, страховий ринок України він залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній в державі на 01.01.2013 року становила 448, у тому числі страхова компанія "life" – 64, страхова компанія "non-life" – 384, (в 2011 році – 442 компанії, у тому числі страхова компанія "life" – 64, страхова компанія "non-life" – 378), 115 компаній є компаніями з іноземними інвестиціями. Найбільша кількість компаній займається такими видами страхування, як страхування майна, від нещасних випадків, вантажів та багажу, наземного транспорту, від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, відповідальності перед третіми особами, фінансових ризиків. Це свідчить, що на українському страховому ринку створюється конкурентне середовище і формуються основні елементи організаційної структури[3].

На діяльність ринку страхових послуг впливають зовнішні фактори, наприклад боргова криза в Єврозоні, невизначеність щодо зростання економіки в найближчі роки та ускладнення доступу до ринку капіталу.

Гальмуючим чинником діяльності українського страхового ринку є те, що він знаходиться в досить складній та суперечливій ситуації. Це є очевидним особливо у 2012 році, коли питання капіталізації та стратегії розвитку своєчасно не були вирішені акціонерами страхових компаній. Минулий рік став найбільш незадовільним з точки зору нагляду й ставлення держави до страхового ринку, що було пов'язане з реорганізацією Національної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг та відсутністю стратегії розвитку цього ринку.

Загалом страхування розвинене в Україні досить непогано і має підґрунтя в розрізі законодавчої бази, але необхідно визначити, яке місце займає Україна у європейському просторі за показниками страхової діяльності.

На жаль, за два десятиріччя функціонування страхового ринку України споживачі страхових послуг не отримали забезпечення страховими послугами навіть на рівні останніх років існування СРСР, коли питома вага страхування в ВВП досягла 2,5% і переважною частиною в ній було страхування життя. В 2010 році ці показники в Україні відповідно лише 2,1%, в тому числі зі страхування життя – 0,1%[4].

Вітчизняний науковець О.О. Гаманкова розглядала рейтинг України між країнами світу на ринку страхування у 2010 році, зробивши акцент на показники, що відображають місце вітчизняного ринку страхування за розміром страхових премій на душу населення.

Так, за розміром страхових премій на душу населення в цілому по ринку в обсязі 64\$ Україна посідала 74-те місце серед 88 країн світу, по ринку Non-Life з преміями в обсязі 61,5\$ ми мали 76 місце, а на ринку Life, де страхові премії були зовсім мізерними і склали 2,5\$ на душу населення, – 86 місце з 88 країн світу [5, с.10].

Щодо проблеми з'ясування місця України серед країн Європи, то дані, приведені дослідником, дають можливість зробити не дуже втішні висновки. Так, якщо за розміром обсягів страхових премій в цілому Україна мала 24-те місце із 32 країн та випереджала Словаччину, Румунію та деякі інші країни, то на ринку Life вона займала лише 31 місце. Проте найбільш негативну картину має ситуація з показниками страхових премій на душу населення. На жаль, вітчизняний ринок за цим показником займає 32-ге місце з 32 країн, як на ринку в цілому, так і на ринках Non-Life та Life.

Помітні позитивні зміни в Україні відбулися на ринку Life (таблиця 1).

Місце України серед світових ринків Life – страхування (88 країн) у 2011–2012рр. [6, с.30]

Місце у 2012	Місце у 2011	Країна	Премія 2012, млн.\$	Зміни 2012/2011, в % з урахуванням інфляції	Частка сегменту на локально-му ринку, %	Частки світо-вого ринку 2012, %	Частка світо-вого ринку 2011,%
1	1	США	567756	2,3	44,7	21,66	20,46
2	2	Японія	524372	9,2	80,2	20,01	19,97
3	3	Велико-британія	205918	-3,0	66,1	7,86	8,00
4	4	Франція	149346	-6,6	64,7	5,7	6,65
5	5	Китай	141208	-0,2	57,5	5,39	5,12
6	6	Німеччина	106411	-1,1	45,9	4,06	4,33
7	7	Італія	93273	-6,6	64,7	3,56	4,00
43	43	Туреччина	1742	6,8	16,0	0,07	0,06
44	48	Росія	1732	45,8	6,7	0,07	0,05
67	73	Казах-стан	352	63,7	24,8	0,01	0,01
72	76	Україна	249	47,0	8,2	0,01	0,01
88	-	Білору-сія	25	23,0	14,9	0,00	(-)

Проаналізувавши місце України на європейському та світовому ринку страхування, з'ясувавши існування значних відмінностей у описаних параметрах та пропорціях на вітчизняному ринку та стандартах європейського ринку страхування, можна зрозуміти, які складні та довго термінові завдання постають перед державою в цілому, Нацкомфін послуг та всіма учасниками страхового ринку на шляху євроінтеграції. Формат статті не дає можливості проглянути всі напрямки процесу наближення практики страхової діяльності України до норм європейського ринку та його стандартів, які, до речі, перебувають у стані постійного розвитку, пристосуванні до сучасних змін. Ці напрямки стосуються діяльності регулятора, стану законодавства, лімітів відшкодування з нещасних випадків, страхової оцінки життя громадян України, трактування деяких термінів, використання мережі Internet, організації медичного страхування, тощо.

Прогноз державних фахівців можна вважати позитивним, але чи справді це так? Такий вагомий поштовх можливий тільки за умови реального зростання іноземних інвестицій. Чи є країна досить привабливою для іноземних інвестицій? Вже згадувана швейцарська компанія SwissRe здійснювала оцінки інвестиційної привабливості страхових ринків країн, що розвиваються. Згідно результатів дослідження за критеріями потенціалу розвитку, а саме: часткою страхових премій на душу населення (не більше 91,5\$); прогнозами Світового Банку щодо темпів приросту ВВП (більше 37%); чисельністю населення (більше 40 млн.) Україна належить до країн з найвищим ступенем привабливості. За масштабами страхового ринку (в інтервалі від 1 до 10 млрд.\$) – до країн з середнім ступенем привабливості. Це – обнадійливі обставини. Проте за рейтингом Світового Банку щодо простоти, комфортності ведення бізнесу Україна перебуває у складі країн з найнижчими показниками. Неоднорідна структура ринкового середовища, неналежний рівень прозорості ринку, рейдерство,

брак розгорнутої офіційної інформації стосовно діяльності кожної окремої страхової компанії, відсутність ефективної системи державного регулювання та нагляду – ось головні чинники, які вплинули на рейтинг українського страхового ринку у бащені Світового Банку [7, с. 11-12].

До того ж страховий ринок постійно перебуває під дією значних ризиків. Основними з яких є:

- глобальні ризики, що зумовлені циклічним характером розвитку світової економічної та фінансової систем, неможливістю передбачити час та масштаб можливої кризи;

- макро- та мікроекономічні ризики, пов'язані, здебільшого, із збереженням тенденцій до зниження темпів зростання національної економіки чи окремих галузей, рівня інвестиційної активності та привабливості, високого рівня інфляції та відсотків за банківським кредитуванням, низького рівня життя населення України;

- фінансові ризики, які включають, незадовільний фінансовий стан значної частини страховиків, невисокий рівень якості активів, залежність інвестиційних доходів від депозитної політики банківської системи.

Такі умови, проблеми та перш за все нестабільна ситуація в країні, яка спричиняє погіршення діяльності страхового ринку в Україні сформували недостатньо привабливий імідж країни, а формування привабливого інвестиційного клімату в Україні постає невідкладним завданням та умовою просування її страхового ринку на шляху євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

В цілому, страховий ринок України, пройшовши тривалий та багаторівневий шлях розвитку, має на сучасному етапі усі інфраструктурні складові для інтеграції з європейськими країнами. На жаль, на світовому ринку страхування України займає низьке місце за всіма показниками. За показниками страхових премій на душу населення Україна займає

32-ге місце серед країн Європи. У 2012 році відбулися деякі позитивні зміни у показниках розвитку страхового ринку України. Нацкомфін послуг розробив оптимістичний прогноз розвитку страхового ринку України на 2013-2014 рр., але його виконанню зашкоджує стан інвестиційного клімату в Україні в цілому та недостатня інвестиційна привабливість вітчизняного страхового ринку. Проблеми наближення України до країн ЄС потребують наукового обґрунтування, доведеного до практичних рекомендацій стосовно розвитку страхового ринку України, конкретизації завдань окремих видів страхування, підвищенню стандартів страхового бізнесу. Важливу роль в цьому відіграє державний страховий нагляд, формування системи саморегулювання, удосконалення податкового, антимонопольного, кримінального та цивільного законодавства, які регулюють сферу страхування, адже законодавча база є першочерговою основою утворення дієвого механізму страхування. Вагомий внесок зроблять маркетингові рушії, які допоможуть виявити цільову аудиторію та активізувати попит на страховому ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Осадець С.С. Страхування: Підручник / С.С. Осадець – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
2. Вірбулевська О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку регіонів України / О.В. Вірбулевська. – Режим доступу: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/143.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/143.pdf).
3. Арутюнян С., Ітигіна О. Перспективи розвитку страхового ринку України у контексті євроінтеграційних процесів/ С. Арутюнян, О. Ітигіна. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
4. Obsyag inozemnyh investycij v strahovyj sektor Ukrainy do 2015 roku mozhe zrosty do 7 mlrd. grn. // Strahova sprava. – 2013. – #2(50). – S. 21.
5. Gamankova O. Strahovyj rynok Ukrainy v globalnomu strahovomu prostori / O. Gamankova // Strahova sprava. – 2012. – #2(46). – S. 8-12.
6. Strahovyk vyplatyv 220 mln. grn. Za fiktyvni pozhezhi v Dnipropetrovsku ne vyklykavshy pidozry u Naczkomfinposlug // Strahova sprava. – 2013. – #2(50). – S. 22.
7. Гаманкова О. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі / О. Гаманкова // Страхова справа. – 2012. – №2(46). – С.8-12.

ГАВРИЛЯК

Тетяна Степанівна
tanjusha89_@ukr.net

УДК 368.01

аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
КРАЇН ЄВРОПИANALYZING OF INVESTMENT ACTIVITY OF EUROPEAN INSURANCE
COMPANIES

Стаття присвячена аналізу здійснення інвестиційних операцій страховими компаніями країн Європи. Досліджено показники структури та динаміки інвестиційного портфеля, а також валових страхових премій європейських страховиків.

Статья посвящена анализу проведения инвестиционных операций страховых компаний Европы. Исследовано показатели структуры и динамики инвестиционного портфеля, а также валовых страховых премий европейских страховщиков.

The present article focuses to investment activity of insurance companies. Also, the statistics of structure and dynamics of investment portfolio and gross premiums are investigated.

Ключові слова: страхова компанія, інвестиційна діяльність, інвестиційний портфель, страхові премії

Ключевые слова: страховая компания, инвестиционная деятельность, инвестиционный портфель, страховые премии

Keywords: insurance company, investment activity, investment portfolio, gross premiums

ВСТУП

Інвестиційна діяльність є звичайним наслідком бізнес-моделі страхування, яка передбачає отримання страхових премій наперед та їх інвестування для отримання додаткового прибутку. Тому, страхові компанії відіграють важливу роль інституційних інвесторів, з найбільшими за обсягом зарезервованих активів, у вигляді довгострокових зобов'язань. Характер цих зобов'язань (термін та ліквідність) і є рушійною силою інвестиційної стратегії страхових компаній.

МЕТА РОБОТИ полягає у здійсненні аналізу інвестиційної діяльності страхових компаній провідних європейських країн

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та аналітичні дані страхових ринків європейських країн.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення даних статистичного та теоретичного

характеру страхової та інвестиційної діяльності країн Європи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Маючи в управлінні значний обсяг фінансових ресурсів, страхові компанії, прямо чи опосередковано, можуть допомогти у вирішенні проблеми фінансування держави, великих корпорацій чи навіть індивідуальних підприємств.

Світовий страховий ринок сформований на основі інтеграції страхових ринків високорозвинутих країн світу, підштовхує менш розвинуті національні страхові ринки адаптувати місцеві стандарти до міжнародних, що потребує створення відповідних інститутів та механізми [4].

Здійснюючи страхові послуги, страховики опосередковують рух фінансових ресурсів на ринку. Страхові премії, отримані від страхувальників є джерелом поповнення грошового потоку. В економічно розвинених країнах страхові компанії, які здійснюють інвестиційну діяльність, успішно конкурують з банками (рис. 1).

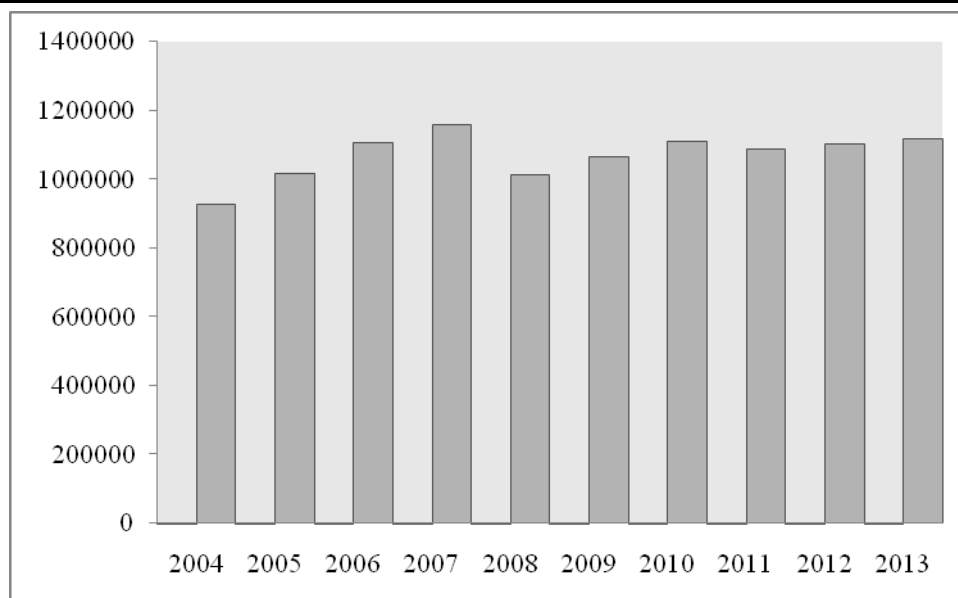

Рис. 1. Динаміка валових страхових премій європейського ринку страхування 2004-2013 рр.
[побудовано автором за даними [1]]

Як бачимо, загальний обсяг валових страхових премій у Європі з 2011 р. має тенденцію до зростання. Так, порівняно з 2012 роком, він збільшився до 1116882,54 млн. євро, тобто на 14909,7 млн. євро (1,3%). Проте такий ріст спостерігався не завжди. Графік дозволяє побачити, що найбільший обсяг валових страхових премій спостерігався у 2007 р. – 1156664,5 млн. євро, проте, у 2008 р. відбулося суттєве зниження до 1012963,99 млн. євро. Така ситуація була зумовлена світовою фінансовою кризою, яка похитнула діяльність не тільки страхових компаній, а й світову економіку в цілому.

В останні десять років спостерігається зростання страхування життя, яке пов'язане з реформою системи соціального страхування в частині пенсійного забезпечення. У всіх країнах було збільшено пенсійний вік до 65 років як для чоловіків, так і для жінок. Крім того, продовжено період сплати внесків в системі соціального страхування до 40 років, у випадку дострокового оформлення пенсії її розмір значно зменшується. У Франції основною причиною розвитку страхування життя є податкові пільги, передача грошей спадкоємцям без обкладення податком на спадок. У Великобританії страхування життя в значній мірі об'єднано з видачею позик на фінансування будівництва чи купівлю нерухомості. Одночасно укладається договір страхування життя позичальника на суму позики. В Німеччині страхові послуги носять традиційний характер змішаного договору страхування життя, які гарантують 100%-ве отримання страхової суми у випадку дожиття чи смерті [2].

Страхові компанії є найбільшими інституційними інвесторами, які мають у розпорядженні більшу половину усіх активів. Зокрема, європейські страхові холдинги управляють більш ніж 12% загально-світових фінансових активів. Загалом, страховими компаніями у 2013 р. інвестовано 8,5 трлн. євро.

Здійснюючи інвестиційну політику, страхові компанії керуються потребою отримати додатковий дохід та повинні передбачати рух грошових коштів для мінімізації ризиків. В результаті вони отримують великий інвестиційний резервний фонд, який слугує джерелом стабілізації та безпеки інвестиційних операцій.

Еволюція інвестиційного портфеля страхових компаній нерозривно пов'язана із загальним розвитком економіки, оскільки вона впливає на потік страхових премій, а відтак, й на інвестиційну діяльність.

Дані показують нам найбільший приріст страхового портфеля Ісландії – 13,2%, найнижчий результат показав Кіпр – зменшення на 16% порівняно з 2012 роком. Проте, загальний обсяг інвестиційного портфеля по всіх країнах збільшився на 3,1% і у 2013 р. склав 8 527 млрд. євро. В загальному вигляді спостерігається зростання обсягу вкладень серед наведених на рисунку країн Європи. Найбільш інвестиційно активними є страхові компанії Великобританії, де обсяг інвестицій у 2013 р. склав 1788, 4 млрд. євро. Найнижчими обсягами інвестицій характеризуються страховики Швейцарії – 3659,9 млрд. євро (рис. 2).

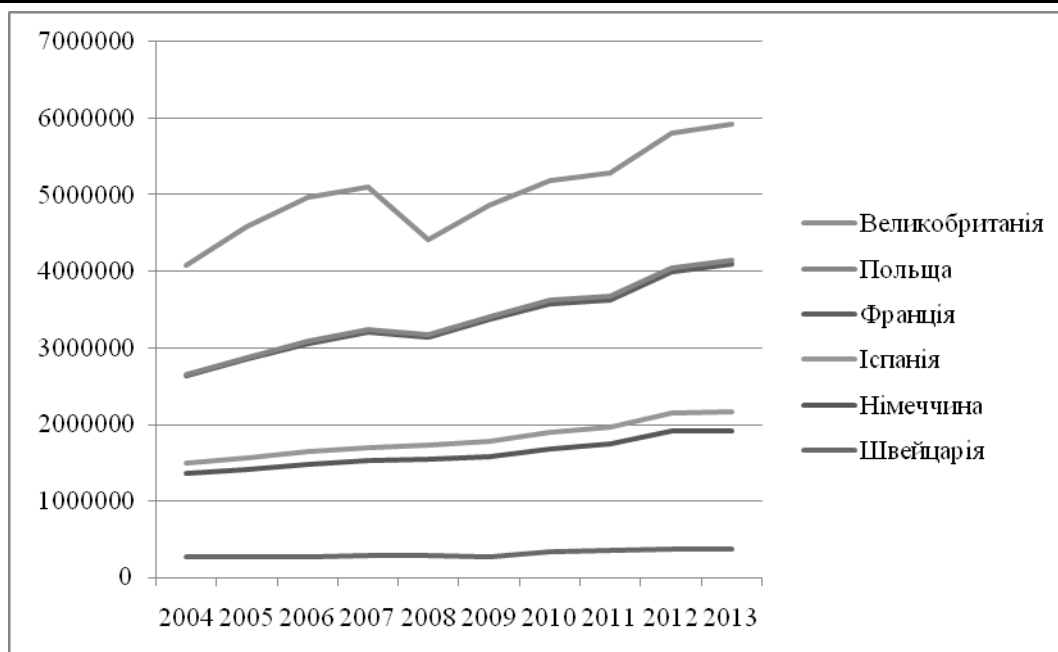

Рис. 2. Динаміка інвестиційного портфеля європейських країн
[побудовано автором за даними [1]]

Для більш детального аналізу інвестиційної діяльності слід розглянути структуру інвестиційного портфеля європейських країн. Як бачимо, найбільше коштів страховики вкладають у боргові цінні папери та цінні папери з фіксованим доходом. Вони вважаються найбільш прибутковими та у 2012 р. їх обсяг перевищив 50 % інвестиційного портфеля. Найменш привабливими вважаються депозити у кредитних установах та за весь аналізований період максимальне значення його було 3,1%. В цей же час вітчизняні страхові компанії продовжують віддавати

перевагу банківським депозитам. На другому місці за обсягами вкладень перебувають акції та інші цінні папери з нефіксованим доходом. До 2006 р. вони навіть перевищували боргові цінні папери, але починаючи з 2007 р. їх обсяг знизився майже на 10% та поступово почав знижуватися і у 2012 р. становив 21% інвестиційного портфеля. З вищеведеного можна зробити висновок, що найбільш доходними і стабільними є інвестиції в цінні папери з фіксованим процентом, які випускає уряд і місцеві органи влади.

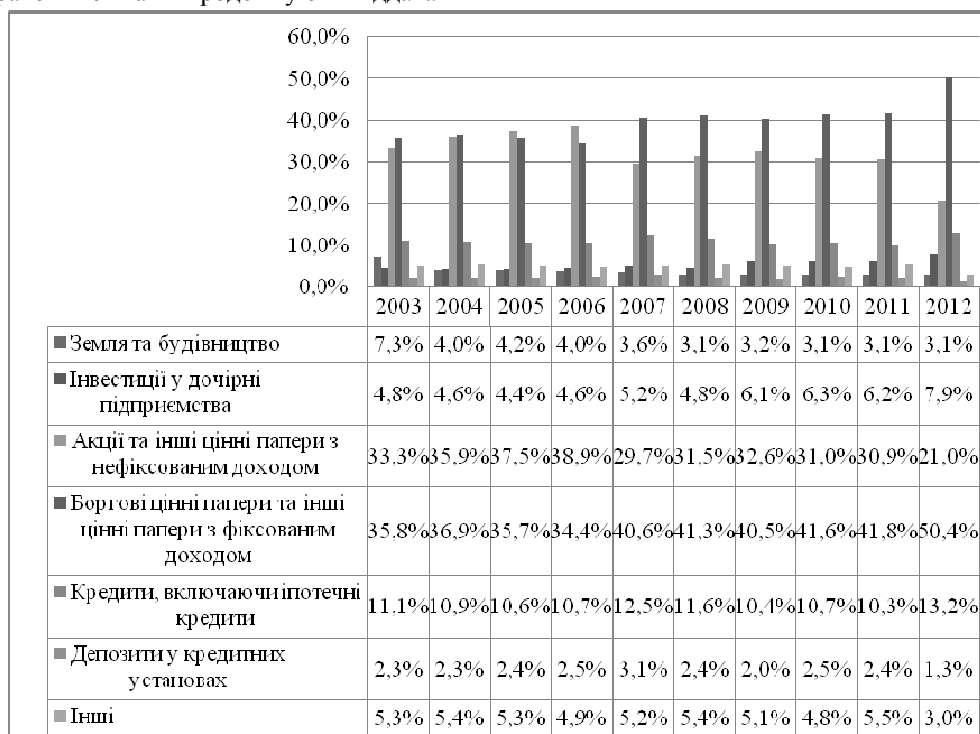

Рис. 3. Структура інвестиційного портфеля страхових компаній Європи у 2003-2012 рр.
[побудовано автором на основі [1]]

ВИСНОВКИ

Світова фінансова криза мала вплив на розвиток діяльності страхових компаній, про що свідчать наведені вище показники. Здійснивши аналіз інвестиційної діяльності страхових компаній, можна визначити основні тенденції європейського ринку страхування:

1) поступове зростання обсягу валових страхових премій після 2008 р., а отже повернення довіри населення до страховиків;

2) активізація інвестиційної діяльності починаючи з 2008 року, збільшення обсягу інвестицій, що є наслідком підвищення капіталізації страхового ринку Європи;

3) структура страхового портфеля здебільшого представлена борговими цінними паперами та цінними паперами з фіксованим доходом, що дозволяє максимізувати прибутки від інвестицій та вкладати кошти у розвиток провідних галузей економіки.

Список використаних джерел

1. European insurance statistics, 2015. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.knoema.ru

2. Лой Ю.В. Страховий ринок та перспективи його розвитку/ Ю.В. Лой // Національна бібліотека України ім. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

3. Окорокова О.А. Зарубежный опыт инвестиционной деятельности страховых компаний. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: Экономика. 2012. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-investitsionnoy-deyatelnosti-strahovyh-kompaniy>

4. Плиса В.Й. Стратегія посткризового розвитку страхового ринку України / В.Й. Плиса // Фінансовий простір [Міжнародний науково-практичний журнал] – 2011. – № 3. – С.90-96.

КОНДЮХ

Оксана Іванівна
finansi77@gmail.comаспірант, Тернопільський
національний економічний
університет

УДК 336.144

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ
ДЕРЖАВИTHEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF BUDGETARY
RESOURCES OF THE STATE

Стаття присвячена визначенню змісту та суті формування бюджетних ресурсів держави як першого етапу бюджетного планування. В роботі уподібнено поняття "формування бюджетних ресурсів держави" до "формування бюджету держави", останнє з яких виступає набагато ширшим.

Статья посвящена определению содержания и сути формирования бюджетных ресурсов государства как первого этапа бюджетного планирования. В работе уподоблено понятие "формирование бюджетных ресурсов государства" к "формированию бюджета государства", последнее из которых выступает гораздо шире.

The present article is dedicated to determination of the content and essence of formation of budgetary resources of the state as the first stage of budget planning. The paper likened the concept of "formation of budgetary resources of the state" to "the budget of the state", the latter of which serves a much broader.

Ключові слова: бюджетні ресурси держави, формування бюджету, бюджетне планування

Ключевые слова: бюджетные ресурсы государства, формирования бюджета, бюджетное планирование

Keywords: budgetary resources of the state, budgeting, budget planning

ВСТУП

Наразі наукова полеміка стосується ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів, спрямованого на реалізацію поставлених перед державою зобов'язань. Зовсім незначну роль приділено питанням створення, а точніше формування бюджетних ресурсів у фіскальній сфері.

Проблеми пошуку джерел фінансування зростаючих потреб держави висвітлені в роботах таких вітчизняних корифеїв фінансової наукової думки: В.Л. Андрущенко, О.Д. Василика, В.Г. Дем'янишина, О.М. Десятнюк, Ю.Б. Іванова, М.І. Карліна, О.П. Кириленко, В.В. Козюка, А.І. Крисоватого, І.О. Луніної, Ц.Г. Огня, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічника, А.М. Соколовської, В.М. Суторміної, В.М. Федосова, С.І. Юрія та інші. Взв'язавши до уваги вагомий доробок провідних вчених, все таки потребує розуміння концепт «формування бюджетних ресурсів держави».

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні економічного змісту явища «формування бюджетних ресурсів держави».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою роботи є використання діалектичного методу наукового пізнання, системного та комплексного підходів щодо вивчення

теоретичних основ формування бюджетних ресурсів держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Професор-емігрант української господарської академії М.М. Добриловський у курсі лекцій «Основи фінансової науки» (1934р.) наголошував, що фінансова наука повинна першочергово досліджувати способи одержання коштів на фінансування державних потреб [1].

Передовсім, важливе значення має те, як мобілізуються ресурси, якими каналами і в якій формі відбувається їх рух, за якими критеріями їх виділяють і використовують, - зазначає О.П. Орлюк [2, с. 123]. Він же спеціаліст з фінансового права, підтверджує, що проблематика щодо вибору форм і методів мобілізації фінансових ресурсів, тобто формування бюджету є не менш важливою, ніж їх використання.

Розуміємо, що в даному контексті, необхідно торкнутися питання щодо формування бюджету. Так як в основі цієї фази бюджетного процесу лежить, той оціночний момент, який стосується порушеного диспуту. При цьому, саме теоретичні підвалини фінансового права дають можливість поринути в процес «формування бюджету держави».

У літературі з фінансового права розглянуто по різному процес формування бюджету. А.С. Ангелов і М.А. Гурвич обмежують бюджетний процес лише формуванням бюджету, розуміючи його як процедуру складання та затвердження бюджету [3, с. 128].

В свою чергу, в більшості досліджених робіт, процес формування бюджету складається із двох (згідно бюджетного законодавства) або трьох стадій (традиційно у бюджетному процесі) бюджетного процесу. Так, зрозуміло, що процедура формування бюджету складається із таких дій та заходів: розробка, складання та розгляд проекту бюджету, його прийняття, яке визначається відповідним законом.

Однак, більшість фахівців сходяться до висновку, що формування бюджету – це сукупність пов'язаних між собою суспільних відносин, що розкривають планування органами виконавчої влади пріоритетних видатків, пошук достатніх для цього джерел, прийняття ряду правових актів, що регулюють процес планування [3, с. 128].

Вирішальне значення тут має думка науковця В.М. Опаріна, який ототожнює формування бюджету із бюджетним плануванням. Мова йде про те, що бюджетне планування охоплює складання проекту бюджету його розгляд і затвердження. Вчений констатує: «...завдання бюджетного планування визначаються необхідністю вирішення триєдиного завдання формування бюджету: по-перше, достовірне визначення обсягу та джерел формування доходів бюджету; по-друге, оптимальний розподіл видатків за окремими групами і галузями; по-третє, збалансування бюджету» [4, с. 38-39].

Л.В. Панкевич наголошує, за допомогою бюджетного планування створюється належна фінансова база, визначаються параметри та конкретні механізми реалізації програм соціального захисту населення. Вчений свідчить: бюджетне планування ґрунтується на грошовій оцінці бюджету, що дозволяє визначити найефективніші варіанти фінансового забезпечення прогнозних показників соціально-економічного розвитку. Та акцентує увагу на тому, що бюджетні ресурси держави виступають об'єктом бюджетного планування [5, с. 79-80].

Т.А. Говорушко зазначає, що об'єктом бюджетного планування завжди є бюджетна діяльність держави, державних установ і організацій; а предметною галуззю бюджетного планування є бюджетні ресурси, їхній рух при здійсненні відтворювальних процесів в економіці. Сферою застосування бюджетного планування є розподіл і перерозподіл бюджетних ресурсів на всіх стадіях відтворювального процесу [6, с. 35].

Окремо проведені дослідження концепту «бюджетне планування» свідчать, що бюджетне планування як узасаднений процес складається із двох взаємопов'язаних етапів: формування та використання бюджетних ресурсів.

Бюджетне планування як складова бюджетного процесу, включає порядок складання та виконання бюджету, його нормативно-правову та організаційну основу, а також питання теорії та методології складання бюджетів держави. В даному контексті розуміємо, що формування ресурсів бюджету – перша стадія бюджетного планування, яка охоплює регламентований напрям роботи щодо залучення бюджетних ресурсів задля створення бюджетного фонду.

Погоджуємося, що у ході бюджетного планування визначається об'єм фінансових ресурсів, необхідних для виконання планових завдань по розвитку виробничої і невиробничих сфер народного господарства та встановлює оптимальний розподіл цих ресурсів в галузевім та територіальних розрізах [7, с. 165-166].

Звідси розуміємо, що перший етап бюджетного планування (формування бюджетних ресурсів), пов'язаний із визначенням достатнього обсягу бюджетного фонду (кількісна сторона) та його оптимальної структури (якісна сторона).

Більшість науковців (В.М. Федосов, Л.В. Панкевич, Р.С. Сорока) сходяться на думці, що на першому етапі бюджетного планування визначаються основні напрями організації роботи з наповнення бюджету, форми і способи мобілізації бюджетних ресурсів на макроекономічному рівні. Вишукуються можливості для фінансової ув'язки прогнозованих доходів і видатків держави на наступний рік. Зрозуміло, що зведене бюджетне планування уподібнюється із самим процесом формування бюджетних ресурсів держави [5; 8; 9].

Тут же акцентовано, що зведене бюджетне планування тісно пов'язане із складанням зведеного фінансового балансу держави, який за своїм економічним змістом представляє в найбільш загальному вигляді грошове вираження програми економічного і соціального розвитку країни. Це економічний балансовий розрахунок, в якому об'єднуються очікувані фінансові ресурси і видатки країни з метою їх взаємного збалансування. За допомогою фінансового балансу, вчений констатує, що проводиться необхідна підготовча робота по досягненню балансової ув'язки матеріальних і фінансових ресурсів, грошових доходів і видатків держави [9, с. 148-150].

Зазначаємо, що у законодавчих актах України офіційне тлумачення бюджетних ресурсів не визначено. Єдиним документом, у якому наводяться дані щодо ресурсів бюджету є «Зведений баланс фінансових ресурсів України», що розробляється у складі Державної програми економічного та соціального розвитку України на відповідний рік. Цей документ використовується під час формування Державного бюджету на відповідний рік і входить до обов'язкових документів, що додаються до проекту закону про Державний бюджет [10].

За допомогою зведеного балансу фінансових ресурсів визначаються джерела доходів бюджету відповідно до фіскальних цілей уряду, пріоритету видаткової політики та джерела збалансованості бюджету на основі яких формуються бюджети усіх рівнів. Припускаємо, що саме взаємообумовлене вирішення цих завдань належить до компетенції досліджуваного явища - формування бюджетних ресурсів держави.

ВИСНОВКИ

Вище наведена послідовність напрямків роботи щодо формування ресурсів бюджету направлена на визначення обсягу бюджетного фонду та його структури. А відтак згідно думки більшості

науковців, зрозуміло, що формування бюджетних ресурсів держави проходить на першому етапі бюджетного планування. Бо саме зведене бюджетне планування дозволяє визначити потенційні доходи бюджету та альтернативні варіанти вирішення фінансування бюджетного дефіциту, які в сукупності утворюють бюджетні ресурси необхідні для вирішення поставлених завдань.

Звідси, формування ресурсної частини бюджету пов'язане із основними макропоказниками економічного й соціального розвитку держави на відповідний рік. В більшій мірі, зведений баланс фінансових ресурсів держави виступає як теоретичний базис для формування бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Добриловський М.М. Основи фінансової науки [Текст]: курс лекцій / М.М. Добриловський. - Подєбради: Українська господарська академія в ЧСР, 1934. - 126 с.
2. Воронова Л.К. Фінансове право [Текст]: підручник / Л.К. Воронова, Є.О. Алісов, С.Т. Кадькаленко. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Х.: Фірма «Консул», 1999. - 496 с.
3. Василик О.Д. Бюджетна система України [Текст]: підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 544 с.
4. Артус М.М. Бюджетна система України [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / М.М. Артус, Н.М. Хижа; Європейський ун-т. - К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2007. - 220 с.
5. Бюджетний менеджмент [Текст]: навч. посіб. / Л.В. Панкевич, М.А. Зварич, П.Я. Могиляк, Б.І. Хомічак. - К.: Знання, 2006. - 293 с.
6. Карлін М. І. Бюджетна система України [Текст]: навч. посіб. / М.І. Карлін. - К.: Знання, 2008. - 428 с.
7. Государственные финансы [Текст]: учеб. пособие для студентов экон. вузов и факультетов / В.М. Федосов, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков и др. / Под ред. В.М. Федосова, С.Я. Огородника, В.Н. Суторминой. - К.: Лыбидь, 1991. - 276 с.
8. Сорока Р.С. Бюджетна система [Текст]: навч. посіб. / Р.С. Сорока, І.Г. Благун. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. - 236 с.
9. Бюджетний менеджмент [Текст]: підручник / [В.М. Федосов, В.М. Опарін, Л.Д. Сафонова та ін.]; за ред. В.М. Федосова. - К.: КНЕУ, 2004. - 864 с.
10. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

ЛЕВЧЕНКО

Валентина Петрівна

УДК 351.72

РОЛЬ РЕГУЛЯТОРА В ПІДВИЩЕННІ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

THE ROLE OF REGULATOR TO INCREASE THE RELIABILITY OF INSURANCE MARKET IN UKRAINE

докторант Національного університету, Державної податкової служби України

У статті розглянуто роль регулятора в підвищенні надійності страхового ринку на основі удосконалення існуючих напрямів державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, серед яких: посилення конкурентоспроможності і стійкості страхового ринку; розширення спектра й підвищення якості страхових послуг; становлення та розвиток страхової культури громадян та підвищення ефективності державної політики.

В статье рассмотрена роль регулятора в повышении надежности страхового рынка на основании усовершенствования существующих направлений государственного регулирования рынков небанковских финансовых услуг, среди которых: усиление конкурентоспособности и устойчивости страхового рынка; расширение спектра и повышение качества страховых услуг; становление и развитие страховой культуры граждан и повышения эффективности государственной политики.

The article touches upon the role of regulator to increase the reliability of insurance market for major improvements on existing areas of state regulation of non-banking financial services, including: strengthening the competitiveness and sustain ability of insurance market, expanding the range and quality of insurance services, establishing and development of insurance culture of citizens and improving public policy.

Ключові слова: регулятор ринку, надійність, страховий ринок, конкурентоспроможність, якість послуг, стрес-тестування

Ключевые слова: регулятор рынка, надежность, страховой рынок, конкурентоспособность, качество услуг, стресс-тестирование

Keywords: regulator, safety, insurance market, competitiveness, quality, stress-testing

ВСТУП

Страховий ринок України, незважаючи на досить довгий час, який пройшов з часу його створення на території вже незалежної держави, ще й досі знаходиться в стадії свого становлення. Такий стан зумовлений, здебільшого, відсутністю досконалого законодавчо-нормативного забезпечення та постійними змінами в діяльності державних органів щодо регулювання та нагляду за страховою діяльністю. У зв'язку з цим дослідження ролі регулятора в підвищенні надійності страхового ринку на сьогодні є досить актуальним.

Аналізу ринку страхування та проблемам його регулювання присвячено багато наукових праць, зокрема, можна виділити роботи таких науковців, як: В.Д. Базилевич [2], М.В. Пирогова [9], Н.В. Ткаченко [13], С.С. Осадець [8] та інші. Спираючись на результати їх досліджень, необхідно зазначити, що за сучасних умов глобалізації та інтеграції світових фінансових ринків залишається недостатньо опрацьованим питання ролі регулятора в підвищенні надійності національного страхового ринку.

МЕТА РОБОТИ полягає у висвітленні перспектив розвитку страхування в Україні через дослідження ролі регулятора в підвищенні надійності страхового ринку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою даної роботи являються наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, а також вітчизняна та міжнародна нормативно-правова база.

При проведенні дослідження були використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог європейських стандартів платоспроможності страхових компаній та законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг у сфері страхування можна окреслити такими напрямками, як посилення конкурентоспроможності і стійкості страхового ринку України; розширення спектра і підвищення якості страхових послуг; розвиток страхової культури громадян і підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку; підвищення ефективності державної політики у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

Посилення конкурентоспроможності і стійкості страхового ринку України доволі складним процесом, який потребує розв'язання цілого спектру завдань. По-перше, запровадження пруденційного нагляду на основі оцінки ризиків. Відповідно до законодавства України державний нагляд за

діяльністю небанківських фінансових установ покладено на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Протягом останніх років у суспільстві активізувалося обговорення необхідності запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, що знайшло своє відображення у проекті Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, здійснюваного Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [7]. При цьому, орієнтуючись на загальновизнані стандарти і підходи здійснення пруденційного нагляду, для страхових компаній було обрано систему, що діє відповідно до Директиви про платоспроможність II (Solvency II) [1], для кредитних установ – рекомендації Міжнародної ради кредитних спілок, а для пенсійних фондів – рекомендації Міжнародної асоціації органів нагляду за недержавними пенсійним фондами.

Впровадження системи пруденційного нагляду передбачає, що, крім оцінки фінансових показників та нормативів, яка здійснюється на підставі аналізу фінансової та регуляторної звітності фінансових установ, проводитиметься оцінка якісних показників (системи управління, розкриття інформації, ринкової поведінки тощо) [11].

Нацкомфінпослуг у процесі розвитку системи пруденційного нагляду поступово переходить від фокусування наглядового процесу на перевірках ретельного дотримання фінансовою установою вимог та правил до оцінки внутрішньої системи управління ризиками фінансової установи.

Основним цілями здійснення пруденційного нагляду є захист інтересів споживачів фінансових послуг, запобігання настанню неплатоспроможності та забезпечення фінансової стійкості фінансових установ через застосування відповідних корегуючих заходів шляхом:

- виявлення підвищених ризиків в діяльності фінансових установ;
- контролю за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи;
- мінімізація випадків банкрутства та системної кризи фінансових установ;
- прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду.

Необхідно відмітити, що розроблений Лігою страхових організацій України Проект нової редакції Закону України «Про страхування» [10] вже частково враховує названі засади пруденційного нагляду, зокрема пропонується запровадження системи управління страховика, якою передбачена наявність внутрішніх правил та процедур стосовно прийняття страховиком рішень щодо його діяльності та здійснення ним контролю за дотриманням встановлених зазначеним проектом закону вимог щодо: системи управління ризиками; внутрішнього контролю; внутрішнього аудиту; залучення актуарія; залучення третіх осіб для виконання частини страхової діяльності страховика (аутсорсинг).

По-друге, запровадження принципів страхового нагляду відповідно до стандартів Міжнародної

асоціації органів страхового нагляду. Їх впровадження необхідно здійснювати на основі гармонізації нормативно-правових актів з питань регулювання діяльності страхових компаній з Директивою 2009/138/ЄС Solvency II, системи управління страхових компаній, перегляду повноважень Нацкомфінпослуг, шляхом [1]:

- розробки нової редакції Закону України «Про страхування»;
- посилення ролі актуаріїв в оцінці платоспроможності страховика;
- запровадження систем оцінки ризиків у страховиків.

Варто зазначити, що розвиток загальнодержавної підготовки актуаріїв та впровадження їх відповідальності також в певній мірі є частиною системи пруденційного нагляду, їх діяльність повинна бути сертифікована та має включати обов'язкове щорічне подання до Нацкомфінпослуг актуарного звіту щодо оцінки тарифної політики, страхового портфелю, достатності капіталу та платоспроможності, формування резервів, інвестиційної політики, аналізу ризиків тощо. Актуарії мають вчасно інформувати страховика та уповноважені органи Нацкомфінпослуг про виявлення порушення законодавства з зазначених питань. У свою чергу, для встановлення мотивації в діяльності актуаріїв має бути запроваджено професійну відповідальність. Ці та інші аспекти діяльності актуаріїв знайшли відображення в новій редакції Закону України «Про страхування» [10].

По-третє, контроль за належним виконанням страховиками зобов'язань за укладеними договорами страхування та перестрахування.

Недопущення неплатоспроможності страховиків шляхом перегляду вимог стосовно:

- якості чистих активів;
- розміщення фондів страхових резервів;
- змісту та обсягу інформації, яка подається у звітних даних.

По-четверте, підвищення прозорості діяльності страхового ринку, зокрема, шляхом запровадження складання звітності за МСФЗ. Перехід на МСФЗ передбачає поступове удосконалення існуючих в Україні форм звітності, які у свою чергу забезпечать надходження даних, потрібних для здійснення ефективного пруденційного нагляду. Їх впровадження дасть змогу уніфікувати звітність всіх учасників фінансового ринку, зробить її більш відкритою, прозорою, зрозумілою. Після розширення повноважень, як додатковий важіль впливу на учасників ринків фінансових послуг, Нацкомфінпослуг має отримати максимальний доступ у сфері контролю за виконанням небанківськими фінансовими установами законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [11].

По-п'яте, запровадження стрес-тестування. Стрес-тести – це інструмент, що використовуються як страховиками, так і органами страхового нагляду для ефективного оцінювання ризиків та визначення необхідного складу фінансових ресурсів для

управління ними. Методологія та загальні підходи до проведення стрес-тестування страхових компаній розробляються Міжнародною асоціацією органів страхового нагляду. У свою чергу, Нацкомфінпослуг може застосовувати тестування як інструмент пруденційного нагляду з метою раннього попередження проблемності страхових компаній та масштабу негативного впливу ризику неплатоспроможності.

Елементами бізнес-моделі впровадження методології стрес-тестування страхових компаній мають бути:

- опис основних правил (принципів) стрес-тестування;
- набір форм (документів), що слугують для регулятора джерелом необхідної для тестування

інформації;

- документи щодо структури моделей стрес-тестування;
- перелік контрольних процедур включених в моделі стрес-тестування;
- опис критеріїв (сигналів), що будуть використані регулятором в майбутньому для визначення сценаріїв поведінки.

Для досягнення ефективності даного підходу регулятор має створити комплексну інформаційну систему з набором відповідних даних – профілів страхових компаній про всі аспекти їхньої діяльності використовуючи звіти, скарги, застосовані заходи впливу та ін. (рис. 1).

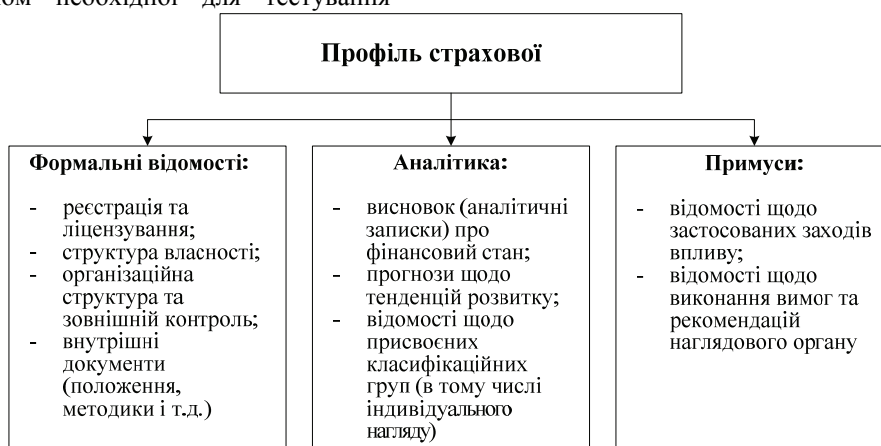

Рис. 1. Загальна структура та склад профілю страхової компанії [складено автором на основі [3, 12]]

Такі профілі компаній крім суто фінансових даних при застосуванні стрес-тестування дозволять враховувати інформацію щодо ринкової позиції страховика, стану та характеру корпоративного управління, політики перестраховування та внутрішнього контролю ризиків.

Згідно з рекомендаціями Міжнародної асоціації органів страхового нагляду проводити стрес-тестування необхідно не рідше одного разу на рік. Самі показники стрес-тестування можуть складатися із кількісних та якісних індикаторів. Кількісний склад коефіцієнтів тестування включає платоспроможність; капітал страхової компанії; швидкість зростання премій страховика на фоні зменшення його рівня прибутковості; високі видатки – низька доходність; зменшення ринкової вартості чи відсутність росту обсягу технічних резервів; значна відмінність між даними бюджету та бізнес-плану компанії; концентрація інвестиційних вкладень в обмежений перелік інструментів та ін.

Якісні індикатори покликані доповнювати інформацію кількісного характеру. Предметом уваги регулятора буде зміна стратегії страхової компанії, нові види або джерела її бізнесу, зміна або ігнорування бізнес-плану компанії, неналежний стан виконання рекомендацій регулюючого органу, відсутність прагнення до співробітництва чи ненадання (неналежне) надання інформації регулятору, високі обсяги винагород для менеджменту компанії на фоні низьких фінансових показників та ін.

Проведення стрес-тестування страхових компаній може базуватися на статичних, динамічних чи стохастичні моделях. Базовий підхід – статичне моделювання включає аналіз фінансової позиції страхової компанії в певний момент часу. Динамічне моделювання передбачає оцінку фінансового впливу при настанні одного із обраних сценаріїв і спирається на більш тривалий проміжок часу. Стохастичні моделі включають визначення вірогідності настання певних сценаріїв та оцінку стану компанії при цьому.

Розширення спектра і підвищення якості страхових послуг. Державна політика щодо розвитку страхового ринку ґрунтується на зміцненні ринкових засад діяльності його учасників та використанні переважно непрямих методів впливу на процеси, що відбуваються у сфері страхування, шляхом удосконалення нормативно-правової бази і запровадження міжнародних принципів та стандартів державного регулювання та нагляду.

Стратегічні завдання з підвищення конкурентоспроможності національних страхових компаній та страхових посередників повинні спрямовуватися на створення стабільного страхового ринку, що здатний конкурувати в умовах глобалізації та забезпечувати Україні гідне місце на світовому ринку. При цьому важливим є створення умов для розширення спектра страхових послуг, сприяння концентрації страхового ринку.

Одними з пріоритетних напрямів розвитку страхового ринку є особисте страхування, довгострокове страхування життя, участь страховиків у системі

недержавного пенсійного забезпечення та запровадження обов'язкового медичного страхування, що сприятиме підвищенню ролі приватного сектору у виконанні соціальних програм та зменшенню видатків державного бюджету. Держава надасть підтримку розвитку соціально значущих видів страхування шляхом запровадження відповідної стимулюючої податкової політики, зменшення кількості обов'язкових видів страхування і посилення державного нагляду за їх впровадженням і здійсненням, удосконалення нормативно-правової бази щодо запровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів [3].

Наприклад, як показала практика в Україні, протягом понад 10 років, страхові компанії та їхні об'єднання не спромоглися створити систему гарантування виплат за договорами страхування життя на засадах добровільної участі, хоча мали таку можливість, відповідно до статті 32 Закону України «Про страхування», прийнятого у 2001 році, яка передбачає можливість створення Фонду страхових гарантій на добровільних засадах [6].

Слід зауважити, що в даний час в Україні не створено жодної схеми гарантування виплат за договорами страхування життя. І хоча в Україні не зареєстровано жодного випадку банкрутства лайфових страхових компаній, не можна і надалі розраховувати тільки на позитивний сценарій, ігноруючи такий ризик. У разі настання неплатоспроможності страховика Фонд гарантує страхувальникам відшкодування розміру страхової виплати або викупної суми, передбаченої договором страхування життя, укладеним після набрання чинності цим законом, але не більше максимального розміру гарантійних виплат.

Значна увага повинна бути приділена необхідності розбудови системи страхування сільськогосподарської продукції що зумовлено потребами стабілізації виробництва та доходів у аграрному секторі економіки, залучення сільськогосподарських виробників до управління ризиками, стимулювання використання кращих здобутків технології сільськогосподарського виробництва.

Оскільки сільськогосподарському виробництву внутрішньо притаманний високий ризик, приватні страхові компанії, що надають такі послуги в Україні, неохоче беруть участь у страхуванні сільськогосподарської продукції, враховуючи також відсутність доступного і ефективного ринку перестрахування, який би їх підтримував. Тобто, стан розвитку страхування сільськогосподарської продукції в Україні не відповідає його першочерговому завданню – бути ефективним механізмом управління ризиками в аграрному секторі та забезпечувати стабільність виробництва та доходів сільськогосподарських виробників. Водночас, сільськогосподарські ризики є висококорельованими, а це означає, що в багатьох випадках застраховані ризики викликають збитки у великому сегменті страхувальників одночасно, що може призвести до великих страхових виплат, які перевищуватимуть зібрані премії.

Також особливу актуальність у наш час набули питання раціонального використання ресурсів; оптимізації взаємовідносин між державою, суспільством та ринком; пошуку та застосування ефективних моделей організації та управління системою охорони здоров'я. Проте в нашій країні дотепер не розроблені теоретична та алгоритмічна бази для забезпечення ефективного управління охороною здоров'я.

Вибір для реалізації в Україні винятково ринкового або державного механізму організації охорони здоров'я, незважаючи на їхні певні переваги, неприпустимий і неможливий. Перевагою ринкового механізму є стимулювання здорового способу життя й раціональної поведінки, однак, за умови досить високого рівня доходів громадян.

Ринковий механізм ігнорує потреби суспільства в послугах охорони здоров'я, що в остаточному підсумку може нашкодити кожному громадянину; незабезпечення гарантованого мінімуму медичної допомоги громадянам взагалі не є етичним.

Обов'язкове медичне страхування повинне регулюватися нормами відповідного законодавства. Обов'язкове медичне страхування будується на солідарності й призначене для забезпечення певного набору безоплатної медичної допомоги незалежно від фактично сплачених страхових внесків. Обсяг зобов'язань повинен повністю визначатися наявними можливостями й містити конкретний перелік послуг, які надаються громадянам, а також містити механізм адекватного ресурсного й фінансового покриття діяльності постачальників медичних послуг у рамках цього переліку.

Добровільне медичне страхування має потенційні можливості для розвитку й доповнення охорони здоров'я. Воно діє в певному правовому полі, однак, базується не на нормативних, а на договірних умовах.

Розвиток страхової культури громадян і підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку. Аналіз сучасного стану фінансового ринку довів, що споживачі фінансових послуг зазвичай не мають достатньої інформації та знань, необхідних для обґрунтованого вибору фінансової послуги, не завжди можуть оцінити рівень власних ризиків і свої майбутні зобов'язання, а також порівняти умови, що пропонуються різними компаніями на ринку.

Проблема недостатнього рівня поінформованості споживачів про діяльність небанківських фінансових установ та низького рівня фінансової грамотності населення особливо гостро постала у період фінансової кризи та посткризовий період [1. а.6].

З метою підвищення фінансової грамотності споживачів у більшості країн світу фінансовими регуляторами створюються відповідні національні програми. Так, в Україні була прийнята Концепція Державної цільової соціальної програми інформування громадськості про діяльність небанківських фінансових установ і ризики та переваги, пов'язані з наданням ними фінансових послуг. Програма фінансової освіти покликана зміцнити фінансову спроможність домогосподарств з низьким рівнем доходу, що характерний для країн із перехідною економікою, до яких і відноситься

Україна. Реалізація даної програми покладена на Нацкомфінпослуг.

Одним із завдань Комісії, передбачених законодавством, є забезпечення інформування населення з фінансових питань. Зокрема, діяльність здійснюється за такими напрямками: забезпечення розуміння важливості економічної освіти на усіх рівнях освітньої системи; підвищення рівня професійної кваліфікації викладачів економічних (фінансових) дисциплін; підвищення рівня знань про функціонування фінансових ринків серед студентів, які вивчають неекономічні дисципліни; підтримка ініціатив закладів вищої освіти з підвищення якості конференцій, семінарів та інших заходів з питань, пов'язаних із функціонуванням фінансових ринків та інші [5].

Важливим заходом розвитку страхової діяльності в Україні є підвищення рівня страхової культури як серед керівників підприємств, так і серед населення. Тому обов'язковим має стати регулярне проведення прес-конференцій з питань страхування, щомісячне інформування населення про особливості різних видів страхування через ЗМІ та ін. [9]

Подальший розвиток страхового ринку України потребує вдосконалення системи професійної підготовки, сертифікації і підвищення кваліфікації спеціалістів галузі, а також забезпечення державної підтримки науково-дослідних робіт із проблемних питань страхової діяльності, поліпшення якості інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи розвитку страхового ринку.

Події останнього часу на фінансових ринках підкреслюють важливість захисту прав споживачів і підвищення фінансової грамотності для забезпечення довгострокової стійкості фінансового сектора. В основі необхідності захисту прав споживачів лежить дисбаланс між повноваженнями, інформацією і ресурсами, які доступні споживачам і поставальникам фінансових послуг, що створює несприятливі умови для споживачів. Мета захисту прав споживачів – усунути цей недолік на ринку.

ВИСНОВКИ

З метою підвищення надійності страхового ринку, усунення проблемних питань його розвитку, необхідно розуміти роль регулятора у цьому процесі та удосконалювати інструменти його впливу. На сьогодні ключової уваги потребують питання розвитку страхової культури, якості та спектру страхових послуг, підвищення ефективності державної політики, доручення до світових стандартів ведення та розкриття фінансової звітності. Ефективне вирішення зазначених проблем сприятиме зростанню конкурентоспроможності ринку загалом та його стабільності зокрема.

Список використаних джерел

1. Directive 2009/138/EC of the European parliament and of the council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance

(Solvency II) [Electronic resource]: European parliament. - Access: <http://eur-lex.europa.eu>.

2. Базилевич В.Д. Страхування / В.Д.Базилевич. - К.: Знання, 2008. - 1019 с.

3. Європейські стандарти платоспроможності страхових компаній (Solvency 1 та Solvency 2) [Електронний ресурс]: матеріали Світового банку. - Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/sdu/015.htm.

4. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР: Відомості Верховної Ради України, 1996, № 18. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

5. Ковтун Н.В. Сучасні тенденції розвитку страхової діяльності в Україні: макроекономічні і регіональні аспекти // Статистика України. - 2007. - № 3. - С. 38-44.

6. Концепція Державної цільової соціальної програми інформування громадськості про діяльність небанківських фінансових установ і ризики та переваги, пов'язані з наданням ними фінансових послуг; Проект Держфінпослуг від 19.10.2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews=12497&tx_ttnews\[backPid\]=62&cHash=ddfa194b6b](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews=12497&tx_ttnews[backPid]=62&cHash=ddfa194b6b).

7. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківським фінансовими установами; Розпорядженням Держфінпослуг від 15.07.2010 р. № 585 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.

8. Осадець С.С. Страхування / С.С. Осадець. - К.: КНЕУ, 2002. - 599 с.

9. Проблеми розвитку страхового ринку України та напрями його удосконалення [Електронний ресурс]: електронна бібліотека: наукове товариство Івана Кушніра / М.В. Пирогова, С.В. Чернявський // Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=32486>.

10. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про страхування» (нова редакція) та інших законодавчих актів України; Постанова ВРУ від 12.02.2015 № 197-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/197-19>.

11. Слав'янська Н.Г. Сучасні тенденції регулювання та нагляду сектору небанківських фінансових установ // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 4. - С. 52-57.

12. Стандартная формула Solvency II. Практика использования моделей для оценки платежеспособности страховщика и перестраховика [Электронный ресурс]: звіт компанії SwissRe «Focus report: Solvency II Standart Formula». - Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/09/07/21/3843>.

13. Ткаченко Н.В. Страхування / Н.В. Ткаченко. - К.: Ліра, 2007. - 270 с.

14. Фінансова грамотність та захист прав споживачів у Польщі [Електронний ресурс]: Проект розвитку фінансового сектору, 2012. - Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_poland_sep2012_ua.

МОРОЗ

УДК 336.77

Назар Михайлович
nazar789@gmail.com

СИСТЕМА СИНДИКАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

SYSTEM OF SYNDICATED LENDING: THE ESSENCE AND STRUCTURE

аспірант ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України"

Стаття присвячена дослідженню сутності системи синдикативного кредитування та характеристики її основних елементів.

Статья посвящена исследованию сущности системы синдицированного кредитования и характеристике ее основных элементов.

The article is sanctified to research of essence of the system of syndicated lending and characterization of its key elements.

Ключові слова: синдикативний кредит, синдикативне кредитування, система синдикативного кредитування

Ключевые слова: синдицированный кредит, синдицированное кредитование, система синдицированного кредитования

Keywords: syndicated loan, syndicated lending, system of syndicated lending

ВСТУП

Однією з характерних рис сучасного стану розвитку світової банківської системи є інтенсивне опанування комерційними банками ефективних інструментів кредитування, серед яких чільне місце займають синдикативні кредити. Як свідчить зарубіжний досвід, правильна організація процесу синдикативного кредитування, розроблення ефективної та гнучкої системи управління синдикативним кредитами – основа фінансової та ринкової стабільності банківських установ з огляду на провідне місце, яке посідають кредитні операції в портфелі банківських активів. Основні напрями розвитку відносин синдикативного кредитування та ринку синдикативних кредитів досліджено в працях відомих зарубіжних вчених: К. Доусона, М. Кембелла, Т. Роудса, А. Тейлора, А. Файта та ін. Вивченню проблеми синдикативного кредитування присвячені дослідження українських вчених, таких як І.І. Левківський, С.А. Циганова, В.І. Міщенко, Н.М. Пантелєєва, А.М. Яншина та ін. Віддаючи належне внеску дослідників у вирішенні проблем синдикативного кредитування, варто зауважити, що на поточному етапі науковцями не достатньо уваги приділяється системному підходу до функціонування відносин синдикативного кредитування.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні сутності поняття «система синдикативного кредитування» та характеристики її структури.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, та аналітичні матеріали присвячені дослідженню синдикативного кредитування.

При проведенні дослідження використано методи системного аналізу, синтезу та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перед розглядом поняття «система синдикативного кредитування», для кращого розуміння категорії, вважаємо за доцільне дати визначення синдикативного кредиту. Проаналізувавши вітчизняні та закордонні джерела вивчення сутності синдикативного кредиту [1-5], нами запропоновано наступне визначення: «Синдикативний кредит – це кредит, що надається двома або більше кредиторами, організованих для конкретної угоди у банківський синдикат, одному або кільком позичальникам, з метою забезпечення концентрації фінансових ресурсів без загрози підвищення ризиків кредиторів». Із визначення синдикативного кредиту чітко простежується, що головною його особливістю, є наявність двох і більше кредиторів, об'єднаних у синдикат. Саме суб'єктивна сторона, є основною характеристикою, що відрізняє синдикативне кредитування від звичайного двостороннього кредитування.

Окрім суб'єктів, основу системи синдикативного кредитування складають об'єкти та інструменти, що взаємодіють на основі певних принципів та відповідного забезпечення. Вважаємо, що структуру системи синдикативного кредитування можна відобразити схематично у вигляді, поданому на рисунку 1.

Процес синдикації зазвичай ініціюється позичальником, який визначає основного кредитора, в якості Організатора. Організатор – це банк, який бере на себе увесь процес по організації синдикуваного кредиту. Вибір банку-організатора являється найбільш важливим фактором, оскільки правильний вибір визначає подальший успіх синдикату [4]. В якості організатора найчастіше обирають кредитну організацію, що володіє значним масивом даних по банках-учасників синдикату. Наприклад, по даним інформаційно-аналітичного агентства Сbonds,

найчастіше в якості організатора виступають банки UniCredit Group, Deutsche Bank, Societe Generale, BNP Paribas, Citigroup [6].

Слідом за організаторами ідуть інші учасники синдикату, розділені за їх часткою у кредиті. Чим вищий ранг учасника, тим більша його додаткова винагорода за участь і відповідно вищий ризик. Для спрощення та пришвидшення процесу надання

кредиту, один банк із синдикату призначається Агентом.

Досить докладно та комплексно охарактеризувала основних суб'єктів синдикативного кредитування І.Сорокіна [7], по основних функціях, які вони виконують у процесі синдикативного кредитування (табл. 1).

Рис. 1. Схема системи синдикативного кредитування

Таблиця 1

Функції суб'єктів синдикативного кредитування

-1- Суб'єкт	-2- Функції
Позичальник	<ul style="list-style-type: none"> - готує проект та здійснює пошук організатора; - підписує угоду про співпрацю із організатором, кредитний договір, договори застави та інші необхідні договори із кредитним агентом; - звертається до банку-агента за видачею чергового траншу по кредиту; - оплачує всі необхідні комісії, погашає кредит; - забезпечує реалізацію проекту.
Банк-організатор	<ul style="list-style-type: none"> - формує інформаційну базу банків-учасників; - розробляє згідно бізнес-плану позичальника проект, під який залучається синдикативний кредит; - підбирає банки-учасники та проводить із ними переговори; - оголошує вимоги банків-учасників позичальнику; - здійснює правову підтримку при складанні кредитного рішення; - здійснює підтримку при продажі частини кредиту; - проводить юридичні, податкові, бухгалтерські консультації; - управляє забезпеченням синдикативного кредиту.
Банк-учасник	<ul style="list-style-type: none"> - надає частину синдикативного кредиту в межах своєї частки; - отримує право на відповідну частку доходів по кредиту.

-1-	-2-
Банк-агент	<ul style="list-style-type: none"> - заключає кредитне погодження із позичальником; - укладає із позичальником договори застави та інші необхідні договори; - заключає із банками учасниками договори про фінансування участі і погодження про розподіл ризиків; - організовує процес кредитування – інформує банки про дату платежу, акумулює необхідні суми із банків-учасників; - здійснює перевід коштів позичальнику; - спільно із банками-учасниками кредитує проект; - здійснює контроль за витратами позичальника, за реалізацією проекту, стягує із позичальника платежі на погашення кредиту та розподіляє їх між банками-учасниками.

Безперечно, що суб'єкти синдикативного кредитування зобов'язані діяти на підставі законодавчо встановлених норм та принципів синдикативного кредитування. Досліджуючи синдикативне кредитування, слід пам'ятати, що це окрема форма банківського кредитування, якій повинні бути притаманні такі основні принципи: терміновість, поворотність, платність, підпорядкування кредитної угоди нормам законодавства та банківським правилам, незмінність умов кредитного договору, цільове використання кредиту, забезпеченість кредитування тощо.

Основна умова ефективного розвитку синдикативних кредитів – мінімізувати ризики кредиторів при наданні кредитів та зробити кредити доступними і безпечними для позичальників. А для цього необхідним є створення та налагодження ефективної роботи системи забезпечення.

Система забезпечення включає в себе нормативно-правові документи, які регулюють відносини в сфері синдикативного кредитування, та інформаційно-аналітичну підсистему, що формується на основі звітної та статистичної інформації, даних маркетингових досліджень тощо. Значний вплив на формування системи забезпечення чинить зовнішнє середовище, яке у формі державних та міжнародних інституцій здійснює регулювання ринку синдикативних кредитів, а також у формі різноманітних аудиторських, рекламних, статистичних організацій, бюро кредитних історій формує інформаційну базу учасників синдикативного кредитування.

Суб'єкти синдикативного кредитування для практичної реалізації кредитних відносин використовують інструменти синдикативного кредитування. Безперечно, що дієвість інструментів синдикативного кредитування ґрунтується на законодавчому забезпеченні та принципах синдикативного кредитування. Використання того чи іншого інструменту синдикативного кредитування визначається цільовим використанням кредитних коштів, тобто об'єктами кредитування.

Після огляду основних елементів системи синдикативного кредитування, цілком правомірно можна підійти до її визначення.

Враховуючи визначення категорії «система» (від грец. *systema* (ціле), те, що складається з частин, поєднання, утворення) – це множинність закономірно пов'язаних між собою елементів, які об'єднуються у певне цілісне утворення, єдність, а також те, що

синдикативний кредит може бути представлений сукупністю окремих елементів та зв'язків між ними, що забезпечують процес ефективного розподілу ресурсів, пропонуємо наступне визначення поняття «система синдикативного кредитування» – це сукупність взаємопов'язаних складових елементів (об'єктів, суб'єктів, інструментів) синдикативного кредитування, які функціонують на основі принципів синдикативного кредитування і нормативно-правового забезпечення, перебувають під впливом зовнішнього середовища та забезпечують реалізацію відносин синдикативного кредитування.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження поняття та структури системи синдикативного кредитування ми дійшли таких висновків. По-перше, нами запропонована авторська схема системи синдикативного кредитування. По-друге – власне бачення категорії «система синдикативного кредитування». У подальшому запропоноване визначення поняття системи синдикативного кредитування потребує розроблення спеціального механізму її дії.

Список використаних джерел

1. Godlevski C., Weill L. Syndicated loans in emerging markets / C. Godlevski, L. Weill // Working Paper. – 2007. – №87. – Р.3.
2. Циганов С.А. Особливості формування ринку синдикуваного кредитування у країнах із трансформційною економікою / С.А. Циганов, А.М. Яншина // Фінанси України. – 2008. - №8. – С. 11-19.
3. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
4. Fight A. Syndicated lending / A. Fight. – London: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004. – 208 p.
5. Altunbas Y. Syndicated loans: a hybrid of relationship lending and publicly traded debt / Y. Altunbas, B. Gadanecz, A. Kara. – New York: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institution Series, 2006. – 256 p.
6. Інформаційне агентство Cbonds [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.cbonds.info/>
7. Сорокіна І.О. Роль банку-організатора в складних синдицированих сделках / І.О. Сорокіна // Экономический журнал. – 2010. – № 3. – С. 49-60.

ПЕТРИК

Олена Анатоліївна
auditlena@ukr.net

УДК 657.42

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ
ВАРТОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

МАРИНІЧ

Ілля Олександрович
14hh@ukr.netFEATURES OF THE FIXED ASSETS
VALUE ESTIMATION AND
ACCOUNTING

професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри аудиту, ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

кандидат економічних наук, доцент кафедри аудиту ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

У статті авторами проаналізовано регулювання операцій з основними засобами, їх оцінки та обліку; обґрунтовано особливості, які впливають на формування вартості основних засобів; розкрито види оцінки та переоцінки основних засобів і відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку.

В статье авторами проанализировано регулирование операций с основными средствами, их оценки и учета; обоснованно особенности, которые влияют на формирование стоимости основных средств; раскрыто виды оценки и переоценки основных средств, отражения их на счетах бухгалтерского учета.

The article reveals the analysis of the fixed assets operations regulation, their valuation and accounting. The authors determined the features, which effected for the fixed assets formation. In that time the fixed assets valuation, revaluation and their accounting representation is determined.

Ключові слова: кваліфікаційний актив, основні засоби, створення основних засобів, оцінка та переоцінка вартості основних засобів

Ключевые слова: квалификационный актив, основные средства, создание основных средств, оценка и переоценка стоимости основных средств

Keywords: qualifying asset, fixed assets, fixed assets creation, fixed assets valuation and revaluation

ВСТУП

Основні засоби є невід'ємною і надзвичайно важливою складовою виробничо-господарської діяльності підприємства. Відмінною рисою є їхнє багаторазове використання в процесі виробництва, зберігання початкового зовнішнього вигляду протягом тривалого періоду. Основні засоби впливають не тільки на продуктивність праці і якість продукції, а і значною мірою формують собівартість продукції та визначають ефективність виробництва. Тому достовірна оцінка вартості основних засобів є передумовою правильності ведення бухгалтерського обліку, забезпечує відповідність нарахування податків та сприяє подальшому технічному розвитку підприємства.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження особливостей оцінки та обліку вартості основних засобів та надання пропозицій щодо їх удосконалення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Відповідно до зазначеної мети вирішувалися наступні завдання: дослідити сутність та види оцінки основних засобів, вивчити зміни нормативного регулювання оцінки основних засобів; розглянути організаційні та технологічні особливості, які впливають на формування вартості основних засобів та їх переоцінки; дослідити порядок включення фінансових витрат до собівартості кваліфікаційних активів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження здійснено із застосуванням загальнонаукових методів (індукції, дедукції, аналізу, синтезу та узагальнення) та специфічних методів, що базуються на принципах ведення бухгалтерського обліку. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти, що регулюють питання оцінки та обліку основних засобів; дисертаційні роботи, періодичні фахові видання, інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи і методика обліку основних засобів вивчені та висвітлені у працях вітчизняних вчених: М.І. Бондаря, С.Ф. Голова, Г.Г. Кірейцева, О.І. Коблянської, В.В. Сопка та багатьох інших. Разом з тим, окремі методологічні питання оцінки та обліку вартості основних засобів під впливом змін чинного законодавства залишаються дискусійними.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Головні джерела надходження основних засобів такі: придбані (куплені) основні засоби; об'єкти, що їх

вклали засновники (учасники) до статутного капіталу; об'єкти, збудовані підприємством, установлене устаткування, закінчені роботи з побудови або дообладнання, котрі збільшують первісну вартість об'єктів; одержані безкоштовно; виявлені під час інвентаризації надлишки основних засобів.

Як і будь-який актив, основний засіб відображається в Балансі при наявності двох умов: існує імовірність одержання економічних вигод від його використання; оцінка основного засобу може бути достовірно визначена.

Оцінка основних засобів підприємства – це грошовий вираз їх вартості. Вона потрібна для того, щоб визначити загальну величину основних засобів, їх динаміку і структуру, розрахувати економічні показники, які характеризують ефективність господарської діяльності підприємства за певний період часу. Така оцінка проводиться з метою визначення ступеня зносу, планування витрат на відтворення основних засобів, шляхом оновлення, модернізації та ремонту їх складових.

Бондар М.І., розглядаючи проблему оцінки основних засобів, визначає необхідність вирішення двох основних питань: на який момент її встановлювати (дата придбання, поточний момент, майбутнє) і на якому рівні [2, с. 8]. Також, В.В. Карпова класифікаційними ознаками вартісного вимірювання зазначає саме мету, стадії обігу активу (надходження, наявність, вибуття) та часовий фактор (минуле, теперішнє, майбутнє) [3, с. 33-34]. Однак, частина науковців вважає, що матриця співвідношень загальних стадій обігу та часового фактору носить загальний характер, та стосовно оцінки об'єктів основних засобів повинна бути розвинута за всіма стадіями життєвого циклу зазначеного активу (надходження, продуктивне використання, відновлення та поліпшення якісних характеристики, та вибуття). Яцунська О. визначає види оцінки відповідно до стадій життєвого циклу об'єкта основних засобів з метою забезпечення повного використання інформації про об'єкт дослідження для потреб ефективного управління та складання якісної фінансової звітності [4].

У світовій практиці при визначенні вартості об'єктів оцінки використовують три основні методи: метод капіталізації доходу; метод порівняння аналогів продажу та метод витрат.

Метод капіталізації доходу ґрунтується на принципі, що вартість має той об'єкт, який приносить прибуток. Названий метод враховує очікуваний прибуток, який приносить об'єкт, місце розташування, наявність під'їзних шляхів, віддаленість ринків збуту, переробних підприємств, іншу ринкову інфраструктуру. Він передбачає використання у розрахунках методів прямої капіталізації та дисконтування доходів. В Україні метод капіталізації доходів практично не використовується.

Метод порівняння аналогів продажу ґрунтується на аналізі даних про фактичний продаж об'єктів, аналогічних об'єкту оцінки. Його суть полягає в тому, що покупець не заплатить за об'єкт більшу

суму, ніж вартість відомого йому аналогічного об'єкта.

Метод витрат ґрунтується на тому, що вартість об'єкта оцінки не перевищує витрат на заміну його новим. Основний результат експертної оцінки методом витрат — визначення відновної вартості об'єкта оцінки за вирахуванням зносу.

Згідно П(С)БО 7 основні засоби в бухгалтерському обліку оцінюють за такими вартостями: первісна вартість – історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів; переоцінена вартість – вартість необоротних активів після їх переоцінки; вартість, яка амортизується – первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості; залишкова вартість – різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу і сумою його накопиченої амортизації (зносу); справедлива вартість – сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату; ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство/установа очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією) [1].

Придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства/установи за первісною вартістю. Собівартість основних засобів – це сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу на час його придбання або створення або, якщо прийнятно, сума, яку розподіляють на цей актив при первісному визнанні згідно з конкретними вимогами інших МСФЗ [5].

Отже, первісна вартість об'єкта основних засобів — це сукупність витрат у грошовому вираженні, що створюють вартість, за якою об'єкт купують (будують, споруджують), доставляють і/або доводять до готовності для експлуатації. Це визначення однаково правильне як для обліку за МСФЗ, так і для обліку за національними П(С)БО.

Одиницею обліку основних засобів є об'єкт основних засобів – закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлений предмет, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно об'єднаних предметів однакового або різного призначення, які мають для обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно. МСБО 16 не уточнює, що є об'єктом основних засобів.

Витрати на придбання об'єкта основних засобів відображаються за дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції». До первісної вартості придбаного (створеного) об'єкта основних засобів включаються такі витрати:

1. Суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків). Непрямий податок – це податок у вигляді надбавки до ціни (наприклад, ПДВ). Щодо сплаченої постачальникові суми ПДВ, яка включена до ціни об'єкта, аудитор має переконатись, що коли підприємство: а) має право на відшкодування ПДВ із бюджету – тоді за дебетом рахунку 15 відображається сума платежу постачальникові без ПДВ, а сума ПДВ включається до податкового кредиту та відображається за дебетом рахунку 641; б) не має права на відшкодування ПДВ із бюджету – тоді за дебетом рахунку 15 відображається сума платежу постачальникові, включаючи ПДВ.

2. Реєстраційні збори (у тому числі на реєстрацію автомобіля в органах ДАІ), державне мито та аналогічні платежі (наприклад, сплата пенсійного збору у розмірі 5% вартості легкового автомобіля без урахування ПДВ), що здійснюються в зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів.

3. Суми ввізного мита (при імпорті основних засобів).

4. Суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству/установі).

5. Витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів.

6. Інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою. Жоден нормативний документ не надає розшифровку таких витрат, тому аудиторі необхідно детально проаналізувати склад таких витрат.

Під час формування первісної вартості необоротних матеріальних активів, слід враховувати можливість капіталізації фінансових витрат на створення кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Фінансові витрати не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»). Кваліфікаційним називається актив, створення якого потребує суттєвого часу [6]. Суттєвим часом вважається період, що становить понад три місяці [7]. Прикладом кваліфікаційного активу є незавершені капітальні інвестиції.

У тих звітних періодах, коли підприємство доводило об'єкт до стану, в якому об'єкт буде придатним для використання, він вважається кваліфікаційним активом. І якщо для створення об'єкта брався кредит, то виплати на сплату процентів за кредит збільшуватимуть первісну вартість такого об'єкта основних засобів. У разі, якщо придбаний у кредит об'єкт основних засобів можна відразу використати в запланованих цілях, тоді він не вважається кваліфікаційним активом.

Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта з включенням різниці до витрат звітного періоду. Практична проблема виникає, коли при обміні подібними об'єктами основних засобів підприємство сплачує або отримує певну суму грошових коштів або їхніх еквівалентів. Така доплата фактично свідчить про те, що об'єкти мають різну справедливую вартість, тому цей обмін слід розглядати та відображати в обліку як обмін неподібними об'єктами.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта. Залишкова вартість основних засобів зменшується у зв'язку з частковою ліквідацією об'єкта основних засобів. Первісна (переоцінена) вартість основних засобів може бути збільшена на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням та ремонтом об'єкта, визначену у порядку, встановленому податковим законодавством.

Самостійно виготовлені основні засоби повинні зараховуватися на баланс за первісною вартістю. Виготовити самостійно основні засоби підприємство може або власними силами (тобто господарським способом), або із залученням підрядної організації (тобто підрядним способом).

Якщо основні засоби для власних потреб створюються:

- господарським способом – до їх первісної вартості включаються всі витрати, передбачені п. 8 П(С)БО 7, а саме: прямі матеріальні витрати (сировина, матеріали, запчастини, напівфабрикати тощо); прямі витрати на оплату праці працівників з нарахуванням ЄСВ; загальногосподарські витрати; витрати на оплату послуг сторонніх організацій з виготовлення, установки, монтажу і налагодження основних засобів; амортизація обладнання тощо;

- підрядним способом – до їх первісної вартості включаються витрати на роботи і послуги, виконані підрядною організацією, та інші витрати, зазначені в п. 8 П(С)БО 7 [4].

Витрати на виготовлення основних засобів є капітальними інвестиціями.

З метою формування первісної вартості слід розрізняти ситуації, коли:

- спочатку підприємство прийняло рішення, що для власних потреб будуть виготовлятися основні засоби, а потім ці основні засоби були виготовлені;

- спочатку об'єкти були виготовлені як готова продукція підприємства або куплені як товар (тобто для продажу), а потім було прийнято рішення, що частина такої готової продукції або товару буде використовуватися як основні засоби самим підприємством. Тобто об'єкти переводяться до складу основних засобів зі складу оборотних активів.

В даному випадку їх первісна вартість дорівнює собівартості такої готової продукції або товару, яка визначається згідно П(С)БО 9 «Запаси» та П(С)БО 16 «Витрати». Крім того, якщо при цьому здійснені ще й витрати на транспортування, установку і монтаж об'єкта в місці його експлуатації, то ці витрати також збільшують первісну вартість об'єкта.

У бухгалтерському обліку підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо його залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої вартості на дату балансу. Переоцінена вартість — це вартість основних засобів після їх переоцінки. В процесі такої переоцінки визначається нова ціна (вартість) основного засобу з урахуванням його фізичного і морального зносу та сучасних способів виробництва, інфляційних процесів, динаміки цін. Суттєвих відмінностей між МСБО 16 та П(С)БО 7 в переоцінці основних засобів не має, але українські стандарти чіткіше зазначають ту межу (більше 10%), яка призводить до необхідності проведення переоцінки. За міжнародними стандартами ця межа зазначається як така, що «суттєво відрізняється» від балансової вартості.

У світовій практиці відомі два способи переоцінки основних засобів:

- здійснення індексації їх балансової вартості на індекс товарних цін;

- прямий перерахунок балансової вартості окремих видів основних засобів відповідно до рівня цін, який склався на ринку на цей основний засіб. Цей метод забезпечує більш точну переоцінку основних засобів, хоч і є більш трудомістким.

У вітчизняній практиці через високий рівень інфляції переоцінка основних засобів здійснюється за допомогою першого з названих методів. **Переоцінка основних засобів** проводиться в основному для підвищення інвестиційної привабливості організації. За міжнародними стандартами фінансової звітності переоцінка повинна проводитися щорічно, щоб балансова вартість не відрізнялася від ринкової. Рішення про проведення переоцінки основних засобів підприємство обов'язково повинно зазначити при формуванні облікової політики. Якщо рішення про переоцінку буде прийнято, слід враховувати, що надалі така переоцінка повинна здійснюватись регулярно, щоб вартість активів, за якою вони відображаються у бухгалтерському обліку і звітності, суттєво не відрізнялася від поточної ринкової вартості.

У балансі підприємства основні засоби можуть зазначатись за первісною або за переоціненою вартістю. Ті з них, щодо яких здійснена переоцінка, відображаються за переоціненою вартістю, а інші засоби, по яких переоцінка не здійснювалася, — за первісною. Тому часто вживають термін «балансова вартість» основних засобів (первісна або/і

переоцінена), за якою вони показані у балансі підприємства.

Якщо в ході інвентаризації виявлено не облікований об'єкт основних засобів, то він оприбутковується за справедливою вартістю, як раніше неврахований. При цьому на субрахунку 746 «Інші доходи від звичайної діяльності» відображається дохід в розмірі вартості оприбуткованого об'єкта. Надалі при амортизації такого об'єкта основних засобів дохід не визнається, а визнаються тільки витрати в сумі амортизації.

ВИСНОВКИ

Викладений вище перелік аспектів оцінки та обліку основних засобів не є вичерпним. Це зумовлено перманентними змінами їх нормативного регулювання, галузевими, технологічними та організаційними особливостями придбання, виготовлення, експлуатації та списання основних засобів. Питання оцінки та обліку основних засобів потребує подальшого дослідження з метою взаємоузгодження окремих положень міжнародних і національних стандартів обліку та звітності, гармонізації бухгалтерського та податкового обліку основних засобів.

Список використаних джерел

1. П(С)БО 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Бондар М.І. Облік і аудит основних засобів (на матеріалах аграрних підприємств Київської області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04/ М.І. Бондар; КНЕУ. – К., 2001. – 23 с.
3. Карпова В.В. Стоимостное измерение в системе бухгалтерского учета и отчетности: современная теория и практика: Автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.00.12/ В.В. Карпова; Всероссийский заочный финансово-экономический ун-т. – Нижний Новгород, 2011. – 51 с.
4. Яцунська О. Життєвий цикл об'єкта основних засобів – проблеми оцінки / О. Яцунська // Науковий вісник (Одеського національного економічного університету). – 2014. – № 2. – С. 193-204.
5. МСБО 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
6. П(С)БО 31 «Фінансові витрати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://proaudit.com.ua/buh/standart>
7. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат, наказ Мінфіну від 01.11.10 р. №1300. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/1297-1300.html>

ЗАДВОРНИХ

Сергій Сергійович

S.Zadvornykh@chdtu.edu.ua

викладач кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

УДК 336.1

ДОПОВНЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ СФЕРИ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

ADDITION OF THE METHOD OF THE CALCULATION SHADOW ECONOMY'S LEVEL FOR THE HOTEL-RESTAURANT SPHERE OF UKRAINE

В статті розглянуто особливості чинної Методики розрахунку рівня тіньової економіки в Україні. Дається аналіз їх недоліків, що можуть виникати при їх застосуванні та запропоновано на їх основі удосконалену методику розрахунку рівня тіньової економіки.

В статье рассмотрено особенности действующей Методики расчёта уровня теневой экономики в Украине. Дается анализ их недостатков, которые могут возникать при их использовании, а также предложено на их основании усовершенствованную методику расчета уровня теневой экономики.

The article says about the features of the valid Method of the calculation shadow economy's level in Ukraine. Is given the analyses of their failings and is proposed, based on them, improved Method of the calculation shadow economy's level.

Ключові слова: тіньова економіка, методика, експертний метод, корупція, фінансові потоки

Ключевые слова: теневая экономика, методика, экспертный метод, коррупция, финансовые потоки

Keywords: shadow economy, method, expert method, corruption, financial flows

ВСТУП

Тіньова економіка набула на сучасному етапі значного поширення і охоплює всі сфери господарювання, тому оцінити її рівень в повному обсязі доволі складно. Для оцінки рівня тіньової економіки використовуються різні методи, які дають розбіжності в результатах. Деякі аспекти функціонування тіньової економіки проаналізовано у працях вчених: І. Пригожин з'ясував причини виникнення тіньової економіки; Ф. Шнайдер – виконав аналіз та оцінку рівнів тіньової економіки по країнах світу; Р. Акутаєв досліджував «підпільний» сектор економіки; В. Бурлаков, П. Андрушко, І. Туркевич, С. Яценко розглядали кримінальний аспект незаконної економічної діяльності.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення методики розрахунку рівня тіньової економіки в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При здійсненні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення методів розрахунку рівня тіньової економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для боротьби з тіньовою економікою необхідно з'ясувати чинники, які сприяють її поширенню та розвитку. Тіньова економіка явище соціальне,

економічне, політичне, психологічне тому що вона завжди супроводжується суспільними процесами, які породжують та стимулюють розвиток тіньових схем та тіньових відносин. Це призводить до того, що виникає проблема ефективної та точної оцінки рівня тіньової економіки, адже без достовірної інформації про її обсяги неможливо розробити дієву стратегію боротьби з цим явищем.

Були спроби оцінити тіньову економіку як на державному рівні так і незалежними експертами. Найвдаліші методи було об'єднано в державну оцінку рівня тіньової економіки та запроваджено її Наказом Міністерства економіки №123 «Про затвердження методики Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки» від 18.02.2009 р.

Вхідною інформацією для розрахунку рівня тіньової економіки за цією Методикою є статистична звітність зареєстрованих суб'єктів господарювання, що базується на показниках бухгалтерського обліку, звітності контролюючих органів, аудиту, результатах експертної оцінки щодо обсягів тіньової економіки, вибіркового опитувань суб'єктів господарювання та обстежень домогосподарств.

Ця методика визначення рівня тіньової економіки охоплює п'ять методів:

– «витрати населення – роздрібний товарооборот» передбачає виявлення наявності перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу

населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки;

– фінансовий метод полягає у визначенні тенденції зміни пропорцій між вартістю товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств, установ, організацій у країні в цілому або в і-му виді економічної діяльності;

– монетарний метод визначає тенденції зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду (t_0), за який прийнято 1991 рік;

– електричний метод полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. При цьому припускається, що приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП;

– метод збитковості підприємств передбачає визначення граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП, у межах яких перебуває рівень тіньової економіки [1].

Розглянемо особливості окремих експертних методів оцінки рівня тіньової економіки:

а) метод Танзі та Кловланда, який розглядає попит на готівку як функцію рівня оподаткування, банківських процентних ставок на вклади, розміру заробітної плати та реальних доходів населення [2];

б) метод «Палермо», що ґрунтується на міжрегіональних порівняннях фактичного споживання з величиною оголошеного доходу [3];

в) метод прихованих змінних (Б. Фреєса, Х. Век-Ханемана та В. Поммерса), полягає в аналізі структури номінальних банкнот в обігу [4];

г) метод Шнайдера, основою якого є монетарний та фінансовий підходи [5];

д) інші методи.

Методи офіційної оцінки рівня тіньової економіки ґрунтуються на державній статистиці, що враховує лише ті дані, які було подано підприємцями та фізичними особами та не дозволяє врахувати

$$T_{EK} = \frac{T_{BH\_PT_t} + T_{\phi V_t} + T_{MM_t} + T_{Et(t_0)} + K_T + T_{FS}}{6} + T_K + T_{SL} \quad (1),$$

де: T_{EK} – рівень тіньової економіки в періоді, що аналізується за вдосконаленою методикою оцінки;

$T_{BH\_PT_t}$ – рівень тіньової економіки, розрахований за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» у періоді, що аналізується;

$T_{\phi V_t}$ – обчислення рівня тіньової економіки за фінансовим методом (прихованих доходів) підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується;

T_{MM_t} – рівень тіньової економіки за модифікованим методом Гутмана у періоді, що аналізується. Це монетарний метод і є непрямим;

$T_{Et(t_0)}$ – рівень тіньової економіки за електричним методом в періоді, що аналізується;

тіннізацію шляхом корупційних діянь, доходів, отриманих внаслідок стихійної торгівлі, незареєстрованої здачі в оренду рухомого і нерухомого майна, надання без ліцензій та реєстрації певних послуг, зокрема ремонтних робіт, та ін., що складає процент тіннізації.

Експертні методи використовують дані, отримані внаслідок соціологічних досліджень, тобто дають змогу оцінити невраховані офіційною Методикою напрями тіннізації, але при цьому експерти не мають повного доступу до державної статистики, що призводить до того, що великий масив даних залишається неохопленим. В зв'язку з цим значний інформаційний блок не враховується як при оцінці рівня тіньової економіки за офіційною Методикою, так і за допомогою експертних методів. Тому виникають суттєві розбіжності в результатах між різними методами оцінки, що не дає змогу достатньо точно оцінити рівень тіннізації в країні за допомогою якогось конкретного методу чи методики. Це свідчить про неточність методів оцінки рівня тіннізації.

З цією метою удосконалення чинної методики пропонується за базову прийняти методикою, розроблену Міністерством економічного розвитку і торгівлі України але доповнити її експертними оцінками. Запропонована методика оцінки обсягів тіньових потоків враховує вищезазначені доповнення і дає змогу більш точно та якісно оцінити реальний рівень тіннізації економіки та буде враховувати переваги існуючих методів, адже вона базується на даних державних органів статистики, ґрунтується на державній оцінці, якої не вистачає експертним методам, а також доповнює її даними з тих секторів економіки, які важко охопити повною мірою органами державної статистики та додає еластичності, оскільки дає змогу швидко реагувати на найбільш динамічний сектор тіннізації економіки – корупцію та «зарплату в конвертах». В запропонованій методиці рівень тіньової економіки обчислюється за формулою 1.

K_T – обчислення рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств;

T_{FS} – експертна оцінка, розрахована за методикою Ф. Шнайдера;

T_K – процент корупції у ВВП в базовому році;

T_{SL} – процент тіннізації ринку праці, «зарплата в конвертах» у базовому році.

Серед галузей економіки є ті, в яких процент тіннізації вищий, ніж в інших. В Україні до них належить готельно-ресторанний бізнес. Для ефективної оцінки його тіннізації пропонуємо впровадити коефіцієнт тіннізації валової доданої вартості в сфері готельно-ресторанного бізнесу. Його розрахунок здійснюється за формулою 2:

$$T = \frac{X_r - X_f}{X_r} \cdot 100\% = \left(1 - \frac{X_f}{X_r}\right) \cdot 100\% \quad (2),$$

де: T – коефіцієнт тінзації валової доданої вартості (y %) в сфері готельно-ресторанного бізнесу;
 X_r – розмір реального ВВП (грн);
 X_f – розмір фактичного ВВП (грн).

ВИСНОВКИ

Запропонована методика може бути використана для розрахунку рівня тіншової економіки Державною службою статистики, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та експертами для власної оцінки. Корегування на показник корупції у ВВП та рівень тінзації ринку праці, шляхом одержання «зарплати в конвертах» в базовому періоді дає можливість ефективно оцінювати реальні показники тінзації економіки у динаміці.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства економіки №123 «Про затвердження методики Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіншової економіки» від 18.02.2009.
2. Tirole J. The Theory of Corporate Finance. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2006.
3. Шохин А.Н. О структуре и масштабах теневой экономики // Финансы СССР. – 1990. – № 7. – С. 23-28.
4. Методичні основи оцінки обсягів тіншового сектору економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/17199/1/24.pdf>.
5. Schneider F., Bühn A., Montenegro C.E. Shadow economies all over the world [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/5356.pdf?expires=1347371135&id=id&accname=guest&checksum=001BD4BBE7EBD3D4C1B12F44B66FAB85>